

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi rikoslakia. Rikoslain maksuvälineriikoksia koskevia säännöksiä maksuvälinepetoksesta, törkeästä maksuvälinepetoksesta, maksuvälinepetoksen valmistelusta, maksuvälineen määritelmästä ja oikeushenkilön rangaistusvastuusta ehdotetaan muutettaviksi. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet säännökset maksuvälineriikoksesta, törkeästä maksuvälineriikoksesta ja lievästä maksuvälineriikoksesta.

Ehdotetuilla muutoksilla pantaisiin täytäntöön muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennösten torjuntaa koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan viimeistään 31.5.2021, jolloin direktiivi on viimeistään pantava täytäntöön.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
1.1 Tausta	3
1.2 Valmistelu	3
1.2.1 Direktiivin valmistelu.....	3
1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu.....	4
2 Direktiivin tavoitteet, sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön.....	4
2.1 Direktiivin tavoitteet ja rakenne.....	4
2.2 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön.....	5
3 Nykytila ja sen arviointi.....	34
3.1 Maksuvälinepetoksen tekotavat	34
3.2 Maksuvälinepetosten määrät.....	35
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	35
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	35
4.1.1 Direktiivien täytäntöönpanosta	35
4.1.2 Maksuvälinepetos.....	36
4.1.3 Maksuvälinepetoksen valmistelu	39
4.1.4 Maksuvälinerikos	41
4.1.5 Määritelmä	46
4.1.6 Oikeushenkilön rangaistusvastuu.....	46
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	46
4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset	46
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	46
4.2.3 Taloudelliset vaikutukset	47
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot ja Ruotsin hallituksen esitys	47
5.1 Vaihtoehtoinen sääntelytapa	47
5.2 Ruotsi	48
6 Lausuntopalaute.....	48
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	50
8 Voimaantulo	60
9 Toimeenpano ja seuranta	60
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	61
10.1 Perusoikeuksien rajoittamisedellytykset	61
10.2 Hyväksyttävyyys- ja suhteellisuusvaatimus.....	61
10.3 Laillisuusperiaate	62
LAKIEHDOTUS	64
Laki rikoslain 37 luvun muuttamisesta	64
LIITE	68
RINNAKKAISTEKSTI.....	68
Laki rikoslain 37 luvun muuttamisesta	68

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/713 muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennosten torjunnasta ja neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS korvaamisesta (jäljempänä direktiivi ja puitepäätös) on pantava kansallisesti täytäntöön 31.5.2021.

Direktiivi on osa kyberturvallisuuden parantamista koskevia toimenpiteitä, jotka mainitaan komission ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan 13 päivänä syyskuuta 2017 tekemässä yhteisessä tiedonannossa parlamentille ja neuvostolle (JOIN(2017) 450 final). Komission vuonna 2015 laatimassa Euroopan turvallisuusagendassa asetetaan toimenpiteeksi maksuvälineitä koskevien petosten ja väärennysten torjuntaa koskevan lainsäädännön arvioiminen ja mahdollinen laajentaminen uudempien rikollisuusmuotojen huomioon ottamiseksi (COM(2015) 185 final, s. 20). Turvallisuusagendassa todetaan, että puitepäätös ei enää vastaa nykypäivän todellisuutta, koska siinä ei oteta riittävällä tavalla huomioon uusia haasteita ja teknologian kehitystä, kuten virtuaalivaluuttoja ja mobiilimaksuja (s. 19). Direktiivillä veloitetaan säätämään rangaistavaksi puitepäätöstä laajemmin muun muassa tietoverkoissa käytettäviin maksuvälineisiin liittyviä tekoja ja valmistelutyyppejä tekoja.

1.2 Valmistelu

1.2.1 Direktiivin valmistelu

Euroopan komissio antoi 1.9.2017 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta ja neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS korvaamisesta (KOM(2017) 489 lopullinen.). Ehdotus oli osa kyberturvallisuuden parantamista koskevia toimenpiteitä, jotka mainitaan komission ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan 13 päivänä syyskuuta 2017 tekemässä yhteisessä tiedonannossa parlamentille ja neuvostolle (JOIN(2017) 450 final). Komission vuonna 2015 laatimassa Euroopan turvallisuusagendassa asetettiin toimenpiteeksi maksuvälineitä koskevien petosten ja väärennysten torjuntaa koskevan lainsäädännön arvioiminen ja mahdollinen laajentaminen uudempien rikollisuusmuotojen huomioon ottamiseksi (COM(2015) 185 final, s. 20). Turvallisuusagendassa todetaan, että neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS ei enää vastaa nykypäivän todellisuutta, koska siinä ei oteta riittävällä tavalla huomioon uusia haasteita ja teknologian kehitystä, kuten virtuaalivaluuttoja ja mobiilimaksuja (s. 19).

Komissio julkaisi 4.5.2016 vaikutustenarvioinnin muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta, jonka jälkeen käynnistyi useita sidosryhmäkuulemisia, jotka löytyvät tiivistettynä komission konsultaatiostrategiassa. Sidosryhmäkuulemisten yhteydessä käynnistettiin myös avoin julkinen kuuleminen aikavälillä 1.3.2017–24.5.2017. Sekä kuulemistoimien että voimassa olevan lainsäädäntökehityksen arvioinnin tulokset sisällytettiin tutkimukseen vaikutusten arvioinnista, jonka johtopäätöksenä oli, että uusi direktiivi on tarkoituksenmukainen vaihtoehto puutteiden korjaamiseksi (ks. tarkemmin vaikutustenarvioinnin tiivistelmä <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017SC0299&from=EN>.)

HE 52/2021 vp

Valtioneuvosto lähetti 19.10.2017 eduskunnalle perustuslain 96 §:n 2 momentin mukaisesti kirjelmän komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta ja neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS korvaamisesta (U 56/2017 vp). Eduskunnan lakivaliokunta antoi asiasta lausunnon (LaVL 15/2017 vp, https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_15+2017.aspx), johon suuri valiokunta yhtyi (SuVEK 116/2017 vp).

Suomi suhtautui lähtökohtaisesti myönteisesti komission direktiiviehdotuksen tavoitteisiin. Maksuvälineriikollisuus tukee muuta rikollisuutta ja haittaa laillista taloudellista toimintaa. Petokset tapahtuvat nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja ne ovat usein valtioiden rajat ylittäviä, jonka vuoksi on tärkeää, että rikoslainsäädäntö on ajantasaista ja riittävän kattavaa kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Lakivaliokunta ja suuri valiokunta katsoivat, että vuoden 2001 puitepäätöksellä (2001/413/YOS) ei riittävästi otettu huomioon teknologian nopeaa kehittymistä ja sen mukanaan tuomia mahdollisuuksia maksuvälinepetosten tekemiseen ja valmisteluun, jonka vuoksi unionin tason sääntelyn ajanmukaistaminen oli tarpeellista. Suomen kannalta direktiiviehdotuksen periaatteellisimpia kysymyksiä olivat ehdotus säätää nykyistä laajemmin rangaistavaksi valmistelu- ja yritystekoja sekä rangaistuasteikkoja koskevat velvoitteet samoin kuin virtuaalivaluutan sisällyttäminen direktiiviehdotukseen (LaVL 15/2017 vp, s. 2).

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/713 muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjunnasta ja neuvoston puitepäätöksen 2001/413/YOS korvaamisesta hyväksyttiin 17.4.2019.

1.2.2 Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti 17.6.2020 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida, mitä lainsäädäntömuutoksia direktiivin täytäntöönpano edellyttää ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset. Työryhmän tuli arvioida myös muutosten taloudelliset vaikutukset. Työryhmän mietintö oli laadittava hallituksen esityksen muotoon. Työryhmän toimikausi oli 1.8.–31.12.2020. Työryhmä kuuli asiantuntijoita Keskusrikospoliisista ja Finanssivalvonnasta. Työryhmä luovutti mietintönsä 1.2.2021.

Mietintö oli lausunnon ajalla 1.2.–8.3.2021. Lausunto pyydettiin 40 taholta, joiden joukossa oli keskeiset ministeriöt, oikeuslaitos, syyttäjälaitos, poliisi, asianajaja- ja lakimiesjärjestöt, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, oikeuskanslerinvirasto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Kuluttajaliitto ry, Kaupanliitto ry, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Finanssivalvonta, Finanssiala ry, Suomen Pankki, Rahoitusvakausvirasto, Euroopan hybridiuhkien torjunnan osaamiskeskus, tutkijoita sekä virtuaalivaluutan tarjoajayhtiöitä. Lausuntoja saatiin 21. Korkein oikeus ilmoitti, että se ei anna lausuntoa.

Annetut lausunnot löytyvät oikeusministeriön hankesivuilta osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet> tunnuksella [OM078:00/2017](https://oikeusministerio.fi/hankkeet).

2 Direktiivin tavoitteet, sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

2.1 Direktiivin tavoitteet ja rakenne

Direktiivi tukee yleisesti toimia maksupalveluiden luotettavuuden turvaamiseksi ja maksuvälinepetosten torjumiseksi. Maksuvälineriikollisuus tukee muuta rikollisuutta ja haittaa laillista taloudellista toimintaa. Petokset tapahtuvat nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä ja ne ovat usein valtioiden rajat ylittäviä. Sen vuoksi on tärkeää, että rikoslainsäädäntö on ajantasaista ja

riittävän kattavaa kaikissa EU:n jäsenvaltioissa. Direktiivi myös määrittelee maksuvälinerikokset teknologianeutraalisti.

Direktiivillä yhtenäistetään maksuvälinepetoksiin liittyvää Euroopan unionin jäsenvaltioiden lainsäädäntöä. Direktiivillä pyritään vastaamaan maksuvälinepetosten lisääntyvään ja kehittyvään vahingollisuuteen. Yhteiset vähimmäismääritelmät rikoksista voivat myös helpottaa jäsenvaltioiden viranomaisten välistä yhteistyötä rikosasioissa ja vähentää tulkinta- ja soveltamiongelmia rikosasioiden selvittämisessä.

Verkossa tapahtuvat maksuvälinepetokset edellyttävät tyypillisesti erityistä valmistelua. Petosyrityksiä voidaan tietoteknisin keinoin myös kohdistaa kerralla lukuisiin henkilöihin (muun muassa phishing- ja pharming tyyppiset teot).

Direktiiviehdotus perustuu Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 83 artiklan 1 kohtaan, jonka mukaan Euroopan parlamentti ja neuvosto voivat tavallista lainsäädäntöjärjestystä noudattaen annetuilla direktiiveillä säätää rikosten ja seuraamusten määrittelyä koskevista vähimmäissäännöistä erityisen vakavan rikollisuuden alalla, joka on rajat ylittävää joko rikosten luonteen tai vaikutusten johdosta tai sen vuoksi, että niiden torjuminen yhteisin perustein on erityisesti tarpeen. Kohdan mukaan näihin rikollisuuden aloihin kuuluu muiden ohessa maksuvälineiden väärentäminen. Direktiivin velvoitteet ovat siten vähimmäissäännöksiä.

Direktiivi sisältää 41 johdanto-osan kappaletta, jotka selventävät direktiivin tavoitteita sekä myöhempiä artikloja. Direktiivissä on neljä osastoa. Direktiivin I osasto koskee kohdetta ja määritelmiä, II osasto rikoksia, III osasto lainkäyttövaltaa ja tutkintaa sekä IV osasto tietojenvaihtoa ja rikoksista ilmoittamista. Direktiivissä määritellään sen kohde (1 artikla) ja se sisältää velvoitteita muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvistä määritelmistä (2 artikla). Säännöksiä on myös rangaistavaksi säädettävistä tahallisista teoista, jotka koskevat muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttöä petostarkoituksessa (3 artikla), rangaistavaksi säädettävistä tahallisista teoista, jotka liittyvät aineellisten muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttöön petostarkoituksessa (4 artikla), rangaistavaksi säädettävistä tahallisista teoista, jotka liittyvät aineettomien muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttöön petostarkoituksessa (5 artikla), tietojärjestelmiin liittyvistä petoksista (6 artikla) ja mainittujen rikosten tekemiseen käytettävistä välineistä (7 artikla). Määräyksiä on myös yllytyksestä, avunannosta ja yrityksestä (8 artikla), luonnollisille henkilöille määrättävistä seuraamuksista (9 artikla), oikeushenkilöiden vastuusta (10 artikla), oikeushenkilöihin kohdistuvista seuraamuksista (11 artikla) ja lainkäyttövallasta (12 artikla). Rikosoikeutta koskevien säännösten lisäksi ehdotuksessa on velvoitteita tehokkaasta tutkinnasta (13 artikla), yhteysviranomaisten välisestä tietojenvaihdosta (14 artikla), rikoksista ilmoittamisesta (15 artikla), uhrien auttamisesta ja tukemisesta (16 artikla), rikosten ennaltaehkäisystä (17 artikla) sekä seurannasta ja tilastoinnista (18 artikla).

Direktiivi on hyväksytty määränemmistönä. Se jättää eräissä kohdin jäsenvaltioille liikkumavaraa, mitä kuvataan tarkemmin myöhemmin säännöskohtaisesti.

Direktiivillä korvataan puitepäätös 2001/413/YOS.

2.2 Direktiivin sisältö ja suhde Suomen lainsäädäntöön

I Osasto. Kohde ja määritelmät

1 artikla. Kohde

Direktiivin 1 artiklan säännöksellä vahvistetaan rikosten ja seuraamusten määritelmää koskevat vähimmäissäännöt muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten alalla. Lisäksi direktiivillä helpotetaan tällaisten rikosten ennaltaehkäisemistä sekä uhrien auttamista ja tukemista.

2 artikla. Määritelmät

Direktiivin 2 artikla sisältää direktiivissä käytettävien käsitteiden määritelmät. Artiklan a alakohdan mukaan muulla maksuvälineellä kuin käteisrahalla tarkoitetaan aineetonta tai aineellista suojattua laitetta, esinettä tai tietuetta taikka niiden yhdistelmää, joka ei ole käteisrahaa ja joka yksin tai yhdessä yhden tai useamman menettelyn kanssa mahdollistaa sen, että haltija tai käyttäjä voi siirtää rahaa tai rahallista arvoa myös digitaalisen vaihdannan avulla. Määritelmä on puitepäätöksen 2001/413/YOS vastaavaa määritelmää selvästi laajempi kattaen myös tietoverkossa tapahtuvat maksut ja digitaaliset vaihdannan välineet. Määritelmä kattaa myös virtuaalivaluutat, joilla tarkoitetaan digitaalisia arvonkantajia, jotka eivät ole keskuspankin tai viranomaisen liikkeeseen laskemia tai takaamia ja joita ei välttämättä ole kytketty lailliseksi maksuvälineeksi vahvistettuun valuuttaan, mutta jotka luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt hyväksyvät maksuvälineenä ja joita voidaan siirtää, varastoida ja myydä sähköisesti.

Maksuvälinerikoksista säädetään rikoslain 37 luvussa ja muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvistä maksuvälinepetoksista sen 8–12 §:ssä. Rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään maksuvälineen määritelmästä. Sen mukaan maksuvälineellä tarkoitetaan pankki-, maksu-, tai luottokorttia, shekkiä tai muuta välinettä taikka tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilinostoja tai tilisiirtoja tai jonka käyttäminen on välttämätön edellytys mainittujen suoritusten tekemiseksi. Pykälän 2 momentin mukaan mitä 37 luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteseen.

Maksuväline voi olla yleinen tai kohdennettu, eli sellainen, jonka käyttö on rajoitettu ainoastaan ennalta määrättyihin käyttökohteisiin. Esimerkiksi paperiset ja sähköiset arvosetelit, maksukortit, internet- ja mobiilipalvelut sekä sovellukset voivat olla yleiseen käyttöön soveltuvia tai kohdennettuja. Rikoslaki ja direktiivi ei tee tässä suhteessa eroa maksuvälineen luonteesta. Maksuvälinepetoksena on tuomittu muun muassa väärien lounassetelien käyttö ja luovuttaminen (KKO 2019:44) ja vastaavan kaltaisia luontais- ja henkilökuntaetuja voidaan järjestää myös kohdennetulla maksuvälineellä.

Rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 2 kohdan määritelmä on varsin kattava suhteessa direktiivin maksuvälineen määritelmään nähden. Hallituksen esityksen 2/2003 vp. mukaan Suomessa maksuvälineeksi luetaan myös tallenne, toisin kuin puitepäätöksessä 2001/413/YOS, jossa maksuvälineeksi luettiin vain aineelliset välineet. Rikoslaisissa säädetty maksuvälineen määritelmä on yleinen ja laaja, ja se täyttää direktiivin 2 artiklan a alakohdassa olevan muun maksuvälineen kuin käteisrahan määritelmän sekä aineellisen että aineettoman maksuvälineen osalta. Nykyisen määritelmän eräät tekniset käsitteet ovat kuitenkin osin vanhentuneita ja ne on syytä saattaa ajan tasalle. Määritelmä on perusteltu muuttaa vastaamaan muiltakin osin direktiivin määritelmää eräin kielellisin tarkistuksin.

Direktiivin 2 artiklan b alakohdan mukaan suojatulla laitteella, esineellä tai tietueella tarkoitetaan laitetta, esinettä tai tietuetta, joka on suojattu jäljitelmien ja petosten varalta esimerkiksi mallin, koodin tai allekirjoituksen avulla. Vastaava määräys oli jo puitepäätöksessä. Rikoslain 37 luvun määritelmässä ei mainita erikseen maksuvälineen suojauksesta, mutta siinä nykyisin erikseen mainitut maksuvälineet on suojattu jollain b alakohdassa mainitulla tavalla. Suojauksen maininnalla halutaan direktiivin johdanto-osan kappaleen 12 mukaan kannustaa toimijoita

varustamaan liikkeeseen laskemansa maksuvälineen suojauksella. Tämän vuoksi rikosoikeudellista suojaa annettaisiin direktiivillä ensisijaisesti suojatuille maksuvälineille. Jäsenvaltio voi kuitenkin mennä halutessaan pidemmälle kuin määritelmä eli antaa rikosoikeudellista suojaa myös suojaamattomille maksuvälineille. Kriminaalipoliittisesti on kuitenkin perusteltua direktiivin tavoin lähtökohtaisesti antaa suojaa ensisijaisesti suojatuille välineille.

Artiklan c alakohdan mukaan digitaalisen vaihdannan välineellä tarkoitetaan mitä tahansa sähköistä rahaa, sellaisena kuin se määritellään Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/110/EY 2 artiklan 2 kohdassa, tai virtuaalivaluutaa. Alakohdassa viitatus direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan sähköisellä rahalla tarkoitetaan sähköisesti tai magneettisesti tallennettua rahallista arvoa, joka ilmenee liikkeeseenlaskijaan kohdistuvana saatavana, joka on laskettu liikkeeseen vastaanotettuja varoja vastaan direktiivin 2007/64/EY 4 artiklan 5 kohdassa määritellyjä maksutapahtumia varten ja jonka muu luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö kuin sähköisen rahan liikkeeseenlaskija itse ottaa vastaan.

Digitaalisen vaihdannan välinettä tai sähköistä rahaa ei mainita direktiivin myöhemmissä artikloissa, mutta maksuvälineen 2 artiklan a alakohdan määritelmästä seuraa, että maksuvälineen määritelmän ja sitä koskevien rangaistussäännösten tulee kattaa myös sähköiseen rahan liittyvät rikokset. Maksuvälineeseen olisi siten selvyuden vuoksi syytä rinnastaa rikoslain määritelmäsäännöksessä myös sähköinen raha.

Artiklan d alakohdan mukaan virtuaalivaluutalla tarkoitetaan digitaalisia arvonkantajia, jotka eivät ole keskuspankin tai viranomaisen liikkeeseen laskemia tai takaamia, joita ei välttämättä ole kytketty lailliseksi maksuvälineeksi vahvistettuun valuuttaan ja joilla ei ole samaa oikeudellista asemaa kuin valuutalla tai rahalla, mutta jotka luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt hyväksyvät vaihdantavälineenä ja joita voidaan siirtää ja myydä sähköisesti.

Virtuaalivaluutan määritelmä direktiivissä on yhtäläinen niin sanotussa viidennessä rahanpesudirektiivissä olevan määritelmän kanssa (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/843 rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen annetun direktiivin (EU) 2015/849 ja direktiivien 2009/138/EY ja 2013/36/EU muuttamisesta).

Virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain (572/2019) 2 §:n määritelmän mukaan virtuaalivaluutalla tarkoitetaan digitaalisessa muodossa olevaa arvoa a) jota keskuspankki tai muu viranomainen ei ole laskenut liikkeeseen ja joka ei ole laillinen maksuväline, b) jota henkilö voi käyttää maksuvälineenä ja c) joka voidaan siirtää, tallentaa ja vaihtaa sähköisesti.

Yksi tunnetuimmista virtuaalivaluutoista on Bitcoin, joka on hajautettu, lailliseen maksuvälineeseen, kuten euroon, vaihdettava virtuaalivaluutta. Se on myös ensimmäinen kryptovaluutta eli salaus-algoritmiikkaan perustuva virtuaalivaluutta. Kryptovaluutta rakentuu julkisille ja yksityisille avaimille, joilla siirretään arvoa henkilöltä toiselle ja jotka salataan ennen jokaista siirtoa.

Virtuaalivaluutat voidaan jakaa karkeasti kolmeen luokkaan. Markkinoilla on havaittu myös hybridimalleja, joissa yhdistyy useita eri ominaisuuksia.

1. Maksuvälineen kaltaiset virtuaalivaluutat, jotka on alun perin suunniteltu vaihtoehtoiksi perinteisille valuutoille ja jotka on tarkoitettu käytettäväksi maksuvälineinä muualakin kuin niiden liikkeeseenlaskijan palveluissa. Tunnetuin maksuvälineen kaltainen virtuaalivaluutta on Bitcoin.

2. Tietyn hyödykkeen maksamiseen käyvät virtuaalivaluutat (utility coin), joilla voidaan maksaa niiden liikkeeseenlaskijan tuotteita tai palveluita. Yleensä tuotteet tai palvelut ovat vasta aikaisessa kehitysvaiheessa, kun niiden maksamiseen käyvä virtuaalivaluutta laskeetaan liikkeelle.

3. Rahoitusvälineiksi luettavat virtuaalivaluutat, jolloin virtuaalivaluutalla voi olla esim. arvopaperin ominaisuuksia kuten ääni- tai omistusoikeuksia tai tuotto-odotuksia. Näihin voidaan viitata esim. englanninkielisellä termillä security token.

(<https://www.finanssivalvonta.fi/pankki/fintech-finanssialan-innovaatiot/virtuaalivaluutan-tarjoajat/esimerkkeja-ja-usein-kysytytja-kysymyksiä-virtuaalivaluutoista/>, luettu 25.8.2020)

Direktiivin johdanto-osan kappaleet 9–10 koskevat virtuaalivaluutta. Johdanto-osan 9 kappaleessa todetaan, että direktiiviä sovelletaan muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan ainoastaan siltä osin kuin kyse on maksuvälineen maksutoiminnosta ja johdanto-osan 10 kappaleen mukaan direktiivi kattaa virtuaalivaluutat ainoastaan siltä osin kuin niitä voidaan yleisesti käyttää maksamiseen.

Lähtökohtaisesti rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 2 kohdan nykyisen maksuvälineen määritelmän voidaan arvioida kattavan myös virtuaalivaluutan sellaisena kuin se määritellään virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain 2 §:ssä. Rikoslain nykyinen määritelmä ei edellytä maksuvälineeltä, että keskuspankki tai muu viranomainen olisi sen laskenut liikkeeseen ja että maksuväline olisi tässä mielessä laillinen. Selvyyden vuoksi ja direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi virtuaalivaluutta on kuitenkin perusteltua rinnastaa maksuvälineeseen rikoslain 37 luvun maksuvälineen määritelmäsäännöksessä.

Johdanto-osan 10 kappaleen mukaan verkkokukkaroiden, jotka mahdollistavat virtuaalivaluutujen siirtämisen, olisi kuuluttava direktiivin soveltamisalaan samassa määrin kuin muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan. Määritelmässä olevalla termillä digitaaliset vaihdannan välineet olisi tunnistettava, että virtuaalivaluutujen siirtämiseen tarkoitetuilla verkkokukkaroilla voi olla, mutta ei välttämättä ole, maksuvälineen ominaisuuksia, eikä sillä olisi laajennettava maksuvälineen määritelmää.

Direktiivin suomennoksessa englanninkielinen termi ”digital wallets” on käännetty verkkokukkaroksi. Viides rahanpesudirektiivi käyttää englanninkielisessä versiossa termiä ”custodian wallet”. Verkkokukkaron sijaan laissa virtuaalivaluutan tarjoajista on käytetty samaa tarkoittaen termiä lompakkopalvelu. Lompakkopalvelun tarjoajalla tarkoitetaan virtuaalivaluutan tarjoajista annetussa laissa luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka pitää virtuaalivaluutta hallussa toisen lukuun tai tarjoaa sen siirtoa taikka säilytystä. Maksuvälineen määritelmän rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 2 kohdassa voidaan arvioida kattavan jo nykyään virtuaalivaluutujen lompakkopalvelutoiminnot siltä osin kuin niihin liittyy arvon siirtoa. Virtuaalivaluutan mainitsemisella erikseen luvun maksuvälineen määritelmässä katettaisiin jatkossakin myös virtuaalivaluutujen lompakkopalvelut tältä osin.

Virtuaalivaluutujen luokittelua tullaan tarkentamaan ehdotetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa kryptovarojen markkinoista ja direktiivin (EU) 2019/1937 muuttamisesta (COM(2020) 593 final, nk. MICA-asetusluonnos). Esityksessä on käytetty virtuaalivaluutasta kansallisesti voimaan saatettuja määritelmiä. Virtuaalivaluutaan liittyvää terminologiaa ja luokittelua on perusteltua arvioida uudelleen vasta, kun mainittu asetusta on hyväksytty ja asetusedotuksessa käytettyjen käsitteiden suomennokset ja ruotsinnokset on tarkistettu ja vakiinnutettu alan lainsäädännössä.

Artiklan e ja f alakohta sisältää määritelmät tietojärjestelmästä ja datasta. Artiklan määräyksiä voidaan pitää vain selventävinä, eivät ne edellytä lainsäädännön muutosta.

Artiklan g alakohdassa tarkoitetaan oikeushenkilöllä yhteisöä, jolla on sovellettavan lain mukaan oikeushenkilön asema, lukuun ottamatta valtiota tai julkisia elimiä niiden käyttäessä julkista valtaa sekä julkisoikeudellisia kansainvälisiä järjestöjä. Direktiivi jättää siten oikeushenkilön määritelmän kansallisen lainsäädännön varaan.

Rikoslain 9 luvun mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta sovelletaan yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön. Myös julkisoikeudelliset oikeushenkilöt kuuluvat yhteisövuuhun piiriin. Oikeushenkilön vastuu ulottuu myös Suomessa toimiviin julkisoikeudellisiin kansainvälisiin järjestöihin. Oikeushenkilöiden rangaistusvastuu on siten tältä osin laajempi kuin direktiivissä edellytetään. Julkisen vallan käyttö jää kuitenkin oikeushenkilön rangaistusvastuun ulkopuolelle. Artiklan g alakohta ei edellytä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien säännösten muuttamista.

Johdanto-osan 14 kappaleen mukaan vain tahalliset rikokset kuuluvat direktiivin soveltamisalaan. Tahallisuuden käsite soveltuu direktiivissä tarkoitettujen rikosten tunnusmerkistöihin kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Teon tahallisuus samoin kuin tietoisuus, joita rikoksen tunnusmerkistöissä edellytetään, voidaan kappaleen mukaan päätellä objektiivisista tosiseikoista. Direktiiveissä jätetään vakiintuneesti rikoslain yleisten oppien mukaiset käsitteet kuten syyksiluettavuuden määritelmät kansallisen lainsäädännön varaan, minkä 14 kappale vahvistaa. Kappaletta 14 voi myös tulkita niin, että rikosten tunnusmerkistöissä teon tarkoitusta tai tietoisuutta koskevan tahallisuuden maininnat voidaan säätää kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

II Osasto. Rikokset

3 artikla. *Muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttö petostarkoituksessa*

Direktiivin 3 artikla koskee maksuvälineen tahallista käyttöä petostarkoituksessa.

Artiklan a alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi varastetun tai laittomasti haltuun otetun tai saadun muun maksuvälineen kuin käteisrahan käyttämisen petostarkoituksessa.

Artiklan b alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi väärän tai väärennetyn muun maksuvälineen kuin käteisrahan käytön petostarkoituksessa.

Vastaavat veloitteet olivat jo puitepäättöksen 2 artiklan d alakohdassa ja ne on siten tuolloin kansallisesti täytäntöön pantu. Artiklaan liittyy direktiivin johdanto-osan kappale 15. Sen mukaan ”väärinkäytöllä” olisi katsottava tarkoitettavan sitä, että henkilö, joka hallinnoi aineetonta muuta maksuvälinettä kuin käteisrahaa, tietoisesti käyttää välinettä oikeudettomasti omaksi hyödykseen tai jonkin toisen hyödyksi. Laittomasti saadun maksuvälineen hankkiminen petostarkoituksessa olisi oltava rangaistava teko ilman, että on tarpeen todeta kaikkia laittoman hankkimisen tosiseikkoja ja ilman, että edellytetään, että esirikoksesta, joka johti laittomaan hankintaan, on annettu aiempi tai samanaikainen tuomio.

Rikoslain 37 luvun 8 §:n maksuvälinepetosta koskevan nykyisen säännöksen soveltamisen kannalta on lähtökohtaisesti yhdentekevää, miten maksuväline on päätynyt sen käyttäjän haltuun. Lain esitöissä rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin maksuvälinepetosta luonnehditaan anastusrikoksen luonteiseksi tekemuodoksi. Artiklan a alakohtaan varastetun tai laittomasti haltuun

otetun tai saadun muun maksuvälineen kuin käteisrahan käyttämiseen petostarkoituksessa soveltuu siten rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdan säännös maksuvälinpetoksesta. Näin todettiin myös puitepäätöksen täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 2/2003 vp, s. 6).

Maksuvälinepetosta koskevan säännöksen esitoissa on myös todettu, että laillista maksuvälineen haltijaa ei ole olemassa, jos maksuväline on väärennetty (HE 66/1988 vp, s. 149/II). Säännöksen maininta maksuvälineen käyttämisestä ”ilman laillista oikeutta” soveltuisi siten myös väärennettyyn maksuvälineeseen.

Ennakkotapauksessa KKO 2019:44 (Ään.) oli kyse siitä, kattaako maksuvälinepetoksen tunnusmerkistö väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttämisen tai luovuttamisen. Korkein oikeus totesi, että laissa käytetty ilmaisu ”ilman laillista oikeutta” viittaa kattavasti erilaisiin maksuvälineisiin liittyviin väärinkäytön muotoihin, ja väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttö ja luovutus sopivat maksuvälinpetossäännöksen sanamuodon alaisuuteen (kohta 23). Korkein oikeus katsoi, että väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttö ja luovutuksen rangaistavuus käy rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla ilmi kysymyksessä olevasta säännöksestä ja että teon rangaistavuus on ollut kohtuudella tekijän ennakoitavissa (kohta 25). Ratkaisustaan ilmenevillä perusteilla korkein oikeus katsoi, että menettelyä oli pidettävä maksuvälinepetoksena.

Rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohta täyttää direktiivin vaatimukset varastetun, muuten laittomasti haltuun otetun sekä väärennetyn tai väärän maksuvälineen käytön osalta. Edellä mainitun korkeimman oikeuden ratkaisun valossa säännös saattaa nykymuodossaan kaivata selkeyttämistä. Myös direktiivin velvoitteiden selkeän täyttämisen kannalta säännöstä on perusteltua selventää siten, että selkeästi säädetäisiin väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttö maksuvälinepetoksena rangaistavaksi.

4 artikla. *Rikokset, jotka liittyvät aineellisten muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttöön petostarkoituksessa*

Direktiivin 4 artiklan a alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan varastamisen tai muun laittoman haltuunoton, kun ne on tehty tahallisesti.

Vastaava velvoite oli jo puitepäätöksen 2 artiklan a alakohdassa ja se on tuolloin asianmukaisesti täytäntöön pantu (HE 2/2003 vp, s. 5). Aineellinen muu maksuväline kuin käteisraha voidaan varastaa kuten mikä tahansa muu irtain esine, jolloin tekoon tulisivat sovellettavaksi varkautta koskevat rikoslain 28 luvun säännökset. Maksuvälineen anastaminen tai muu haltuunotto on rangaistavaa rikoslain 28 luvun 1–3 §:n nojalla varkausrikoksena tai rikoslain 31 luvun mukaan ryöstönä. Rikoslaki täyttää siten lähtökohtaisesti direktiivissä asetetut velvoitteet tältä osin.

Artiklan b alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi väärän aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan valmistamisen tai sen väärentämisen petostarkoituksessa. Vastaava velvoite oli puitepäätöksen 2 artiklan b alakohdassa ja tekoon katsottiin soveltuvan rikoslain 33 luvun 1–3 §:n väärennysrikoksia koskevat säännökset (HE 2/2003 vp, s. 5). Väärennyksenä 33 luvun 1 §:n nojalla rangaistaan asiakirjan tai todistuskappaleen valmistaminen tai sellaisen väärentäminen käytettäväksi harhauttavana todisteena. Rikoslain väärennys­säännöksen maininta tarkoituksesta käyttää väärennettyä asiakirjaa tai todistuskappaletta harhauttavana todisteena vastaa direktiivissä tarkoitettua petostarkoitusta.

Artiklan c alakohdan mukaan rangaistavaksi on säädettävä varastetun tai muuten laittomasti haltuun otetun taikka väärän tai väärennetyn aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan hallussapito petostarkoituksessa. Hallussapitoa koskeva vastaava velvoite oli puitepäätöksen 2 artiklan c alakohdassa ja sitä koskeva velvoite pantiin tuolloin asianmukaisesti täytäntöön rikoslain 32 luvun 1 §:n mukaan kätkemisrikoksena.

Rikoslain 32 luvun 1 §:ssä kätkemisrikoksena on säädetty rangaistavaksi varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saadun omaisuuden kätkeminen, hankkiminen, huostaan ottaminen tai välittäminen taikka sellaiseen omaisuuteen muulla tavoin ryhtyminen. Kätkemisrikossäännös kattaisi siten direktiivissä tarkoitettujen varastettujen aineellisten maksuvälineiden hallussapidon, koska huostaan ottamisen voidaan katsoa kattavan hallussapidon. Lisäksi säännöksessä mainittu muu ryhtyminen omaisuuteen voi kattaa hyvin moninaisia tekotapoja ja olla esimerkiksi varastetun tai väärennetyn aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan hallussapitoa (HE 2/2003 vp., s. 6).

Kätkemisrikossäännös on kuitenkin toissijaisesti sovellettava suhteessa rikoslain 32 luvun rahanpesurikoksiin nähden. Rahanpesurikokset eriytettiin kätkemisrikoksista itsenäisiksi tunnusmerkistöiksi vuonna 2003 (HE 53/2002 vp). Rahanpesuun syyllistyy se, joka 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämis- toimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä.

Rahanpesun kohteena voi olla millä hyvänsä rikoksella saatu omaisuus ja se kattaisi siten c alakohdassa mainitut varastetun tai väärän tai väärennetyn maksuvälineen hallussapidon. Säännöksessä mainittu hyötymistarkoitus tai rikoksen taikka omaisuuden peittämistarkoitus kattaisi c alakohdassa tarkoitettua petostarkoitukseen.

On huomattava, että toissijaisesti soveltuva kätkemisrikossäännös ei edellytä omaisuuden kätkejältä mitään tarkoituseriä omaisuuden suhteen, vaan riittävää on, että hän kohdistaa mainittuun omaisuuteen säännöksessä mainittuja toimia. Rikoslain mukainen vastuu olisi tässä suhteessa direktiiviä edellytettyä ankarampaa eli rangaistavuus ulottuisi kätkemisrikossäännöksessä pitemmälle kuin mitä direktiivissä edellytetään.

Rahanpesusäännökset soveltuisivat myös väärin tai väärennettyjen maksuvälineiden hallussapitoon.

Väärennettyjen maksuvälineiden hallussapito voisi tulla rangaistavaksi myös väärennysaineiston hallussapitona rikoslain 33 luvun 4 §:n nojalla. Pykälässä säädetään rangaistus sille, joka ilman hyväksyttävää syytä vastaanottaa, hankkii, kuljettaa tai pitää hallussaan väärän tai väärennetyn todistuskappaleen. Luvun 6 §:ssä määritellään todistuskappale. Väärennysäännöksessä ei nimenomaisesti edellytetä hallussa pitäjältä petostarkoitusta kuten direktiivissä edellytetään, vaan ainoastaan, ettei hallussa pitämiselle ole hyväksyttävää syytä. Rikoslaki täytäisi siten direktiivissä asetetut velvoitteet tältä osin ja menisi petostarkoituksen puuttumisen vuoksi rangaistavuudessa direktiiviä pitemmällekin.

Artiklan d alakohdan mukaan rangaistavaksi on säädettävä varastetun, väärän tai väärennetyn aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan hankkiminen itselle tai toiselle, mukaan lu-

kien vastaanottaminen, haltuun ottaminen, ostaminen, siirtäminen, tuonti, vienti, myynti, kuljetus tai levittäminen petostarkoituksessa. Puitepäätöksen 2 artiklan c alakohdan vastaavaan velvoitteeseen verrattuna direktiivin säännöksessä uusia tekotapoja ovat haltuun ottaminen, ostaminen, tuonti, vienti ja levittäminen.

Puitepäätöstä täytäntöön pantaessa todettiin, että varastetun, väärän tai väärennetyn aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan myymiseen tai siirtämiseen petostarkoituksessa soveltuu rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan säännös maksuvälinepetoksesta (HE 2/2003 vp, s. 6). Kohdassa säädetään rangaistus sille, joka hankkiakseen itselleen oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi. Säännöksen esitöiden mukaan niin sanottu pimeä maksuvälinekauppa eli laittomasti hankittujen maksuvälineiden luovuttaminen toisen väärinkäytettäväksi rinnastetaan rangaistavuuden suhteen maksuvälineen saman momentin 1 kohdassa mainittuun käyttämiseen. Käytännössä luvattomasti hankitut tai valmistetut maksuvälineet saattavat kiertää pimeänä kauppatavarana pitkään ennen kuin niitä käytetään (HE 66/1988 vp, s. 150/I).

Kohtaan soveltuisivat edellä mainitun c alakohdan tapaan eräiden tekotapojen osalta myös rikoslain 32 luvun 6–10 §:n rahanpesusäännökset ja niihin nähden toissijaisesti sovellettavat kätekemisrikossäännökset. Rahanpesusäännöksen yleiskäsitteen omaisuuden vastaan ottamisesta voitaisiin arvioida kattavan maksuvälineen hankkimisen, vastaanottamisen, haltuun ottamisen, ostamisen ja tuonnin. Luovuttaminen tai välittäminen voisi olla direktiivissä mainittu myyntiä tai vientiä, siirtäminen puolestaan direktiivissä mainittua kuljetusta ja välittäminen levittämistä.

Direktiivin 4 artiklan velvoitteita on kuitenkin sitä täytäntöön pantaessa arvioitava yhdessä luonnolliselle henkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevan 9 artiklan valossa. Artiklan 2 kohta edellyttää aineellisen maksuvälineen varastamisesta tai muusta laittomasta haltuunotosta sekä aineellisen maksuvälineen valmistamisesta tai väärentämisestä petostarkoituksessa kahden vuoden vähintään enimmäisrangaistusta. Osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa 9 artiklan 6 kohta velvoittaa säättämään 4 artiklassa mainituista teoista vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistuksen.

Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan velvoitteiden täyttämiseksi varkauden enimmäisrangaistusta olisi ankaroitettava direktiivin edellyttämällä tavalla kahteen vuoteen vankeutta. Törkeän varkauden ja törkeän väärennyksen kvalifointiperusteeksi tulisi säätää teon tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa ja niistä säädetty enimmäisrangaistus olisi korotettava nykyisestä neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta.

Direktiivin 9 artiklan 3 kohta edellyttäisi, että väärennysaineiston hallussa pitämisestä säädetty nykyinen kuuden kuukauden vankeusrangaistus olisi korotettava yhteen vuoteen vankeutta. Teosta ei ole nykyisin säädetty törkeää tekemuotoa, mitä direktiivin 9 artiklan 6 kohdan velvoitteet kansallisesti edellyttäisivät rikollisjärjestön puitteissa tehdyn teon osalta, samoin kuin viiden vuoden enimmäisrangaistusta.

Edellä mainitut rikokset olisivat kuitenkin yleisesti sovellettavia säännöksiä, joita sovelletaan laajalti muissakin yhteyksissä kuin vain maksuvälineisiin sovellettuina. Direktiivin velvoitteet johtaisivat siten niihin sovellettuina varsin laaja-alaisiin rangaistusten ankaroitamiseen rikoslaissa.

Perustuslaissa asetetaan vaatimuksia kriminalisoinneille. Myös EU-oikeuden täytäntöönpanosääntelyn tulee täyttää yleiset vaatimukset perusoikeuksia koskevan sääntelyn täsmällisyydestä ja tarkkarajaisuudesta samoin kuin hyvästä lainkirjoittamisesta ((PeVL 18/2017 vp, PeVL 23/2007 vp, PeVL 50/2006 vp ja PeVL 9/2004 vp). Rangaistavaksi säättämässä on otettava

huomioon yleiset kriminalisointiperiaatteet ja rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen asettamat vaatimukset (esimerkiksi PeVL 48/2017 vp ja PeVL 23/1997 vp). Rikosoikeudellisen sääntelyn yhteydessä on otettava huomioon myös suhteellisuusvaatimus perusoikeusrajoitusten yleisenä edellytyksenä (PeVL41/2001 vp, s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 16/2013 vp, ks. myös PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Enimmäisrangaistusten ankaroitamista kyseisellä tavalla vain direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi ilman, että rangaistusten ankaroitamiselle olisi kyseisissä rikoslajeissa rikollisuustilanteeseen tai tekojen moitittavuuden muutokseen liittyviä perusteita ei ole yleisten kriminaalisointiperiaatteiden valossa hyväksyttävää. Direktiivin 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseen on siten etsittävä sääntelytapa, jossa direktiivin velvoitteiden täytäntöönpano rajautuu käsillä olevaan rikoslajiin eli maksuvälinerikoksiin.

Näistä syistä direktiivin 4 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi maksuvälinepetosrikoksia koskevaan 37 lukuun ehdotetaan näistä tekotavoista maksuvälineitä koskeva uusi erityissäännös maksuvälinerikos ja sille törkeä ja lievä tekomuoto.

Maksuvälinerikoksena säädettäisiin rangaistavaksi maksuvälineen anastaminen. Rangaistavaa maksuvälinerikoksena olisi myös väärän maksuvälineen valmistaminen tai maksuvälineen väärentämien tarkoituksella tehdä maksuvälinepetos tai tietäen, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Lisäksi maksuvälinerikoksena rangaistavaa olisi anastetun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen laitton hankkiminen, ostaminen, maahan tuonti, hallussa pitäminen, myyminen, levittäminen, siirtäminen, kuljettaminen, luovuttaminen ja maasta vienti tarkoituksella tehdä maksuvälinepetos tai tietäen, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen.

Maksuvälinerikoksesta tuomittaisiin myös se, joka hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Vastaava säännös on nykyisin maksuvälinepetosta koskevassa rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa, josta se siirrettäisiin ehdotettuun maksuvälinerikossäännökseen kirjoitusasua modernisoiden. Rangaistavuuden alaa ei ehdoteta muutettavaksi.

Maksuvälinerikoksesta ehdotetaan säädettäväksi seuraamukseksi sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Törkeän maksuvälinerikoksen rangaistukseksi ehdotetaan direktiivin 9 artiklan 6 kohdan velvoitteen täyttämiseksi vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään viittä vuotta. Teon tekisi törkeäksi rikoksen erityinen suunnitelmallisuus tai rikoksen tekeminen osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Näistä perusteista rikoksen tekemisen erityinen suunnitelmallisuus perustuisi kansalliseen harkintaan.

Lievästä maksuvälinerikoksesta säädettäisiin seuraamukseksi sakkoa. Lievä maksuvälinerikos säädettäisiin kansallisen harkinnan perusteella rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun rikosten kolmiportaisuuden toteuttamiseksi myös kyseessä olevassa rikoslajissa. Useissa muissa EU:n jäsenvaltioissa vähäisiin tekoihin sovelletaan hallinnollisia seuraamusmaksuja. Direktiivien kriminalisointeja koskevilla velvoitteilla ei yleensä puututa kansallisesti toteutettuihin rikosoikeudellisten ja hallinnollisten seuraamusten rajapintaan. Samaa periaatetta noudattaen on mahdollista kansallisesti porrastaa tekoja niiden vakavuuden ja vähäisyyden mukaan.

5 artikla. *Rikokset, jotka liittyvät aineettomien muiden maksuvälineiden kuin käteisrahan käyttöön petostarkoituksessa*

Artiklan 5 a alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan laittoman hankkimisen, ainakin jos hankkiminen on liittynyt jonkin direktiivin 2013/40/EU 3–6 artiklassa tarkoitetun rikoksen tekemiseen, tai aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan väärinkäyttöön. Alakohdassa viitataan tietojärjestelmiin kohdistuvista hyökkäyksistä ja neuvoston puitepäätöksen 2005/222/YOS korvaamisesta annettuun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin, jäljempänä tietoverkkorikosdirektiivi.

Artiklan tarkoitus on säätää rangaistavaksi aineettomiin maksuvälineisiin liittyvät vastaavat teot kuin 4 artiklassa aineellisten maksuvälineiden osalta.

Kuten aikaisemmin on todettu, Suomessa maksuvälineeksi on jo 1990 luvulta alkaen katsottu myös tallenne toisin kuin puitepäätöksessä, jossa maksuvälineeksi katsottiin vain aineelliset välineet (HE 2/2003 vp s. 4). Mikä tahansa väline, jolla voidaan suorittaa maksuja, tilisiirtoja tai tilinostoja, voi olla lainkohdassa tarkoitettu maksuväline. Näin siitä huolimatta, että rikoslain 37 luvun tietojärjestelmiin liittyvät käsitteet saattavat olla osin jo vanhentuneita.

Tietoverkkorikosdirektiivin 3 artiklan osalta Suomessa voimassa olevat säännökset artiklassa tarkoitetusta laittomasta tunkeutumisesta tietojärjestelmään sisältyvät rikoslain tietomurtoa koskevaan 38 luvun 8 §:ään. Tietoverkkorikosdirektiivin 4 artiklan osalta säännökset artiklassa tarkoitetusta tietojärjestelmän toiminnan vakavasta estämisestä tai keskeyttämisestä sisältyvät rikoslain tietojärjestelmän häirintää koskevaan 38 luvun 7 a §:ään. Tietoverkkorikosdirektiivin 5 artiklan säännökset artiklassa tarkoitettua datan vahingoittamista vastaavasta rikoksesta sisältyvät rikoslain datavahingontekoa koskevaan 35 luvun 3 a §:ään. Tietoverkkorikosdirektiivin 6 artiklan tarkoittamat voimassa olevat säännökset artiklassa tarkoitetusta viestintäsalaisuuden rikkomisesta (tietojen laitton hankkiminen) sisältyvät rikoslain viestintäsalaisuuden loukkausta koskevan 38 luvun 3 §:ään ja törkeän tekemuodon osalta 4 §:ään sekä luvun 8 §:n 2 momenttiin.

Aineettoman maksuvälineen hankkiminen voi tapahtua tietoverkkorikosdirektiivin veloitteiden mukaisilla rikoksilla, mutta aineettoman maksuvälineen laittomasta hankkimisesta on myös erityissäännös maksuvälinepetoksen valmisteluna. Rikoslain 37 luvun 11 §:n 2 kohdan mukaan maksuvälinepetoksen valmisteluun syyllistyy se, joka maksuvälinepetosrikoksen tekemistä varten valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa, pitää hallussaan, myy tai luovuttaa erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan tallenteen, ohjelmiston, välineen tai tarvikkeen.

Artiklan b alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi väärän aineettoman maksuvälineen valmistamisen tai sen väärentämisen petostarkoituksessa. Tapaukseen tulisivat sovellettavaksi rikoslain 33 luvun 1–3 §:n väärennysrikoksia koskevat säännökset. Niiden mukaan joka valmistaa väärän asiakirjan tai muun todistuskappaleen tai väärentää sellaisen käytettäväksi harhauttavana todisteena taikka käyttää väärää tai väärennettyä todistuskappaletta tällaisena todisteena, on tuomittava väärennyksestä.

Rikoslain 33 luvun 6 §:n määritelmän mukaan todistuskappaleena pidetään automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuvaa tallennetta, jos sitä käytetään tai voidaan käyttää oikeudellisesti merkityksellisenä todisteena oikeuksista, veloitteista tai tosiasioista. Todistuskappaleen käsite on niin laaja käsite, että siihen sisältyvät asiakirjan ohella myös ääni- ja kuvatallenne, piirturin, laskimen tai muun vastaavan teknisen laitteen tuottama tallenne sekä automaattiseen tietojenkäsittelyyn soveltuva tallenne (HE 66/1988 vp, s. 118/I).

Artiklan c alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi laittomasti hankitun, väärän tai väärennetyn aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan hallussapidon petostarkoituksessa, ainakin jos laitton alkuperä on tiedossa välineen hallussapidon aikana.

Rikoslain 32 luvun 1 §:ssä kätkemisrikoksena on säädetty rangaistavaksi varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saadun omaisuuden kätkeminen, hankkiminen, huostaan ottaminen tai välittäminen taikka sellaiseen omaisuuteen muulla tavoin ryhtyminen. Omaisuus voi olla aineellinen tai aineeton maksuväline. Kätkemisrikossäännöksen sisältämän huostaan ottamisen voidaan katsoa kattavan myös hallussapidon. Lisäksi säännöksessä mainittu muu ryhtyminen omaisuuteen voi kattaa hyvin moninaisia tekoja ja voinee olla esimerkiksi varastetun tai väärennetyn aineettoman maksuvälineen hallussapitoa (HE 2/2003 vp, s. 6).

Väärennettyjen aineettomien maksuvälineiden hallussapito aivan kuten edellä 4 artiklan aineellisten maksuvälineiden osalta voisi tulla rangaistavaksi väärennysaineiston hallussapitona rikoslain 33 luvun 4 §:n nojalla.

Artiklan d alakohta velvoittaa säätämään rangaistavaksi laittomasti hankitun, väärän tai väärennetyn aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan hankkimisen itselle tai toiselle, mukaan lukien myymisen, siirtämisen tai levittämisen tai saataville asettamisen petostarkoituksessa.

Rikoslain 32 luvun 1 §:ssä kätkemisrikoksena on säädetty rangaistavaksi varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saadun omaisuuden kätkeminen, hankkiminen, huostaan ottaminen tai välittäminen taikka sellaiseen omaisuuteen muulla tavoin ryhtyminen. Varastetun maksuvälineen osalta säännös kattaisi siis direktiivin maininnan hankkimisesta ja välittäminen voi olla myymistä. Muu ryhtyminen omaisuuteen puolestaan voi kattaa hyvin moninaisia tekoja ja olla esimerkiksi aineettoman maksuvälineen siirtämistä tai levittämistä.

Varastetun, väärän tai väärennetyn aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan myymiseen tai siirtämiseen petostarkoituksessa soveltuisi rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan säännös maksuvälinepetoksesta (HE 2/2003 vp., s. 6). Kohdassa säädetään rangaistus sille, joka hankkiakseen itselleen oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi. Säännös ei tee eroa aineellisen tai aineettoman maksuvälineen välillä.

Direktiivin 5 artiklan velvoitteet tulisivat siten varsin pitkälle katetuiksi voimassa olevien rikoslain säännösten nojalla. Direktiivin 5 artiklan velvoitteita on kuitenkin sitä täytäntöön pantaessa arvioitava yhdessä luonnolliselle henkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevan 9 artiklan valossa. Kyseisen 9 artiklan 2 kohta edellyttää aineettoman maksuvälineen laittomasta hankkimisesta tietoverkkorikoksella sekä aineellisen maksuvälineen valmistamisesta tai väärentämisestä petostarkoituksessa kahden vuoden vähintään enimmäisrangaistusta. Osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa 9 artiklan 6 kohta velvoittaa säätämään kyseisistä teoista vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistuksen.

Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan velvoitteiden täyttämiseksi useiden edellä mainittujen rikoslain rangaistussäännösten enimmäisrangaistuksia olisi ankaroitettava direktiivin edellyttämällä tavalla. Osasta on jo nykyään säädetty vaadittava kahden vuoden enimmäisrangaistus (väärennys, tietojärjestelmän häirintä, datavahingonteko), osassa nykyinen enimmäisrangaistus on alempi (tietomurto, väärennysaineiston hallussapito). Mistään mainituista teoista ei ole törkeiden tekemuotojen osalta säädetty enimmäisrangaistukseksi vaadittavaa viiden vuoden vähintään enimmäisrangaistusta. Eräät mainitut säännökset olisivat varsin yleisesti sovellettavia, ja kaikkia sovelletaan laajalti muissakin yhteyksissä kuin vain maksuvälineisiin sovellettuina.

Enimmäisrangaistusten ankarointaminen kyseisellä tavalla vain direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi ilman, että kyseisten rikosten rangaistusten ankarointamiselle olisi rikollisuustilanteeseen tai tekojen moitittavuuden muutokseen liittyviä, kriminalisointiperiaatteisiin pohjautuvia hyväksyttäviä perusteita, ei ole asianmukaista. Direktiivin 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseen on siten etsittävä sääntelytapa, jossa direktiivin velvoitteiden täytäntöönpano rajautuu käsillä olevaan rikoslajiin eli maksuvälinerikoksiin.

Näistä syistä direktiivin 5 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi maksuvälinepetosrikoksia koskevaan 37 lukuun ehdotetaan 5 ja 9 artiklan velvoitteiden vuoksi maksuvälineitä koskeva uusi erityissäännös maksuvälinerikos ja sille törkeä ja lievä tekemuoto edellä 4 artiklan yhteydessä selostetulla tavalla. Myös maksuvälinpetoksen valmistelua koskevaa säännöstä täydennettäisiin eräillä uusilla tekotavoilla.

6 artikla. *Tietojärjestelmiin liittyvät petokset*

Direktiivin 6 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että rangaistavaa tahallisen rikoksena on rahan, rahallisen arvon tai virtuaalivaluutan siirtäminen tai siirron aiheuttaminen laittoman hyödyn hankkimiseksi rikosentekijälle tai kolmannelle osapuolelle siten, että toiselle henkilölle aiheutuu laitton omaisuuden menetys. Artiklan a alakohdan mukaan teko tehtäisiin estämällä oikeudettomasti tietojärjestelmän toiminta tai puuttamalla siihen ja b alakohdan mukaan teko tehtäisiin syöttämällä, muuttamalla, poistamalla, siirtämällä tai estämällä dataa oikeudettomasti.

Puitepäätöksen 3 artiklaan otsikolla ATK-rikokset sisältyi virtuaalivaluutan mainintaa lukuun ottamatta lähes vastaava säännös, joka on asianmukaisesti kansallisesti täytäntöön pantu (HE 2/2003 vp, s. 7).

Kyseiset teot voivat tulla rangaistaviksi rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin nojalla petoksena. Momentin mukaan petoksesta tuomitaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudeton taloudellista hyötyä tai toista vahingoittaakseen syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla data taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Mainitun säännöksen voidaan lähtökohtaisesti katsoa kattavan jo nyky muodossaan direktiivin 6 artiklan velvoitteet. Artiklan a alakohdassa mainituista tekotavoista säännöksessä ei tosin mainita tietojärjestelmän toiminnan oikeudeton estämistä. Lisäksi artiklan b alakohdassa mainituista tekotavoista säännöksessä ei mainita siirtämistä ja estämistä. Säännöksen maininta tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla on kuitenkin niin avoin ilmaisu, että sen voidaan katsoa kattavan edellä mainitut a ja b alakohdissa mainitut säännöksestä puuttuvat tekotavat.

Osa artiklassa mainituista teoista voi tulla rangaistaviksi myös rikoslain 37 luvun 8 §:n mukaan maksuvälinepetoksena. Artiklassa mainittu rahan, rahallisen arvon tai virtuaalivaluutan siirtäminen tai siirron aiheuttaminen dataa syöttämällä voi esimerkiksi tapahtua käyttämällä oikeudettomasti toiselle kuuluvaa PIN-koodia, asiakasnumeroa, tunnuslukua tai salasanaa (HE 2/2003 vp, s. 7).

Artiklan 6 velvoitetta on kuitenkin sitä täytäntöön pantaessa arvioitava yhdessä luonnolliselle henkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevan 9 artiklan valossa. Artiklan 4 kohta edellyttää, että 6 artiklassa tarkoitetuista rikoksista olisi säädettävä kolmen vuoden vähin enimmäisrangaistus. Osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa 9 artiklan 6 kohta velvoittaa säätämään kyseisestä teosta vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistuksen.

Direktiivin 9 artiklan 2 kohdan velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 36 luvun 1 §:ssä petoksesta säädettyä enimmäisrangaistusta tulisi korottaa nykyisestä kahdesta vuodesta kolmeen vuoteen vankeutta. Törkeän petoksen (rikoslain 36 luvun 2 §) nykyinen neljän vuoden vankeuden enimmäisrangaistus olisi korotettava viiteen vuoteen vankeutta. Kumpikin enimmäisrangaistus olisi rikoslaisissa epätyypillinen rangaistusasteikko. Petoksen perustekomuodossa rangaistusasteikko muodostuisi myös hyvin laajaksi ulottuen sakosta kolmeen vuoteen vankeutta.

Enimmäisrangaistusten ankaroitaminen kyseisellä tavalla vain direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi ilman, että rikoslain 36 luvun petosrikosten rangaistusten ankaroitamiselle olisi rikollisuustilanteeseen tai tekojen moitittavuuden muutokseen liittyviä perusteita, ei ole vakiintuneiden kriminalisointiperiaatteiden valossa hyväksyttävää. Direktiivin 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseen on siten etsittävä sääntelytapa, jossa direktiivin velvoitteiden täytäntöönpano rajautuu käsillä olevaan rikoslajiin eli maksuvälinerikoksiin.

Näistä syistä direktiivin 6 ja 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 37 luvun 8 §:n maksuvälinepetosta koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että sen uudeksi tekotavaksi säädettäisiin nykyistä petosta koskevan rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaava, tietojärjestelmään puuttumisen avulla tapahtuva maksuvälinepetosta koskeva erityissäännös. Direktiivin 9 artiklan enimmäisrangaistuksia koskevat velvoitteet täytyisivät sillä, että maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistus korotettaisiin viideksi vuodeksi vankeutta. Edellytetty kolmen vuoden enimmäisrangaistuksen vähimmäistasoa koskeva vaatimus ei edellytä kansallisen lainsäädännön rangaistustasojen nostamista, koska kyseisen rikoksen törkeän tekemuodon enimmäisrangaistus ylittäisi velvoitteen vähintään kolmen vuoden enimmäisrangaistuksesta (näin myös HE 232/2014 vp, s. 22). Lisäksi on otettava huomioon mahdollisuus yhteisten rangaistuksen määräämiseen korotetun rangaistusasteikon perusteella tilanteissa, joissa samalla teolla olisi syyllistytty myös rikoslain 34 luvun vaaran aiheuttamiseen tietojärjestelmälle tai eräisiin 38 luvun tieto- viestintärikoksiin.

7 artikla. *Rikosten tekemiseen käytettävät välineet*

Direktiivin 7 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että artiklassa jäljempänä mainitut rikostentekovälineitä koskevat teot on määriteltävä rangaistaviksi. Tällaisilla välineillä tarkoitetaan artiklan 4 a ja b alakohdassa, 5 artiklan a ja b alakohdassa tai 6 artiklassa tarkoitettujen rikosten tekemistä varten ensisijaisesti suunniteltuja tai erityisesti muunneltuja laitteita tai välineitä, dataa tai muita apuvälineitä. Rangaistavaa tulee olla lueteltujen välineiden valmistus, itselle tai toiselle hankkiminen, tuonti, vienti, myynti, kuljettaminen, levittäminen tai saataville asettaminen, ainakin kun tarkoituksena on kyseisten välineiden käyttäminen.

Artiklassa määritellyt velvoitteet rangaistavaksi säädettyistä teoista menevät puitepäätöksessä asetettuja velvoitteita pidemmälle. Puitepäätöksen velvoitteet koskevat pääasiassa vain aineellisen esineen muodossa olevia maksuvälineitä, kun taas direktiivin tarkoituksena on teknologia-neutraalinen sääntely. Uutta puitepäätökseen nähden on erityisesti se, että myös aineellisen muun maksuvälineen kuin käteisrahan varastamista tai muuta laitonta haltuun ottoa (4 artiklan a alakohta), aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan laitonta hankkimista tai väärinkäyttöä (5 artiklan a alakohta) tai väärin aineettoman muun maksuvälineen kuin käteisrahan valmistamista tai sen väärentämistä petostarkoituksessa (5 artiklan b alakohta) varten käytettäviä välineitä koskevien tekojen tulee olla rangaistavia tekoja.

Direktiivi jättää kansallisesti harkinnanvaraa rajoittaa rangaistavuus vain tekoihin, joissa tarkoituksena on kyseisten välineiden käyttäminen.

Artiklaan soveltuisi väärennysaineiston hallussapitoa koskeva rikoslain 33 luvun 4 §. Siinä säädetään rangaistus sille, joka ilman syytä vastaanottaa, hankkii, kuljettaa tai pitää hallussaan vääran tai väärennetyn todistuskappaleen tai valmistaa, vastaanottaa, hankkii, myy, luovuttaa tai pitää hallussaan sellaisen välineen tai tarvikkeen, jota voidaan perustellusti epäillä pääasiallisesti käytettävän väärennysrikosten tekemiseen. Säännöksen soveltamisen kannalta on yhden-tekevää, kuka – tekijä vai joku muu – mahdollisesti tulisi käyttämään mainittuja laitteita tai välineitä. Väärennysaineiston hallussapidossa mainittu väline tai tarvike voi olla periaatteessa mikä tahansa vääran maksuvälineen valmistukseen tai väärennyksessä käytetty tarvike sen laadusta tai teknisestä muodosta riippumatta. Väline on yleinen käsite, joka kattaa muun muassa tietokoneohjelman (HE 2/2003 vp, s. 8).

Maksuvälinelomakkeesta on erityissäännös rikoslain 37 luvun 11 §:ssä maksuvälinepetoksen valmistelusta. Maksuvälinelomakkeella tarkoitetaan rikoslain 37 luvun 12 §:n määritelmäsäännöksen mukaan painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen. Erityissäännös säädettiin, koska aikaisemmin oli pidetty tulkinnanvaraisena, voitaisiinko uutta tekniikkaa hyödyntämällä valmistettujen korttien aihiot katsoa väärennysaineiston hallussa pitämistä koskevassa säännöksessä tarkoitetuksi todistuskappaleeksi. Maksuvälinelomakkeisiin liittyvät edellä mainitut teot säädettiin siten tulkinnanvaraisuuksien poistamiseksi rangaistaviksi maksuvälinepetoksen valmisteluna (HE 38/1997 vp), eikä niihin sovelleta väärennysaineiston hallussa pitämistä koskevaa säännöstä.

Maksuvälinelomakkeeseen liittyvät teot on lisäksi jaettu rikoslain 37 luvussa kahteen eri säännökseen. Maksuvälinepetoksen valmistelua koskeva säännös kattaa vain maksuvälinelomakkeen valmistamisen, maahan tuonnin, hankkimisen, vastaan ottamisen tai hallussa pitämisen. Maksuvälinelomakkeen luovuttaminen on sen sijaan säädetty rangaistavaksi maksuvälinepetoksesta rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa.

Maksuvälinepetoksen valmisteluna on säädetty rangaistavaksi myös erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan tallenteen, ohjelmiston, välineen tai tarvikkeen valmistaminen, maahan tuonti, hankkiminen, vastaanottaminen, hallussa pitäminen, myynti tai luovuttaminen. Maksuvälinepetoksen valmistelusäännös täyttää varsin pitkälle direktiivin 7 artiklan velvoitteen 6 artiklaan (tietojärjestelmiin liittyvät petokset) liittyviin tekoihin soveltuvien välineiden ja tarvikkeiden osalta.

Maksuvälinepetoksen valmistelu edellyttää, että teot tehdään maksuvälinepetosrikoksen tekemistä varten. Tunnusmerkistö kattaa tilanteet, joissa tekijä valmistelee maksuvälinepetoksen tekemistä ja siinä tarkoituksessa syyllistyy edellä mainittujen laitteiden valmistukseen, maahan tuontiin, hankintaan tai hallussa pitoon, myyntiin taikka niiden luovuttamiseen. Direktiivin 7 artikla sallii tällaisen tarkoituksen säätämisen.

Rikoslakiin sisältyy muitakin tietojärjestelmään kohdistuvia rikosvälineitä koskevia säännöksiä. Esimerkiksi suojauksen purkujärjestelmärikosta koskevassa rikoslain 38 luvun 8 b §:ssä säädetään rangaistus sille, joka tietoyhteiskuntakaaren (917/2014) 269 §:n 2 momentissa säädetyn kiellon vastaisesti ansiotarkoituksessa tai siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa haittaa tai vahinkoa suojatun palvelun tarjoajalle, valmistaa, tuo maahan, pitää kaupan, vuokraa tai levittää suojauksen purkujärjestelmää, mainostaa sitä taikka asentaa tai huoltaa sitä. Rikoslain 34 luvun 9 b §:ssä säädetään rangaistus tietoverkkorikosvälineen hallussapidosta. Siihen syyllistyy se joka pitää hallussaan luvun 9 a §:n 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettua laitetta, tietokoneohjelmaa tai ohjelmakäskeyjen sarjaa taikka b alakohdassa tarkoitettua salasanaa, pääsykoodia tai muuta vastaavaa tietoa. Säännös edellyttää tarkoitusta tehdä haittaa tai vahinkoa

tietojenkäsittelylle tai tieto- tai viestintäjärjestelmän toiminnalle eikä siten liity suoranaisesti maksuvälinpetoksen valmisteluun.

Artiklan 7 velvoitetta on sitä täytäntöön pantaessa arvioitava yhdessä luonnolliselle henkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevan 9 artiklan valossa. Artiklan 5 kohta edellyttää, että 7 artiklassa tarkoitetuista rikoksista olisi säädettävä kahden vuoden vähin enimmäisrangaistus.

Direktiivin 9 artiklan 5 kohdan velvoitteiden täyttämiseksi maksuvälinepetoksen valmistelusta säädettyä enimmäisrangaistusta tulisi korottaa nykyisestä yhdestä vuodesta kahteen vuoteen vankeutta. Tämä lisäksi väärennysaineiston hallussapitoa koskevan säännöksen nykyinen enimmäisrangaistus kuusi kuukautta vankeutta olisi korotettava kahteen vuoteen vankeutta.

Enimmäisrangaistusten ankaroittaminen väärennysaineiston hallussapitoa koskevan rikoksen osalta direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi ilman, että rangaistuksen ankaroittamiselle olisi rikollisuustilanteeseen tai tekojen moitittavuuden muutokseen liittyviä perusteita, ei vakiintuneiden kriminalisointiperiaatteiden valossa ole hyväksyttävää. Direktiivin 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseen on siten etsittävä sääntelytapa, jossa direktiivin velvoitteiden täytäntöönpano rajautuu käsillä olevaan rikoslajiin eli maksuvälinerikoksiin.

Näistä syistä direktiivin 7 ja 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi maksuvälinepetoksen valmistelua koskevaa säännöstä ehdotetaan täydennettäväksi niin, että siihen sisällytetään uutena tekotapana maksuvälineen väärentämiseen soveltuvaan välineeseen tai tarvikkeeseen liittyvät teot. Säännös olisi erityissäännös suhteessa väärennysaineiston hallussapitoa koskevaan säännökseen.

Säännökseen lisättäisiin myös uusina tekotapoina 7 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi vienti, kuljettaminen, levittäminen ja saatavilla pitäminen. Direktiivi edellyttää myös, että välineitä hankitaan itselle tai toiselle. Säännöstä muutettaisiin siksi myös niin, että välineisiin liittyvät toimet tehdään joko rikosentekijän oman rikoksen valmistelua varten tai toisen tekemän rikoksen valmisteluna.

Samalla maksuvälinepetoksen valmistelua koskevan säännöksen enimmäisrangaistus korotettaisiin kahteen vuoteen vankeutta.

8 artikla. *Yllytys, avunanto ja yritys*

Artiklan 1 kohdan nojalla jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että yllytys ja avunanto 3–7 artiklassa tarkoitettuihin tekoihin on rikosoikeudellisesti rangaistava teko.

Rikoslain 5 luvun 5 §:n nojalla se, joka tahallaan taivuttaa toisen tahalliseen rikokseen tai sen rangaistavaan yritykseen, tuomitaan yllytyksestä rikokseen kuten tekijä. Yllytyksestä rangaistavaan avunantoon rangaistaan 5 luvun 6 §:n nojalla avunantona. Rikoslain 37 luvussa mainitut maksuvälinerikokset ovat rangaistavia tahallisesti tehtyinä. Koska yllytys on rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, direktiivi ei edellytä tältä osin lainsäädännön muuttamista.

Rikoslain 5 luvun 6 §:n nojalla avunannosta rangaistaan sitä, joka ennen rikosta tai sen aikana neuvoin, toimin tai muilla tavoin tahallaan auttaa toista tahallisen rikoksen tai sen rangaistavan yrityksen tekemisessä. Rangaistus avunannosta määrätään soveltaen lievennettyä rangaistusasteikkoa noudattaen mitä rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 3 kohdassa sekä 2 ja 4 momentissa säädetään. Koska avunanto on jo rangaistavaa kaikkien tahallisten rikosten osalta, ei direktiivi edellytä tältä osin muutoksia lainsäädäntöön.

Artikla 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että yritys tehdä 3 artiklassa, 4 artiklan a, b tai d alakohdassa, 5 artiklan a tai b alakohdassa tai 6 artiklassa tarkoitettu rikos on rikosoikeudellisesti rangaistava teko. Edellä olevan 5 artiklan d alakohdan osalta jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että vähintään petostarkoituksessa tapahtuva yritys hankkia laittomasti hankittu, väärä tai väärennetty aineeton muu maksuväline kuin käteisraha itselle tai toiselle on rikosoikeudellisesti rangaistava teko.

Rikoslain 5 luvun 1 §:n nojalla rikoksen yrityksestä rangaistaan vain, jos yritys on tahallista rikosta koskevassa säännöksessä säädetty rangaistavaksi. Teko on edennyt rikoksen yritykseksi, kun tekijä on aloittanut rikoksen tekemisen ja saanut aikaan vaaran rikoksen täyttymisestä. Rikoksen yritys on kysymyksessä silloinkin, kun sellaista vaaraa ei aiheudu, jos vaaran syntymättä jääminen on johtunut vain satunnaisista syistä.

Yrityksen rangaistavuus on kansallisesti mahdollista toteuttaa kahdella tavalla. Yritys voidaan säätää erikseen rangaistavaksi taikka se voidaan rinnastaa täytettyyn tekoon. Rikoksen yrityksestä rangaistaan pääsääntöisesti lievemmin kuin täytetystä teosta soveltamalla rikoslain 6 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaisesti lievennyttyä rangaistusasteikkoa (rikoslain 5 luvun 1 §:n 3 momentti). Yrityksen säätämistä lievemmin rangaistavaksi voidaan perustella sen osoittamalla vähäisemmällä syyllisyydellä ja rikollisella tahdolla tai rikoksen yrityksen aiheuttamalla täytettyä tekoa vähäisemmällä vaaralla taikka molemmilla perusteilla (ks. HE 44/2002 vp, s. 131–133). Jos rikoksen yrittäminen rinnastetaan täytettyyn tekoon, siitä määrätään myös rangaistus kuten täytetystä teosta. Rikoksen yritys rinnastetaan täytettyyn tekoon rikoslaisissa huomattavasti harvemmin ja yrityksen rinnastaminen täytettyyn tekoon vaatii erityisiä kriminaalipoliittisia perusteita.

Rikoksen yrityksen määrittely eli se mitä pidetään yrityksenä, on rikosoikeuden yleisiin oppeihin kuuluva kysymys, jota direktiiveillä ei jäsenvaltioiden lainsäädännöissä yhdenmukaisteta ja jossa jäsenvaltioilla on harkintavaltaa. Direktiivit kuitenkin vakiintuneen tulkintatavan mukaisesti tarkoittavat yrityksen rangaistavuudella edellä mainituista kansallisista sääntelytavoista lievempää sääntelymallia eli rankaisemista lievennetyn rangaistusasteikon mukaan. Tästä osoituksena on se, että direktiivien säännöksiä vähimmästä enimmäisrangaistuksista ei vakiintuneesti ole ulotettu koskemaan yrityksestä säädettyjä seuraamuksia. Tämä koskee myös nyt käsillä olevaa direktiiviä.

Artiklan viittaus 3 artiklaan koskee maksuvälineen käyttöä. Puitepäätöstä täytäntöön pantaessa tukeuduttiin säännöksen esitöihin, joiden mukaan maksuvälinepetos täyttyy niin varhaisessa vaiheessa, että yrityksen säätämiseen rangaistavaksi ei ole tarvetta. Maksuvälinettä käytettäessä rikoksen täyttymispiste on varhaisempi kuin petoksessa, sillä näyttöä vahingon syntymisestä ei vaadita. Rikos täyttyy jo heti maksuvälinettä luvattomasti käytettäessä. Maksuväline voitaisiin esittää paitsi ihmiselle myös esimerkiksi automaatile. Rikoksen täytyminen ei edellytä vaihdantatoimen onnistumista eikä kenenkään erehdyttämistä tai erehtymistä edellytetä (HE 66/1988 vp, s. 44, 150, 152). Direktiivin 3 artiklan velvoite säätää maksuvälineen käytön yritys rangaistavaksi ei tältä osin edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 2 kohdassa viitataan myös 6 artiklan mukaisten tekojen yrityksen rangaistavuuteen. Direktiivin 6 artiklan veloitteen vuoksi maksuvälinepetoksen uudeksi tekotavaksi ehdotetaan tietojärjestelmää käyttäen tapahtuvaa maksuvälinepetossäännöstä, jossa maksuvälineeseen liitettävää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saataisiin aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen väärästä. Näihin tilanteisiin soveltuu nykyisin rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin niin sa-

nottu tietojärjestelmäpetos, jonka yritys on rangaistavaa. Direktiivin velvoitteiden ja nykytilanteen säilyttämiseksi kyseinen maksuvälineen käyttötapa säädettäisiin muutetussa maksuvälinepetossäännöksessä jatkossakin rangaistavaksi. Tärkeään maksuvälinepetokseen sovellettaisiin yrityksen rangaistavuutta samassa laajuudessa kuin perustekomuodossa.

Tietojärjestelmäpetoksen yrityksen rangaistavuuden osalta on arvioitu myös mahdollisuutta säätää yritys rangaistavaksi siten, että joku maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, vahingoittamalla, siirtämällä tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saa tai yrittää saada aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen, ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Yritys tulisi silloin rinnastetuksi täytettyyn tekoon rangaistusta määrättäessä (saa aikaan tai yrittää saada aikaan).

Tämä ulottaisi yrityksen rangaistavuuden direktiivin velvoitteita pidemmälle. Yrityksen rangaistavuudesta säätäminen edellä mainitulla tavalla ei myöskään koskisi säännöksessä mainitun tekotavan eli datan syöttämisen, muuttamisen tai tuhoamisen yritystä, vaan yrityksen rangaistavuus koskisi niiden seurauksen eli rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen yritystä. Yritys on rinnastettu täytettyyn tekoon eräissä rikoslain säännöksissä (esimerkiksi 50 luvun 1 §:n huumausainerikos). Esimerkiksi veropetosta koskevassa rikoslain 29 luvun 1 §:ssä täytettyyn tekoon rinnastuva yritys kohdistuu teon seuraukseen (aiheuttaa tai yrittää aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaisena). Säätelytapaa, jossa yritys rinnastettaisiin edellä kuvatulla tavalla täytettyyn tekoon, voidaan kuitenkin pitää rikoslaisissa poikkeuksellisena, eikä sitä edellä mainituista syistä ehdoteta.

Direktiivi velvoittaa säätämään aineellisen ja aineettoman maksuvälineen anastamisen/laittoman hankkimisen yrityksen rangaistavaksi (4 ja 5 artiklan a alakohta). Varkauden yritys on nykyisin säädetty rangaistavaksi. Esityksessä ehdotetaan tätä koskeva erityissäännös säädettäväksi uutena maksuvälinerikoksena. Kyseisten tekojen yritys ehdotetaan säädettäväksi rangaistavaksi nykytilanteen säilyttämiseksi ja direktiivin velvoitteiden vuoksi.

Direktiivi velvoittaa säätämään aineellisen tai aineettoman väärän maksuvälineen valmistamisen tai sen väärentämisen yritys rangaistavaksi (4 ja 5 artiklan b alakohdan teot). Rikoslaisissa rangaistava väärennys on nykyään rangaistavaa yritysasteelle jäävänä. Esityksessä ehdotetaan kuitenkin maksuvälineen väärennystä koskevaa, yleisen väärennysäännöksen syrjäyttävää erityissäännöstä uuteen maksuvälinerikossäännökseen. Kyseisen teon yritys ehdotetaan siinä säädettäväksi rangaistavaksi nykytilanteen säilyttämiseksi ja direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi.

Artiklan 2 kohdassa viitataan lisäksi 4 artiklan d alakohdan aineellisen varastetun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen hankkimisen yrityksen rangaistavuuteen kattaen lisäksi vastaanottamisen, haltuun ottamisen, ostamisen, siirtämisen, tuonnin, viennin, myynnin, kuljetuksen tai levittämisen. Vastaavasti aineettoman varastetun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen hankkimisen (5 artiklan d alakohta) yrityksen rangaistavuuden osalta direktiivi antaa mahdollisuuden rajoittaa yrityksen rangaistavuus siihen, että teko tapahtuu petostarkoituksessa. Maininta on epälooginen siihen nähden, että 5 artikla koskee jo lähtökohtaisesti vain petostarkoituksessa tehtyjä tekoja.

Direktiivi ei velvoita säätämään 4 tai 5 artiklan c alakohtia eli varastetun taikka väärän tai väärennetyn (aineellisen tai aineettoman) maksuvälineen hallussapidon yritystä rangaistavaksi. Hallussapidon yrityksen kriminalisoinnin katsotaan usein ulottavan rangaistavuuden teon moitittavuuteen nähden ja oikeasuhteisuuden valossa liian pitkälle. Hallussapidon yritykseen liittyy myös käytännön näytövaikeuksia.

Kyseiset d alakohdtien teot tulisivat rangaistaviksi uudessa maksuvälineriikossäännöksessä. Maksuvälineen hankkimisen yrityksen rangaistavuuteen liittyisi kuitenkin samanlaisia periaatteellisia näkökohtia kuin edellä todetaan liittyvän hallussapidon yrityksen säätämiseen rangaistavaksi. Hankkimisen yritystä on vaikea erottaa pidon yrityksestä, kyseessä on yleensä saman tekosarjan eri vaiheet. Toisekseen useat viitattujen artiklojen d alakohdissa mainitut maksuvälineen hankkimisen tavat täyttyvät varsin varhaisessa vaiheessa. Esimerkiksi maahan tuonin (tai maasta viennin) voidaan joissain tapauksissa katsoa täyttyvän, kun tavara tai väline on saapunut Suomen maa- tai merialueelle (tai poistunut sieltä), vaikka lähetys ei läpäisisikään tulliviranomaisten suorittamaa tarkastusta, eikä sitä luovutettaisi vastaanottajalle (esimerkiksi KKO 2007:45). Myynti voi puolestaan olla tuotteen tarjoamista ilman, että maksuvälineen kauppa tai vaihdanta vielä toteutuu. Näillä perustein direktiivin velvoite hankkimisen yrityksen säätämisestä rangaistavaksi arvioidaan esityksessä täyttyvän ilman, että hankkimisen ja sen eri osatekojen yritystä nimenomaisesti säädettäisiin uudessa maksuvälineriikossäännöksessä rangaistavaksi.

Ehdotettujen muutosten jälkeen lainsäädäntö täyttäisi direktiivin 8 artiklan velvoitteet.

9 artikla. *Luonnollisille henkilöille määrättävät seuraamukset*

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista voidaan määrätä tehokkaat, oikeasuhteiset ja varoittavat rikosoikeudelliset seuraamukset. Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3 artiklassa, 4 artiklan a ja b alakohdassa ja 5 artiklan a ja b alakohdassa tarkoitetuista rikoksista määrättävä enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Artiklan 1 kohdan velvoite ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Artiklan 2 kohdassa viitataan 3 artiklaan, joka koskee anastetun tai väärennetyn maksuvälineen käyttöä. Artiklaan voisi tulla sovellettavaksi maksuvälinpetossäännös (RL 37 luku 8 §) tai väärennystä (RL 33 luku 1 §) koskeva säännös, joista molemmista on säädetty seuraamukseksi enintään kaksi vuotta vankeutta.

Viitatuilla 4 artiklan a alakohdalla tarkoitetaan aineellisen maksuvälineen anastusta ja b alakohdalla sen väärentämistä. Viitatuilla 5 artiklan a ja b alakohdat koskevat vastaavia tekoja aineettoman maksuvälineeseen kohdistettuina. Anastamisen osalta varkaudesta (RL 28 luku 1 §) säädetty enimmäisrangaistus on nykyisin yksi vuosi kuusi kuukautta vankeutta. Väärennyksestä on säädetty vaadittava kahden vuoden enimmäisrangaistus. Varkauden enimmäisrangaistus ei siten täyttäisi direktiivin velvoitetta.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 4 artiklan c ja d alakohdassa ja 5 artiklan c ja d alakohdassa tarkoitetuista rikoksista määrättävä enimmäisrangaistus on vähintään yksi vuosi vankeutta. Artiklojen c alakohdat koskevat varastetun, väärän tai väärennetyn aineellisen tai aineettoman maksuvälineen hallussa pitämistä ja d alakohdat muita niihin kohdistuvia toimia kuten siirtoa, luovutusta, myyntiä yms. Tekoihin sovellettavassa rahanpesua koskevassa säännöksessä (RL 32 luku 6 §) on säädetty enintään kahden vuoden vankeusrangaistus ja kätkemisrikoksesta (RL 32 luku 1 §) enintään yhden vuoden kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Sen sijaan direktiivin velvoitetta ei täyttäisi väärennetyn tai väärän maksuvälineen hallussa pitoon tai hankkimiseen, kuljettamiseen tai vastaanottamisen sovellettavasta väärennysaineiston hallussapidosta (RL 33 luku 4 § 1 kohta) säädetty seuraamus enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 6 artiklassa tarkoitettu rikoksesta määrättävä enimmäisrangaistus on vähintään

kolme vuotta vankeutta. Kuten edellä 6 artiklan yhteydessä on todettu, petoksesta (RL 36 luku 1 § 2 momentti) on säädetty enintään kahden vuoden enimmäisrangaistus. Nykyinen säännös ei siten täyttäisi kohdan velvoitetta.

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 7 artiklassa tarkoitettu rikoksesta määrättävä enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Kohta koskee maksuvälinepetokseen käytettäviä välineitä. Artiklan 7 kohdalla edellä on todettu, että väärennysaineiston hallussa pidosta säädetty kuuden kuukauden enin vankeusrangaistus ja maksuvälinepetoksen valmistelusta (RL 37 luku 11 §:n 2 kohta) säädetty enintään yhden vuoden vankeusrangaistus eivät täytä direktiivin velvoitetta.

Artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 3–6 artiklassa tarkoitetuista rikoksista määrättävä enimmäisrangaistus on vähintään viisi vuotta vankeutta, jos ne on tehty puitepäätöksessä 2008/841/YOS määritellyn rikollisjärjestön puitteissa, riippumatta siitä, mikä on kyseisessä puitepäätöksessä säädetty seuraamus.

Artiklan 6 kohtaa on mahdollista tulkita niin, että vain jos teko on kansallisesti säädetty ankarammin rangaistavaksi osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, siitä on tällöin säädetty enintään viiden vuoden vähin enimmäisrangaistus. Esityksen johdanto-osan kappaleessa 19 kuitenkin todetaan, että on asianmukaista säätää ankarammista rangaistuksista silloin, kun rikos on tehty järjestäytyneen rikollisjärjestön puitteissa. Direktiivin muidenkin johdanto-osan kappaleiden valossa on selvää, että direktiivin tavoitteena on ennalta ehkäistä ja torjua maksuvälinepetoksiin liittyvää järjestäytyneitä rikollisuutta (kappaleet 1, 4 ja 7). Direktiivin tarkoituksen ja tavoitteiden valossa artiklan 6 kohtaa voi siten olla perusteltua tulkita niin, että se velvoittaa säätämään asiasta kansallisesti.

Artiklan 6 kohdan velvoite johtaisi kuitenkin kansallisesti siihen, että kaikkiin rikoksiin, jotka olisivat sovellettavissa direktiivin 3–6 artiklaan, tulisi säätää törkeä tekemuoto, jollei sellaista jo nykyisin ole. Lisäksi kvalifiointiperusteeksi sekä uusiin että vanhoihin törkeisiin tekemuotoihin tulisi säätää teon tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa. Kaikista kyseeseen tulevista törkeistä tekemuodoista olisi säädettävä enintään viiden vuoden vankeusrangaistus nykyisin rikoslaisissa törkeissä rikoksissa vakiintuneen neljän vuoden enimmäisrangaistusten sijaan. Koska kyseiset direktiivin 3–6 artiklaan soveltuvat rikoslain säännökset olisivat laajalti sovellettavia muihinkin tilanteisiin kuin maksuvälineisiin kohdistettuina, direktiivin vaikutukset ulottuisivat sitä kansallisesti täytäntöön pantaessa laajalti yli direktiivin soveltamisalan.

Artiklan 6 kohdan velvoite on siten perusteltua kansallisesti panna täytäntöön siten, että otetaan huomioon maksuvälinerikosten luonne rajat ylittävän järjestäytyneen rikollisuuden yhtenä toimintamuotona direktiivin tavoitteiden mukaisesti. Samalla kuitenkin rajattaisiin direktiivin vaikutukset rikoslajikohtaisesti maksuvälineisiin siten, että kyseiselle kvalifiointiperusteelle on myös kansallisesti yleisten kriminalisointiperiaatteiden valossa hyväksyttävät perusteet.

Esitykseen sisältyvät ehdotukset direktiivin 9 artiklan seuraamuksia koskevien velvoitteiden täyttämiseksi on selostettu edellä 9 artiklassa viitattujen direktiivin 3–6 artiklan yhteydessä.

10 artikla. *Oikeushenkilöiden vastuu*

Artiklassa on velvoitteet oikeushenkilön vastuun ulottamisesta direktiivissä tarkoitettuihin rikoksiin. Säännös ei poikkea asiallisesti aikaisemmissa EU:n rikosoikeutta koskevissa säädöksissä olevasta oikeushenkilön vastuuta koskevasta säännöksestä.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen 3–8 artiklassa tarkoitetuista teoista, jotka on sen hyväksi tehnyt joko yksin tai oikeushenkilön toimitelimen elimen osana toimiva henkilö, jonka johtava asema oikeushenkilössä perustuu johonkin seuraavista: a) valta edustaa oikeushenkilöä; b) valtuus tehdä päätöksiä oikeushenkilön puolesta; c) valtuus käyttää määräysvaltaa oikeushenkilössä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on lisäksi toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että oikeushenkilö voidaan saattaa vastuuseen, jos 1 kohdassa tarkoitettun henkilön ohjauksen tai valvonnan puute on mahdollistanut sen, että oikeushenkilön alaisena toimiva henkilö on tehnyt oikeushenkilön hyväksi jonkin 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista.

Artiklan 3 kohdassa todetaan, että artiklan 1 ja 2 kohdan mukainen oikeushenkilöiden vastuu ei estä rikosoikeudellisten menettelyjen aloittamista sellaisia luonnollisia henkilöitä vastaan, jotka ovat tekijöinä, yllyttäjinä tai avunantajina jossakin 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista.

Rikoslain 9 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan oikeushenkilö tuomitaan yhteisösakkoon, jos sen lakisääteiseen toimitelimeen tai muuhun johtoon kuuluva taikka oikeushenkilössä tosiasiallista päätösvaltaa käyttävä on ollut osallinen rikokseen tai sallinut rikoksen tekemisen taikka jos sen toiminnassa ei ole noudatettu vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta rikoksen ehkäisemiseksi.

Rikoslain 9 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan rikos katsotaan oikeushenkilön toiminnassa tehdyksi, jos sen tekijä on toiminut oikeushenkilön puolesta tai hyväksi ja hän kuuluu oikeushenkilön johtoon tai on virka- tai työsuhteessa oikeushenkilöön taikka on toiminut oikeushenkilön edustajalta saamansa toimeksiannon perusteella.

Suomen rikoslainsäädännössä ei nimenomaisesti säädetä artiklan 3 kohdan mukaisesti oikeushenkilön ja rikoksen syyllistyneen luonnollisen henkilön erillisestä rikosoikeudellisesta vastuusta. Vastuiden erillisuus on selvää ilman nimenomaista säännöstäkin. Lisäksi se ilmenee välillisesti eräistä säännöksistä. Rikoslain 5 luvun 8 §:ssä säädetään eräiden henkilöiden tuomitsemisesta rangaistukseen oikeushenkilön toiminnassa tehdystä rikoksesta siitä huolimatta, etteivät he täytä rikoksen tunnusmerkistössä tekijälle asetettuja erityisehtoja, jos oikeushenkilö nuo ehdot täyttää. Oikeushenkilön ja sen toiminnassa rikokseen syyllistyneiden rangaistusvastuun erillisyyttä osoittaa myös rikoslain 9 luvun 2 §:n 2 momentti, jonka mukaan yhteisösakkoon tuomitaan, vaikkei rikosentekijää saada selville tai muusta syystä tuomita rangaistukseen.

Oikeushenkilön rangaistusvastuu on puitepäätöstä täytäntöön pantaessa ulotettu koskemaan rikoslain 37 luvun 14 §:ssä maksuvälinepetosta, törkeää maksuvälinepetosta ja maksuvälinepetoksen valmistelua sekä rikoslain 36 luvun 9 §:ssä niin sanottu tietojärjestelmäpetosta eli 36 luvun 1 §:n 2 momenttia ja törkeää tekemuotoa. Myös väärennys, törkeä väärennys ja väärennysaineiston hallussapito säädettiin puitepäätöstä täytäntöön pantaessa rikoslain 33 luvun 7 §:n mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin. Sen sijaan rikoslain 28 luvun 1 §:ssä rangaistavaksi säädettyyn varkauteen ei sovelleta oikeushenkilön rangaistusvastuuta eikä siihen puitepäätös velvoittanut (HE 2/2003 vp, s. 11/II). Direktiivin 10 artikla edellyttää myös maksuvälineen anastamiseen sovellettavaksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta.

Direktiivin 10 artiklan velvoitteet täyttyvät jo nykyään maksuvälinepetoksen, törkeän maksuvälinepetoksen ja maksuvälinepetoksen valmistelun osalta. Lisäksi aikaisemmin selostetulla tavalla direktiivin 6 ja 9 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 37 luvun 8 §:n maksuvälinepetosta koskevaa säännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että sen uudeksi tekotavaksi sää-

deittäisiin nykyistä petosta koskevan rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momenttia vastaava, tietojärjestelmään puuttumisen avulla tapahtuvaa maksuvälinepetosta koskeva erityissäännös. Myös tämä maksuvälinepetoksen uutena tekotapana tulisi direktiivin velvoitteiden ja nykytilanteen mukaisesti oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin.

Esityksessä ehdotetaan myös aikaisempien artiklojen yhteydessä selostetulla tavalla rikoslain 37 lukuun uutta säännöstä maksuvälinerikoksesta, joka kattaisi maksuvälineen anastamisen ja väärän maksuvälineen valmistamisen tai sen väärentämisen. Myös siihen ja sen törkeään teko-
muotoon ehdotetaan sovellettavaksi oikeushenkilön rangaistusvastuuta. Nykytilanteeseen verrattuna myös maksuvälineen anastaminen tulisi siten yhteisövastuun piiriin direktiivin edellyttämällä tavalla.

Väärennysaineiston hallussapitoa koskevia säännöksiä vastaisi puolestaan maksuvälinepetoksen valmistelun uusi ehdotettu säännös, joka koskisi maksuvälineen väärentämiseen liittyviä välineitä ja tarvikkeita. Koska maksuvälinepetoksen valmistelu kuuluu oikeushenkilön rangaistusvastuun piiriin, direktiivin velvoitteet täytyisivät.

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevien yleisten periaatteiden mukaan oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ole vakiintuneesti ulotettu koskemaan vähäisiä rikoksia tai rikkomuksia. Myöskään puitepääöstä täytäntöön pantaessa oikeushenkilön rangaistusvastuuta ei ulotettu lievään maksuvälinepetokseen (HE 2/2003 vp, s. 11/II). Vastaavasti myöskään ehdotettavaan uuteen lievään maksuvälinerikokseen ei ulotettaisi yhteisövastuuta.

Edellä mainittujen muutosten jälkeen rikoslain säännökset täyttäisivät artiklan velvoitteet.

11 artikla. *Oikeushenkilöihin kohdistuvat seuraamukset*

Artiklassa olevat velvoitteet vastaavat asiallisesti aikaisemmissa EU:n rikosoikeutta koskevissa säädöksissä olevia oikeushenkilölle määrättäviä seuraamuksia koskevia säännöksiä.

Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että 10 artiklan 1 tai 2 kohdan nojalla vastuussa olevalle oikeushenkilölle voidaan määrätä tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia seuraamuksia, jotka sisältävät rikosoikeudellisia sakkoja tai muita maksuseuraamuksia ja jotka voivat sisältää muita seuraamuksia, kuten: a) oikeuden menettäminen julkisista varoista myönnettäviin etuuksiin tai tukiin; b) väliaikainen julkisen rahoituksen epääminen, mukaan lukien osallistumiskielto tarjouskilpailumenettelyihin sekä avustusten ja käyttöoikeuksien epääminen; c) väliaikainen tai pysyvä kielto harjoittaa liiketoimintaa; d) tuomioistuimen valvontaan asettaminen; e) oikeushenkilön purkaminen tuomioistuimen päätöksellä; f) rikoksen tekemiseen käytettyjen tilojen sulkeminen väliaikaisesti tai pysyvästi.

Rikoslain 9 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan yhteisö, säätiö tai muu oikeushenkilö, jonka toiminnassa on tehty rikos, on syyttäjän vaatimuksesta tuomittava rikoksen johdosta yhteisösakkoon, jos se on rikoslaissa säädetty rikoksen seuraamukseksi. Pykälän 2 momentissa todetaan direktiivin 2 artiklan ”oikeushenkilön” määritelmää vastaavasti, että rikoslain 9 luvun säännöksiä ei sovelleta julkisen vallan käytössä tehtyyn rikokseen.

Rikoslain 9 luvun 5 §:n mukaan yhteisösakko tuomitaan vähintään 850 ja enintään 850 000 euron suuruisena. Luvun 6 §:ssä säädetään yhteisösakon mittaamisperusteista. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan yhteisösakon rahamäärä vahvistetaan oikeushenkilön 2 §:ssä tarkoitettun laiminlyönnin laadun ja laajuuden tai johdon osuuden sekä oikeushenkilön taloudellisen aseman mukaan. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan laiminlyönnin ja johdon osuuden merkitystä arvioitaessa otetaan huomioon tehdyn rikoksen laji ja vakavuus, rikollisen toiminnan

laajuus, tekijän asema oikeushenkilön toimitelmissä, se, osoittaako oikeushenkilön velvollisuuksien rikkominen piittaamattomuutta lain säännöksistä tai viranomaisten määräyksistä, sekä muualla laissa säädetyt rangaistuksen mittaamisperusteet. Rikoslain 9 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan taloudellista asemaa arvioitaessa otetaan huomioon oikeushenkilön koko, vakavaraisuus, toiminnan taloudellinen tulos sekä muut oikeushenkilön talouden arvioimiseen olennaisesti vaikuttavat seikat.

Artiklan loppuosa ei ole muotoilultaan velvoittava, joten sen täytäntöönpano on jäsenvaltion harkinnassa. Seuraamuksiin kuuluu useita Suomen oikeusjärjestelmälle vieraita rikosoikeudellisia seuraamuksia, joiden mahdollinen käyttöön ottaminen edellyttäisi kokonaisvaltaista tiettyyn rikoslajiin rajoittumatonta tarkastelua. Edellä mainitut säännökset täyttävät artiklan veloitteet, joten artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

III Osasto. Lainkäyttövalta ja tutkinta

12 artikla. *Lainkäyttövalta*

Artiklan 1 kohdan nojalla kunkin jäsenvaltion on toteutettava tarvittavat toimenpiteet ulottaakseen lainkäyttövaltansa direktiivin 3–8 artiklassa tarkoitettuihin rikoksiin, kun yksi tai useampi seuraavista edellytyksistä täyttyy a) rikos on tehty kokonaan tai osittain sen alueella; b) kun rikoksen tekijä sen kansalainen.

Rikoslain 1 luvun 1 §:n nojalla Suomessa tehtyyn rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Luvun 6 §:n nojalla Suomen kansalaisen Suomen ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan Suomen lakia. Jos rikos on tehty millekään valtiolle kuulumattomalla alueella, rangaistavuuden edellytyksenä on, että teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaisena pidetään henkilöä, joka rikoksen tekohetkellä oli tai oikeudenkäynnin alkaessa on Suomen kansalainen. Säännökset täyttävät artiklan 1 kohdan veloitteet.

Artiklan 2 kohdassa todetaan, että 1 kohdan a alakohtaa sovellettaessa rikos katsotaan tehdyksi kokonaan tai osittain jäsenvaltion alueella, kun rikosentekijä tekee rikoksen ollessaan fyysisesti kyseisellä alueella riippumatta siitä, onko rikos tehty kyseisellä alueella sijaitsevaa tietojärjestelmää käyttäen. Kohtaan soveltuu rikoslain 1 luvun 1 § Suomessa tehdystä rikoksesta, jonka mukaan on riittävää, että rikosentekijä on fyysisesti Suomen alueella. Luvun 10 §:n mukaan rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko tehtiin, että siellä missä rikoksen tunnusmerkistön mukainen seuraus ilmeni. Lisäksi rikoslain 1 luvun 10 §:ssä säädetään, että jos rikoksen tekopaikasta ei ole varmuutta, mutta on perusteltua olettaa, että rikos on tehty Suomen alueella, se katsotaan tehdyksi Suomessa. Artiklan 2 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista.

Artiklan 3 kohdan nojalla jäsenvaltion on ilmoitettava komissiolle päätöksestään laajentaa lainkäyttövaltaansa alueensa ulkopuolella tehtyyn direktiivin 3–8 artiklassa tarkoitettuun rikokseen, mukaan lukien tapaukset, joissa a) rikosentekijän tavanomainen asuinpaikka on sen (kyseisen jäsenvaltion) alueella; b) rikos on tehty sen alueelle sijoittautuneen oikeushenkilön hyväksi; c) rikoksen uhri on sen kansalainen tai henkilö, jonka tavanomainen asuinpaikka on kyseisen jäsenvaltion alueella.

Rikoslain 1 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan Suomen kansalaiseen rinnastetaan henkilö, joka rikoksen tekohetkellä asui tai oikeudenkäynnin alkaessa asuu pysyvästi Suomessa, sekä henkilö, joka tavataan Suomesta ja oikeudenkäynnin alkaessa on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen taikka tällöin pysyvästi asuu jossakin näistä maista. Tällaisen henkilön Suomen

ulkopuolella tekemään rikokseen sovelletaan artiklan 3 kohdan a alakohdan tarkoittamalla tavalla Suomen lakia.

Rikoslain 1 luvun 5 §:n mukaan Suomen lakia sovelletaan suomalaiseen kohdistuvaan rikokseen. Tällä tarkoitetaan muun muassa Suomen ulkopuolella tehtyä rikosta, joka on kohdistunut Suomen kansalaiseen, suomalaiseen yhteisöön, säätiöön tai muuhun oikeushenkilöön taikka Suomessa pysyvästi asuvaan ulkomaalaiseen, jos teosta Suomen lain mukaan saattaa seurata yli kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Suomen kansalaiseen, Suomessa pysyvästi asuvaan henkilöön, tai muun Pohjoismaan kansalaiseen kohdistuvan rikoksen osalta lainsäädäntöön soveltuu artiklan 3 kohdan c alakohta.

Rikoslain 1 luvun 9 §:n mukaan jos rikokseen sovelletaan Suomen lakia, myös oikeushenkilön rangaistusvastuu määräytyy Suomen lain mukaan. On mahdollista, että edellä mainituissa tilanteissa rikoksentehtyjä, jonka tekoon sovelletaan Suomen lakia, on tehnyt rikoksensa Suomen alueella sijoittuneen oikeushenkilön hyväksi artiklan 3 kohdan b alakohdan tarkoittamalla tavalla. Tällöin myös oikeushenkilön rangaistusvastuuseen sovelletaan Suomen lakia.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista. Suomen tulee kuitenkin tehdä komissiolle artiklan 3 kohdan edellyttämät ilmoitukset Suomen lain soveltamisesta sen alueen ulkopuolella tehtyihin rikoksiin.

13 artikla. *Tuloksellinen tutkinta ja yhteistyö*

Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että tutkintakeinot, kuten ne, joita käytetään järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa tai muissa vakavissa rikostapauksissa, ovat tehokkaita, oikeasuhteisia suhteessa tiettyyn rikokseen sekä 3–8 artiklassa tarkoitettujen rikosten tutkinnasta tai niihin liittyvästä syyteeseen asettamisesta vastaavien henkilöiden, yksiköiden tai muiden tahojen käytettävissä.

Säännös on yleinen eikä siinä aseteta tiettyjen tutkintakeinojen käyttämistä koskevia velvoitteita. Direktiivin johdanto-osan 22 kohdassa todetaan järjestäytyneen rikollisuuden tutkinnassa ja muussa vakavassa rikollisuudessa käytettävissä olevista tutkintakeinoista, että niitä olisi oltava käytössä, ”jos ja siinä määrin kuin kyseisten keinojen käyttö on asianmukaista ja oikeassa suhteessa kansallisessa lainsäädännössä määriteltyyn rikosten luonteeseen ja vakavuuteen”.

Rikoksen selvittämiseksi käytettävistä pakkokeinoista säädetään pakkokeinolaissa (806/2011). Artikla edellyttää, että käytössä on oltava tehokkaat tutkintakeinot. Tämän voi katsoa tarkoittavan pakkokeinolaissa säädettyjä rikoksen selvittämisessä käytettäviä pakkokeinoja. Pakkokeinolain mukaan pakkokeinon käytön yhtenä edellytyksenä on yleensä se, että selvittävänä on tietty rikos (niin sanottu perusterikos). Tuolloin mahdollisuus käyttää pakkokeinoa rikoksen selvittämisessä määräytyy rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen perusteella tai sillä perusteella, että rikos erikseen mainitaan rikosnimikkeeltään keinokohtaisessa säännöksessä. Joidenkin pakkokeinojen (esimerkiksi takavarikko) käytön edellytyksenä ei ole kuitenkaan se, että selvittävänä on tietyn vakavuustason tai tietyn niminen rikos, vaan keino voi tulla käytettäväksi kaikkien rikosten selvittämisessä.

Pakkokeinojen käytön yleisenä edellytyksenä on 1 luvun 2 §:ssä ilmaistu suhteellisuusperiaate. Säännöksessä todetaan, että pakkokeinoja saadaan käyttää vain, jos pakkokeinon käyttöä voidaan pitää puolustettavana ottaen huomioon tutkittavana olevan rikoksen törkeys, rikoksen selvittämisen tarkeys sekä rikoksesta epäillylle tai muille pakkokeinon käytöstä aiheutuva oikeuk-

HE 52/2021 vp

sien loukkaaminen ja muut asiaan vaikuttavat seikat. Suhteellisuusperiaate ja muut perusoikeuksien yleiset rajoitusedellytykset (PeVM 25/1994 vp, s. 5) on otettava huomioon myös pakkokeinolainsäädännön muuttamista harkittaessa.

Maksuvälinepetoksen selvittämistä varten voidaan nykyisin näiden rikosten enimmäisrangaistuksen (2 vuotta vankeutta) nojalla käyttää seuraavia pakkokeinoja pakkokeinolaissa säädettyjen muiden edellytysten täytyessä:

- Henkilöntarkastus (8 luvun 31 §:n 1 momentti)
 - DNA-tunnisteen määrittäminen (9 luvun 4 §:n 1 momentti)
 - Kotietsintä (8 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohta)
 - Laite-etsintä (8 luvun 21 §:n 1 momentin 1 kohta)
 - Henkilönkatsastus esineen, omaisuuden, asiakirjan, tiedon tai seikan löytämiseksi (8 luvun 32 §:n 1 momentti)
 - Henkilötuntemerkkien ottaminen muusta kuin rikoksesta epäillystä (9 luvun 3 §:n 2 momentti)
 - Matkustuskielto (5 luvun 1 §)
 - Tehostettu matkustuskielto (5 luvun 1 a §)
 - Lähetyksen takavarikoiminen ja jäljentäminen (7 luvun 5 §:n 1 momentti)
 - Pidättäminen, kun on vaara paosta, rikoksen selvittämisen vaikeuttamisesta tai rikoksen jatkamisesta (2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohta)
 - Tekninen katselu (10 luvun 19 §:n 4 momentti)
 - Esineen tekninen seuranta (10 luvun 21 §:n 2 momentti)
 - Teleyksilöintitietojen hankkiminen (10 luvun 25 §:n 1 momentti)
 - Televalvonta haltijan suostumuksella (10 luvun 7 §:n 1 momentti)
 - Televalvontaa, jos rikos on tehty telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen (10 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohta)
 - Suunnitelmallinen tarkkailu (10 luvun 12 §:n 3 momentti)
 - Peitetoiminta tietoverkossa (10 luvun 27 §:n 3 momentti)
 - Valeosto (10 luvun 34 §:n 2 momentti)
- Törkeän maksuvälinepetoksen selvittämistä varten voidaan lisäksi käyttää seuraavia pakkokeinoja pakkokeinolaissa säädettyjen muiden edellytysten täytyessä:
- Vangin DNA-tunnisteen määrittäminen (9 luvun 4 §:n 2 momentti)

- Televalvonta (10 luvun 6 §:n 2 momentti)
- Sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi (10 luvun 8 §)
- Tukiasematietojen hankkiminen (10 luvun 10 §:n 2 momentti)
- Peitelty tiedonhankinta (10 luvun 14 §:n 2–3 momentti)
- Tekninen kuuntelu (10 luvun 16 §:n 3 momentti)
- Tekninen katselu kotirauhan piirissä (10 luvun 19 §:n 4 momentti)
- Epäillyn tekninen seuranta (10 luvun 21 §:n 3 momentti)
- Tekninen laitetarkkailu (10 luvun 23 §:n 3 momentti)
- Valvottu läpilasku (10 luvun 41 §:n 2 momentti)
- Henkilönkatsastus DNA-tunnisteen määrittämiseksi (8 luvun 32 §:n 2 momentti)

Maksuvälinepetosten selvittämiseksi on näin ollen käytössä laajat ja tehokkaat tutkintakeinot, joiden käyttö on rikosten mukaisesti kohdennettua ja edellyttää suhteellisuusperiaatteen noudattamista.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kun kansallisessa lainsäädännössä veloitetaan luonnolliset ja oikeushenkilöt ilmoittamaan 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista, nämä tiedot toimitetaan ilman aiheetonta viivytystä viranomaisille, jotka vastaavat kyseisten rikosten tutkinnasta ja niihin liittyvästä syytteen asettamisesta.

Säännös velvoittaa siten ilmoittamaan mainitut rikokset viipymättä vain, jos ilmoitusvelvollisuudesta on kansallisesti säädetty. Suomen lainsäädännössä ei ole luonnolliselle henkilölle säädettyä velvollisuutta tehdä ilmoitusta maksuvälinepetoksesta.

Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 c §:n mukaan Finanssivalvonta toimii yhteistyössä rahanpesun selvittelykeskuksen, poliisin, Harmaan talouden selvitysyksikön, Verohallinnon ja muiden asianomaisten viranomaisten kanssa rikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa. Finanssivalvonnalle on laissa asetettu velvollisuus ilmoittaa viipymättä asianomaiselle viranomaiselle, jos Finanssivalvonta valvontatoiminnassaan tai laissa säädettyjä muita tehtäviä hoitaessaan havaitsee tai epäilee, että finanssipalveluja tai finanssijärjestelmää käytetään tai aiotaan käyttää rikollisiin tarkoituksiin.

Muut viranomaiset toimivat rikosilmoituksen teossa virkavastuulla eikä artikla 2 kohta edellytä lainsäädännön muuttamista.

IV Osasto. Tietojenvaihto ja rikoksista ilmoittaminen

14 artikla. Tietojenvaihto

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että niillä on toiminnallinen kansallinen yhteysviranomainen, joka on käytettävissä ympärivuorokautisesti ja kaikkina viikonpäivinä 3–8 artiklassa tarkoitettuja rikoksia koskevaa tietojenvaihtoa varten. Jäsenvaltioiden on

myös varmistettava, että niillä on käytössä menettelyt, joiden avulla kiireelliset avunpyynnöt käsitellään viipymättä ja että toimivaltainen viranomais ilmoittaa kahdeksan tunnin kuluessa pyynnön vastaanottamisesta ainakin sen, vastataanko pyyntöön, ja missä muodossa tällainen vastaus toimitetaan ja arviolta minkä ajan kuluessa se lähetetään. Jäsenvaltiot voivat päättää käyttää olemassa olevia toiminnallisten yhteysviranomaisten verkostoja.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on ilmoitettava komissiolle, Europolille ja Eurojustille 1 kohdassa tarkoitettu nimetty yhteysviranomais. Niiden on tarvittaessa päivitettävä nämä tiedot. Komissio toimittaa nämä tiedot edelleen muille jäsenvaltioille.

Suomen kansallisena yhteysviranomaisena toimii Keskusrikospoliisi.

15 artikla. *Rikoksista ilmoittaminen*

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että käyttöön asetetaan asianmukaiset ilmoituskanavat, jotta helpotetaan 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista ilmoittamista lainvalvontaviranomaisille ja muille toimivaltaisille kansallisille viranomaisille ilman aiheetonta viivytyksiä.

Finanssivalvonnasta annetun lain 71 a §:ssä on asetettu Finanssivalvonnalle velvollisuus ylläpitää järjestelmää, jonka kautta se voi vastaanottaa ilmoituksia finanssimarkkinoita koskeviin säännöksiin liittyvistä väärinkäytösepäilyistä. Rikkomuksista ilmoittamista koskevan järjestelmän kautta henkilöt voivat antaa Finanssivalvonnalle tietoa finanssimarkkinoita koskevien väärinkäytösten havaitsemiseksi ja selvittämiseksi. Väärinkäytösepäilyillä ei tarkoiteta yksinomaan rikoksia, vaan laajemminkin erilaisia epäilyjä säännösrikkomuksista, jotka kohdistuvat Finanssivalvonnan valvonnan alaiseen sääntelyyn. Artiklan 1 kohta ei edellytä lainsäädännön muuttamista tai uusia toimenpiteitä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet kannustaakseen rahoituslaitoksia ja muita alueellaan toimivia oikeushenkilöitä ilmoittamaan epäillyistä petoksista lainvalvontaviranomaisille ja muille toimivaltaisille viranomaisille ilman aiheetonta viivytyksiä 3–8 artiklassa tarkoitettujen rikosten selvittämistä, ehkäisemistä ja tutkintaa ja niihin liittyvää syytöseen asettamista varten.

Rahoituslaitosten osalta Finanssivalvonta on antanut määräykset ja ohjeet (8/2014) operatiivisen riskin hallinnasta rahoitussektorin valvottavissa. Kyseisissä määräyksissä ja ohjeissa käsitellään muun muassa verkko- ja tietoturvaloukkauksien poikkeamaraportointia ja maksupalveluihin liittyvien petostietojen raportointia. Rahoitussektorilla näihin liittyvä raportointi on keskitetty Finanssivalvonnalle, jolle on puolestaan asetettu velvollisuus ilmoittaa havaitsemistaan väärinkäytöksistä tarvittaessa myös muille asianomaisille viranomaisille. Artiklan 2 kohta ei tältä osin edellytä täytäntöönpanotoimenpiteitä.

16 artikla. *Uhrien auttaminen ja tukeminen*

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille, joille on aiheutunut vahinkoa minkä tahansa 3–8 artiklassa tarkoitettujen henkilötietojen väärinkäyttämällä tehtyjen rikosten vuoksi, a) tiedotetaan ja annetaan neuvoja siitä, miten suojautua rikosten haittavaikutuksilta, kuten maineen vahingoittumiselta; ja b) toimitetaan luettelo erityisistä elimistä, jotka käsittelevät henkilöllisyyteen liittyvien rikosten ja uhrien tukemisen eri näkökohtia.

Artiklan 1 kohdan osalta esitutkintaviranomaisen on esitutkintalain (805/2011) 4 luvun 10 §:n nojalla rikoksen luonteen tai asianomistajan henkilökohtaisten olosuhteiden sitä edellyttäessä tiedusteltava asianomistajalta suostumusta yhteystietojen välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle ja asianomistajan suostumuksella välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä. Esitutkintalain 4 luvun 18 § koskee ilmoitusta asianomistajan oikeuksista, joihin kuuluu myös neuvonta käytettävissä olevista tukipalveluista.

Poliisin nettisivuilla on myös kattava ohjeistus rikoksen uhrille: <https://poliisi.fi/jouduitko-rikoksen-kohteeksi> Sivustolta löytyy tietoa petosrikoksista: <https://poliisi.fi/petosrikokset> ja kyberrikoksista <https://poliisi.fi/kyberrikokset>. Myös rikosuhripäivystys antaa tukea ja neuvontaa rikosten uhreille.

Artiklan 1 kohta ei edellytä muita lisätoimenpiteitä.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioita kannustetaan perustamaan keskitettyjä kansallisia verkossa toimivia tiedottamisvälineitä, joilla autetaan sellaisia luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, joille on aiheutunut vahinkoa 3–8 artiklassa tarkoitettujen, henkilötietoja väärinkäyttämällä tehtyjen rikosten vuoksi, saamaan apua ja tukea. Kohta ei ole velvoittava eikä edellytä lainsäädännön muuttamista ja muiden kohtien yhteydessä mainittavat toimenpiteet on arvioitava se osalta soveltuviksi.

Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että direktiivin 3–8 artiklassa tarkoitettujen rikosten uhreiksi joutuneille oikeushenkilöille tiedotetaan ilman aiheetonta viivytystä sen jälkeen, kun ne ovat ottaneet ensimmäisen kerran yhteyttä toimivaltaiseen viranomaiseen, a) rikosilmoituksen tekemistä koskevista menettelyistä ja uhrin asemasta tällaisissa menettelyissä; b) oikeudesta saada tietoja asiasta kansallisen oikeuden mukaisesti; c) saatavilla olevista menettelyistä valituksen tekemiseksi, jos toimivaltainen viranomainen ei kunnioita uhrin oikeuksia rikosoikeudellisessa menettelyssä; d) yhteystiedot asiaa koskevia yhteydenottoja varten.

Rikoksen uhrin oikeuksia ja asemaa koskee rikosuhridirektiivi (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevista vähimmäisvaatimuksista sekä neuvoston puitepäätöksen 2001/220/YOS korvaamisesta), joka on kansallisesti täytäntöön pantu muun muassa esitutkintalain säännöksiin.

Vaikka rikosuhridirektiivin velvoitteet eivät koske oikeushenkilöä, kansallisen lainsäädännön mukaiset asianomistajan oikeudet ovat myös oikeushenkilöillä (ks. tästä HE 66/2015 s. 13).

Artiklan 3 kohdan a, c ja d alakohdat vastaavat rikosuhridirektiivin 4 artiklan 1 kohdan b, h ja i alakohtia. Artiklan 3 kohdan a alakohdan osalta merkityksellisiä säännöksiä ovat esitutkintalain 4 luvun 9 §:n, 7 luvun 10 §:n ja 11 luvun 9 §:n säännökset.

Esitutkintalain 4 luvun 9 § koskee henkilön aseman ilmoittamista esitutkinnassa. Ilmoitusvelvollisuudesta kuulustelun yhteydessä säädetään esitutkintalain 7 luvun 10 §:ssä. Asianomistajalle tehtävistä ilmoituksista säädetään lisäksi esitutkintalain 11 luvun 9 §:ssä, jonka mukaan asianomistajalle on ilmoitettava muun muassa oikeudesta saada valtion varoista korvausta rikosvahinkolain (1204/2005) nojalla. Asianomistajalle kuulustelun yhteydessä ilmoitettavista edellä mainituista asioista ja ilmoituksista tehdään merkintä kuulustelupöytäkirjaan. Keskeinen säännös on lain 4 luvun 18 §, joka koskee ilmoituksia asianomistajan oikeuksista.

Rikosuhridirektiivin h ja i alakohdat (maksuvälinepetosdirektiivissä 3 kohdan c ja d alakohdat) on pantu täytäntöön Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista -esitteellä, jonka oikeusministeriö on valmistellut ja joka jaetaan asianomistajille kuulustelun yhteydessä. Poliisihallituksen ohjeen mukaan poliisin on annettava rikoksen uhrille Tietoa rikoksen uhrin oikeuksista –esite.

Artiklan 3 kohdan b alakodassa mainittua uhrin oikeutta saada tietoja asiansa käsittelystä koskee rikosuhridirektiivin 6 artikla. Rikosuhridirektiiviä täytäntöön pantaessa sen 6 artiklan 1–4 kohdan osalta mainittiin seuraavat säännökset: esitutkintalain 4 luvun 15 § asianosaisjulkisuudesta esitutkinnassa, edellä mainittu 4 luvun 18 § asianomistajan oikeuksista sekä 11 luku 1 §, joka koskee esitutkinnassa tehtävää päätöstä ja 9 §, jonka mukaan asianomistajan on muun muassa mahdollisuuksien mukaan saatava tieto rikoksesta tehdyn ilmoituksen johdosta tehdyistä toimituksista. Kohtaan soveltuu myös oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luku 9 § (päättösyöttämättä jättämisestä), 5 luvun 15 § 4 momentti (tieto pääkäsittelyn ajasta ja paikasta) ja 11 luvun 12 § (tuomion antaminen). Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 12 § koskee asiaosaisen oikeutta tiedonsaantiin.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista eikä muita toimenpiteitä.

17 artikla. *Ennaltaehkäisy*

Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on muun muassa internetin välityksellä toteutettava aiheellisia toimenpiteitä, kuten tiedotus- ja valistuskampanjoita sekä tutkimus- ja koulutusohjelmia, joiden tarkoituksena on vähentää petoksia yleensä, lisätä tietoisuutta niistä sekä vähentää riskiä joutua petosten uhriksi. Jäsenvaltiot toimivat tarvittaessa yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Artikla ei edellytä lainsäädännön muuttamista, koska moni viranomainen jo nykyisten tehtäviensä puitteissa pyrkii lisäämään tietoisuutta petoksista ja vähentämään riskiä joutua sellaisen uhriksi.

Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n mukaan Finanssivalvonnan tehtävänä on valvoa finanssimarkkinoilla toimivien toimintaa. Finanssivalvonta edistää lisäksi hyvien menettelytapojen noudattamista finanssimarkkinoilla sekä yleisön tietämystä finanssimarkkinoista. Finanssivalvonnan tavoitteena on muun muassa varmistaa, että sen valvottavien menettelytavat ovat asianmukaisia ja että asiakkaille annettava informaatio on laadultaan hyvää. Finanssivalvonnan valvontatoimenpiteet ovat ensisijaisesti ennakoivia, esimerkiksi valvottaville annettavia ohjeita ja määräyksiä, joilla ohjataan valvottavien toimintaa ja menettelytapoja. Lisäksi Finanssivalvonta kokoaa verkkosivustolleen kysymyksiä ja vastauksia muun muassa asioinnin turvallisuudesta, erilaisista huijauksista ja maksuvälineiden turvallisesta käytöstä (<https://www.finanssivalvonta.fi/kuluttajansuoja/kysymyksiä-ja-vastauksia/>), jotka omalta osaltaan edistävät yleisön tietoisuutta erilaisista petoksista.

Petosten ennaltaehkäisyn kannalta merkitystä on myös Kilpailu- ja kuluttajaviraston toteuttamalla kuluttajavalistuksella ja -kasvatuksella. Myös Kilpailu- ja kuluttajavirasto julkaisee verkkosivustollaan tietoja ja ohjeita eri teemoista, kuten maksamisesta (<https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Maksut-laskut-perinta/>).

Viranomaisten lisäksi myös finanssimarkkinoiden toimijoiden omat toimenpiteet ovat merkittävässä asemassa tietoisuuden lisäämisessä. Maksupalveluntarjoajille on asetettu velvollisuus antaa asiakkaalleen tarvittavat ohjeet maksuvälineiden ja niihin liittyvien tunnuslukujen huolellisesta käsittelystä. Lisäksi Finanssialan sopimus pohjaisen asiakasorganisaation (FINE) Vakuumus- ja rahoitusneuvonta neuvoo ja auttaa kuluttajia, pienyrityksiä ja niihin verrattavia asiakkaita

heidän vakuutus-, pankki- ja sijoitustoimintansa ongelmatilanteissa. FINE myös laati tietoi-
neistoa finanssiosaamisen lisäämiseksi sekä osallistuu finanssiosaamisen yhteistyöhankkeisiin,
pyrkii parantamaan maksukorttien turvallista käyttöä ja edistää talousosaamista.

18 artikla. *Seuranta ja tilastot*

Artiklan 1 kohdan mukaan komissio laati viimeistään 31 päivänä elokuuta 2019 tämän direk-
tiivin tuotosten, tulosten ja vaikutusten yksityiskohtaisen seurantaohjelman. Seurantaohjel-
massa esitetään keinot, joilla tarvittavat tiedot ja muu näyttö kerätään, ja se, kuinka usein tämä
keruu tapahtuu. Siinä täsmennetään, mitä toimia komission ja jäsenvaltioiden on toteutettava
tietojen ja muun näytön keräämisessä, jakamisessa ja analysoinnissa.

Jäsenvaltioiden on artiklan 2 kohdan mukaan varmistettava, että käytössä on järjestelmä, jonka
avulla voidaan kirjata, tuottaa ja antaa anonyymejä tilastotietoja, jotka kuvaavat 3–8 artiklassa
tarkoitettujen rikosten ilmoittamis-, tutkinta- ja tuomioistuinvaihetta.

Edellä 2 kohdassa tarkoitettujen tilastotietojen on katettava vähintään olemassa olevat tiedot 3–
8 artiklassa tarkoitettujen, jäsenvaltioiden rekisteröimien rikosten lukumäärästä sekä 3–7 artik-
lassa tarkoitetuista rikoksista syytteesen asetettujen ja tuomittujen henkilöiden lukumäärästä.

Jäsenvaltioiden on artiklan 4 kohdan mukaan toimitettava 1, 2 ja 3 kohdan nojalla kerätyt tiedot
komissiolle vuosittain. Komissio varmistaa, että tilastoraporteista julkaistaan vuosittain konso-
lidoitu selvitys, joka toimitetaan unionin toimivaltaisille erityisvirastoille ja -elimille.

Rikoksista saadaan tarvittavia tietoja Tilastokeskuksen oikeustilastoista (poliisin tietoon tulleet
rikokset sekä tuomioistuintilastot). Poliisin tietoon tulleista maksuvälinepetoksista on saatavissa
tilastotietoja myös Poliisihallituksen analyysitoiminnan kautta. Tiedot perustuvat poliisin rikos-
tietojärjestelmä Patjassa oleviin tietoihin.

19 artikla. *Puitepäättökseen 2001/413/YOS korvaaminen*

20 artikla. *Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä*

21 artikla. *Arviointi ja raportointi*

22 artikla. *Voimaantulo*

Artiklat sisältävät tavanomaiset loppusäännökset puitepäättökseen 2001/413/YOS kumoamisesta
(19 artikla), direktiivin saattamisesta osaksi kansallista lainsäädäntöä (20 artikla), arvioinnista
ja raportoinnista (21 artikla) ja voimaantulosta (22 artikla) jäsenvaltioille.

Jäsenvaltioiden on 20 artiklan mukaan saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait,
asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 31.5.2021. Niiden on viipymättä il-
moitettava tästä komissiolle.

Artiklan 21 edellyttämästä komission arvioinnista ja raportoinnista kerrotaan jaksossa 9 Toi-
meenpano ja seuranta. Ne eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Maksuvälinepetoksen tekotavat

Useimmissa maksuvälineinä käytettävissä maksukorteissa on ainakin kaksi rinnakkain olevaa teknistä sovellusta, jotka välittävät maksutapahtumaan tarvittavaa kortin yksilöivää datasisältöä: kortin takapuolella oleva magneettijuova, kortin etupuolella oleva mikrosiru ja kortin etupuolelle painettu kortin numero kohokirjoituksella (ei enää uusimmissa korteissa). Magneettijuova on vanhana tekniikkana varsin haavoittuva, mikrosirua ei toistaiseksi ole onnistuttu kopiaamaan. Perinteisin maksukortin väärin käyttötapa on PIN-koodin urkkiminen tavalla tai toisella esimerkiksi kassalla tai automaatilla ja sen jälkeen maksukortin fyysisen anastaminen ja käteisen nosto kortilla.

Maksukorttien magneettinauhoja voidaan myös kopioida korttiautomaateilla tähän erikseen rakennetuilla välineillä, niin sanottu skimmaus. Skimmaus tulee englannin sanasta skimming, joka viittaa luottokortin magneettinauhan kopioimiseen ja siihen, että kortinlukijan lukupää liukuu pitkin magneettinauhaa lukiessaan nauhalla olevaa korttidataa. Rikolliset asentavat skimmaus-laitteita etenkin vilkkailla paikoilla oleviin käteisautomaatteihin tai miehittämättömien polttoainejakelupisteiden maksukorttiautomaatteihin. Skimmaus-laitteeseen tallentuneilla tiedoilla tekijät ovat pystyneet valmistamaan väärennettyjä korttikopioita, joilla on tehty käteisnostoja ulkomailla etenkin EU-alueen ulkopuolella. Skimmaus-laitteiden suunnittelu ja valmistus on ammattimaista rikollista toimintaa. Laajassa mittakaavassa skimmaus on vähentymässä Euroopan unionin alueella. Tämä johtuu pääosin Euroopassa käyttöön otettujen sirukorttien ja -automaattien parantuneesta turvallisuudesta.

Maksukorttien numeroita ja muita tunnistetietoja voidaan myös kopioida haittaohjelmilla internetissä. Suurin osa vääriin käsiin joutuneesta maksukorttidatasta kaapataan tietoverkoista haittaohjelmilla tai suorilla tunkeutumisilla (hakkerointi eli hacking) johonkin dataa sisältävään palvelimeen. Etenkin kassapalvelimet ja erilaiset nettipalvelujen käyttäjätilit ovat olleet viime vuosina rikollisten kohteena. Tunnistetiedoilla tilataan nettikaupoista helposti rahaksi muutettavaa tavaraa tai esimerkiksi lentolippuja. Myös mobiililaitteiden SIM-korttien tietojen kaappaus on yleistynyt pankkiasioinnin siirryttyä enenevästi mobiiliyhteyksiin.

Datakaappauksien ehkäisemiseksi on otettu käyttöön uusi tietoturvastandardi PCI DSS (Payment Card Industry Data Security Standard), joka tekee aiemmat rikosten tekotavat mahdottomiksi. Standardi määrittelee tarkasti missä ja millaisessa muodossa maksukorttidataa saa säilyttää. Käytännössä data on kryptattua, eli se ei vääriin käsiin joutuessaan ole käyttökelpoista.

Maksuvälinepetosten tekotavoista löytyy tietoa Europolin raporteissa (Europol, Internet organised crime threat assesment (IOCTA), European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2020).

Teknisestä kehityksestä huolimatta inhimillisen kanssakäymisen kautta tapahtuva erehdyttäminen on edelleen merkittävä maksuvälinepetoksen tekotapa tai sitä edeltävä toimi. Käyttäjän manipuloinnin (engl. social engineering) tavoitteena on saada uhri paljastamaan luottamuksellisia tietoja, kuten käyttäjätunnus tai salasana, joita voidaan käyttää maksuvälinepetoksessa (verkkourkinta eli tietojenkalastelu (engl. phishing). Rikoksenteijä voi esiintyä luotettavana tahona, kuten valtiollisena palveluna tai pankkina saavuttaakseen tavoitteensa eli kohteen käyttäjätunnukset tai salasanat.

Kohteina eivät ole yksinomaan yksityishenkilöt. Europolin raportin mukaan yrityksiin kohdistuvat rikokset ovat kasvava suuntaus maksuvälinepetoksissa. Yrityksen työntekijälle voidaan

lähettää yrityksen teknisen tuen nimissä kyselyjä käyttäjätunnuksista tai johdon nimissä väärennyillä ID-tileillä sähköpostia, jossa kehoitetaan kiireelliseen maksusuoritukseen (business email compromise, BEC). Esimerkiksi teknisenä tukena esiintymällä rikoksentekijä voi suostuella työntekijän asentamaan koneelleen käyttäjätunnusten ja salasanojen urkinnan mahdollistavan ohjelman. Sähköisen kaupan käynnin yhteydessä tapahtuvista maksuvälinepetosten vahingoista voivat muodossa tai toisessa kärsiä kuluttaja, kaupan toimija ja luottokorttiyhtiö.

3.2 Maksuvälinepetosten määrät

Viranomaisten tietoon on tullut vuosina 2018–2019 hieman yli 6 000 maksuvälinepetosta. Vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 4 468 perusmuotoista maksuvälinepetosta, 219 törkeää maksuvälinepetosta, 1 649 lievää maksuvälinepetosta ja 14 maksuvälinepetoksen valmistelua (Poliisitietojärjestelmä Patja).

Viranomaisten tietoon tulleiden maksuvälinepetosten määrä on vaihdellut vuositasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 (11 000) ja 2016 (15 143) poliisille ilmoitettujen rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna (6 793). Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten osuus oli tuolloin merkittävä: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttöä (Rikollisuustilanne 2018, Katsauksia 36/2019, Poliisitietojärjestelmä Patja).

Europolin vuonna 2010 tekemän arvion mukaan maksukorttirikollisuus aiheuttaa Euroopan unionin alueella noin 1,5 miljardin euron tappiot vuosittain. EU-maiden kansalaisten ja rahoituslaitosten kokonaistappioita on vaikea tietää tarkasti, koska merkittävä osa maksukorttirikollisuudesta on piilorikollisuutta. Käteisautomaatteja hallinnoivien tahojen perustama järjestö EAST (European ATM Security Team) ilmoittaa käteisautomaatteihin kohdistuvan järjestäytyneen rikollisuuden aiheuttamiksi tappioiksi noin 425 miljoonaa euroa vuosittain. Lukuun ei ole laskettu esimerkiksi korttien uusimisen tuottamia kustannuksia.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Direktiivien täytäntöönpanosta

Suomen lainsäädäntö vastaa rangaistavuuden alan osalta nykyään suurelta osin direktiivin velvoitteita. Rikoslain säännökset ovat tekniikkaneutraaleja ja siten lähtökohtaisesti jo nykyisin kattaisivat direktiivin puitepäätökseen nähden uudet, aineettomiin maksuvälineisiin liittyvät velvoitteet.

Esityksessä on rajauduttu lähtökohtaisesti vain direktiivin täytäntöönpanon kannalta välttämättömiin muutoksiin. Tämä on lakivaliokunnan käytännössä vakiintunut lähestymistapa, joka vastaa aikaisempien aineellisen rikosoikeuden lähentämistä koskevien puitepäätösten ja direktiivien kansallisessa täytäntöönpanossa omaksuttua lähestymistapaa. Lakivakivaliokunta on katsonut, että yksittäisen unioni-instrumentin seurauksena ei ole perusteltua lähteä toteuttamaan alaltaan ja vaikutukseltaan laaja-alaisempia rikosoikeudelliseen lainsäädäntöön kohdistuvia muutoksia (LaVM 13/2020 vp, s. 3, LaVM 21/2018 vp, s. 4). Mainitut näkökohdat ovat merkityksellisiä myös nyt käsiteltävän esityksen yhteydessä.

Erityisesti direktiivin 9 artiklan vähintään enimmäisrangaistusta koskevat velvoitteet olisivat ulottaneet direktiivin vaikutukset useiden rikoslain yleisesti ja laajalti sovellettavien rikosten enimmäisrangaistusten ankaroitamiseen. Tästä syystä esityksessä ehdotetaan säädettäväksi eräiden nykyisin maksuvälineisiin sovellettavien rikoslain yleisten säännösten (varkaus, väärennys) sijaan vastaavista teoista rikoslain 37 lukuun maksuvälineisiin sovellettavat erityissäännökset.

Uudelle rikosoikeudelliselle sääntelylle on esitettävä painava yhteiskunnallinen ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste (ks. esim. PeVL 23/1997 vp, PeVL 61/2014 vp ja PeVL 9/2016 vp, PeV 48/2017 vp). Nyt ehdotettavat teot ovat kuitenkin jo pääosin nykyisellään rangaistavia, ja niiden osalta kyse on sen arvioimisesta, että nykyisten säännösten hyväksyttävyyttä koskevat perusteet ulottuvat myös uusiin erityissäännöksiin.

Esityksessä on yllä mainituista, direktiivien täytäntöönpanossa noudatettavista periaatteellisesta lähtökohdasta huolimatta eräissä yksityiskohdissa ulotettu kansallinen lainsäädäntö pidemmälle kuin direktiivi velvoittaa. Tähän on pääasiallisena syynä pyrkimys rikoslain säännösten selkeyteen ja tarpeettoman yksityiskohtaisten, vain yhtä tekotapaa koskevien säännösten välttämiseen. Direktiivin velvoitteita pidemmälle meneviin ratkaisuihin on lisäksi arvioitu olevan myös teon moitittavuuteen ja suojeltavaan oikeushyvää eli maksujärjestelmän luotettavuuden turvaamiseen liittyviä kriminaalipoliittisesti hyväksyttäviä perusteita. Eri oikeushyviin liittyvät turvallisuusnäkökohdat ovat perustuslakivaliokunnan käytännössä muodostaneet hyväksyttäviä perusteita harkita kriminalisointia (ks. esim. PeVL 26/2014 vp, s. 2, PeVL 20/2002 vp, s. 6).

Maksuvälinepetoksena säädettäisiin nykyiseen tapaan rangaistavaksi maksuvälineen laitton käyttö. Uuteen maksuvälinerikossäännökseen koottaisiin kaikki muut maksuvälineeseen kohdistuvat tekotavat. Osin siihen siirrettäisiin tekoja jo olemassa olevista säännöksistä, ja tekota-poja täydennettäisiin direktiivin velvoitteiden edellyttämällä tavalla. Maksuvälinelomakkeisiin ja maksuvälineen valmistamiseen tai väärentämiseen liittyviä välineitä tai tarvikkeita koskisi maksuvälinepetoksen valmistelua koskeva säännös. Ehdotetut uudet säännökset maksuvälinerikoksesta olisivat suhteessa rikoslain vastaaviin säännöksiin nähden erityissäännöksiä. Esitys tähtäisi maksuvälineisiin kohdistuvien väärinkäytösten yhtenäiseen sääntelyyn, mikä oli myös maksuvälinepetoksia koskevan erityissääntelyn tavoitteena rikoslain kokonaisuudistuksen I vaiheessa (HE 66/1988 vp, s. 148).

4.1.2 Maksuvälinepetos

Esityksessä ehdotetaan direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi rikoslain 37 luvun 8 §:n säännöstä maksuvälinepetoksesta muutettavaksi niin, että sen 1 momentin muutetussa 2 kohdassa säädettäisiin väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttäminen maksuvälinepetoksena rangaistavaksi. Ehdotetun säännöksen mukaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä käyttää väärää tai väärennettyä maksuvälinettä olisi on tuomittava maksuvälinepetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Jo nykyisin rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdan on katsottu lain esitöiden valossa kattavan myös väärän tai väärennetyn maksuvälineen käytön. Tältä osin on jo aikaisemmin esityksessä jaksossa 2.2 viitattu korkeimman oikeuden päätöksen KKO 2019:44 (Ään.). Korkein oikeus totesi, että laissa käytetty ilmaisu "ilman laillista oikeutta" viittaa kattavasti erilaisiin maksuvälineisiin liittyviin väärinkäytön muotoihin, ja väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttö ja luovutus sopivat maksuvälinepetossäännöksen sanamuodon alaisuuteen ja menettelyä oli pidettävä maksuvälinepetoksena. Se, että säännöksen tulkinta on tältä osin edellyttänyt korkeimman oikeuden ennakkopäätöstä, osoittanee kuitenkin, että säännöstä on perusteltua selkeyttää ehdotettavalla tavalla.

Kohdan nykyinen säännös maksuvälineen luovuttamisesta hyötymistarkoituksessa ilman laillista oikeutta käytettäväksi siirtyisi ehdotettavaan maksuvälinerikossäännökseen (muutettu 12 §) osin sen 1 momentin 3 kohtaan ja osin maksuvälinerikossäännöksen 2 momenttiin.

Ehdotetussa 8 §:n 1 momentin uudessa 3 kohdassa säädettäisiin maksuvälinepetoksena rangaistavaksi se, että hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saa aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Ehdotettu muutos liittyy 6 artiklan (tietojärjestelmiin liittyvät petokset) ja 9 artiklan (seuraamukset) velvoitteisiin. Osa 6 artiklassa mainituista teoista voi tulla rangaistaviksi jo nykyään rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan maksuvälinepetoksena. Näin jos kyse olisi esimerkiksi rahan arvon siirtäminen tai siirron aiheuttaminen käyttämällä oikeudettomasti toiselle kuuluvaa PIN-koodia, asiakasnumeroa, tunnuslukua tai salasanaa (HE 2/2003 vp, s. 7).

Osan direktiivin 6 artiklan edellä mainituista tietojärjestelmässä tehdyistä teoista kattaa nykyisin niin sanottu tietojärjestelmäpetossäännös rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin mukaisesti. Direktiivin luonnollisen henkilön seuraamuksia koskeva 9 artikla edellyttäisi kuitenkin yleisen petossäännöksen enimmäisrangaistusten korottamista kolmeen vuoteen vankeutta ja törkeästä petoksesta viiteen vuoteen vankeutta. Kyseiset enimmäisrangaistukset olisivat rikoslaissa säädettyjen vakiintuneiden rangaistusasteikkojen kannalta poikkeuksellisia. Rikoslain yleisten säännösten rangaistusasteikkojen ankaroitaminen kansallisesti vakiintuneen säätämistavan vastaisesti vain yhtä erityistä petoslaajaa koskevan direktiivin velvoitteiden vuoksi ei ole perusteltua. Asteikkojen korottamiselle ei ole löydettävissä yleisten kriminaalisointiperiaatteiden valossa hyväksyttäviä perusteita. Huomioon on otettava lakivaliokunnan linjaukset siitä, että direktiivien täytäntöönpanossa tulee rajoittaa vain direktiivin velvoitteiden täytäntöönpanoon.

Näistä syistä esityksessä ehdotetaan edellä mainitusta tietojärjestelmän kautta tapahtuvasta petoksesta maksuvälinepetossäännökseen maksuvälineitä koskeva erityissäännös sen 1 momentin uudeksi 3 kohdaksi. Uusi säännös syrjäyttäisi erityissäännöksenä tietojärjestelmänpetosta koskevan yleissäännöksen rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentissa. Säännösten suhde toisiinsa olisi siten tämänkin tekotavan osalta sama kuin jo nykyään on muilta osin rikoslain 36 luvun 1 momentin petoksen ja 37 luvun 8 §:n maksuvälinepetoksen suhde.

Ehdotettavan tietojärjestelmään liittyvän maksuvälinepetoksen ohella samaan tekoon voisivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain 38 luvussa rangistavaksi säädettävät tietojärjestelmään kohdistuvat rikokset tai rikoslain 35 luvun 3 a–3 c §:n datavahingonteko. Näiden säännösten soveltamistilanteet tulisi ratkaista kunkin yksittäistapauksen olosuhteet huomioiden yleisten lainkulkurensia koskevien periaatteiden mukaisesti.

Maksuvälinepetoksesta säädettäisiin nykyiseen tapaan rangaistukseksi sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Direktiivin 9 artiklan 4 kohdan velvoite tietojärjestelmän kautta tapahtuvasta maksuvälinepetoksesta säädettävästä kolmen vuoden vähimmäisestä enimmäisrangaistuksesta tulisi kansallisesti riittävässä määrin huomioiduksi sillä, että maksuvälinepetoksesta sekä rikoslain 38 luvun 7 a §:n tietojärjestelmän häirinnästä tai rikoslain 35 luvun 3 a §:n datavahingonteosta voidaan tilanteesta riippuen määrätä yhteinen rangaistus. Maksuvälinepetoksella suojeltu oikeushyvä on maksujärjestelmien ja vaihdannan luotettavuus, kun taas mainittujen muiden säännösten suojeluobjekti on tietojärjestelmien häiriötön toiminta. Yhteisen enimmäisrangaistuksen enimmäismäärä tietojärjestelmää manipuloimalla tehdystä maksuvälinepetoksesta ja kyseisistä säännöksistä olisi rikoslain 7 luvun 2 §:n mukaan neljä vuotta vankeutta. Myös törkeästä

maksuvälinepetoksesta määrättävä enimmäisrangaistus täyttäisi direktiivin asianomaisen kohdan velvoitteen.

Nykytilanteen säilyttämiseksi ja direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi maksuvälinepetoksen 8 §:n 1 momentin uudessa 3 kohdassa tarkoitettujen rikosten yritys säädettäisiin rangaistavaksi. Jaksossa 2.2 artiklan 8 yhteydessä on selostettu vaihtoehtoista sääntelymallia, jossa rikoksen yritys rinnastettaisiin täytettyyn tekoon.

Rikoslain 37 luvun 9 §:ää törkeästä maksuvälinepetoksesta ehdotetaan muutettavaksi sekä direktiivin velvoitteiden vuoksi että osin kansallisesti perustelluksi arvioidulla tavalla. Rikoslain 37 luvun 9 §:n 2 kohdassa säädetään nykyisin, että tekijä on tuomittava törkeästä maksuvälinepetoksesta, jos rikosentekijä on rikoksen tekemistä varten tehnyt tai teettänyt maksuvälineomakkeita, joista rikoksessa käytetty maksuväline on valmistettu, taikka rikos tehdään muuten erityisen suunnitelmallisesti.

Maksulomakkeita ovat shekkilomakkeet, joita käytetään vielä kansainvälisesti, eräissä maissa vielä tavanomaisesti. Shekkien käyttö on kuitenkin nykyään Suomessa ja Suomeen rinnasteisissa EU:n jäsenvaltioissa hyvin vähäistä. Maksulomakkeiden merkityksen voidaan arvioida vähentyneen siinä määrin, ettei niihin liittyviä tekoja ole enää perusteltua säätää itsenäisenä tekotapana rikoksen törkeäksi tekeväksi perusteeksi. Kyseinen maininta ehdotetaan poistettavaksi, jolloin muutettuun 2 kohtaan ankaroitamisperusteeksi jäisi maininta teon tekemisestä erityisen suunnitelmallisesti.

Törkeän maksuvälinepetoksen uudeksi 3 kohdan ankaroitamisperusteeksi ehdotetaan säädettäväksi se, että rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettujen järjestäytyneiden rikollisryhmän toimintaa. Muutos toteuttaisi direktiivin 9 artiklan 6 kohdassa ja johdanto-osan 19 kappaleessa ilmaistuja tavoitteita.

Osana järjestäytyneiden rikollisryhmän toimintaa tehdystä rikoksesta 9 artiklan 6 kohta velvoittaa säätämään vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistuksen. Törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistus ehdotetaan tämän vuoksi korotettavaksi neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta.

Perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan käytännössä on korostettu, että rangaistusasteikkoja arvioitaessa ja uudesta rangaistusasteikosta säädettäessä huomioon on otettava kysymyksessä olevan rikoksen ajateltavissa olevien ilmenemismuotojen osoittama teon paheksuttavuus, vahingollisuus ja vaarallisuus sekä tekotyyppin ilmentämä tekijän syyllisyys. Huomioon tulee siis ottaa rikoksen rangaistusarvo. Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (esim. PeVL 26/2014 vp, s. 2/II). Rangaistusasteikon laajuuden tulee olla asianmukainen vakavuudeltaan eriasteisten tekojen kattamiseksi. Rangaistusasteikko tulee mahdollisuuksien mukaan suhteuttaa muiden vastaavien rikosten rangaistusasteikkoihin (LaVM 6/2018 vp, s. 4).

Maksuvälinepetokset ovat tyypillisesti osa järjestäytyneiden rikollisuuden toimintakenttää ja yksi sen rahoituksen tulonlähde muuhun vakavaan rikollisuuteen (direktiivin johdanto-osan kappale 1). Järjestäytyneet rikollisuusryhmät etsivät jatkuvasti tietojärjestelmien heikkouksia ja ottavat käyttöön uusia teknisiä keinoja petosten tekemiseen. Järjestäytyneiden rikollisuuden aiheuttamat vahingot ovat suuria sekä yksityisille rikosenuhreille että niiden kohteiksi joutuville yrityksille (ks. jaksossa 3.1 viitattu Europolin raportti, Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA), European Union Agency for Law Enforcement Cooperation 2020).

Järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistumista koskevan uuden ankaroittamisperusteen säätämiseen sekä enimmäisrangaistuksen korottamiseen törkeää maksuvälinepetosta koskevassa rikoslain 37 luvun 9 §:n säännöksessä on siten – direktiivin velvoitteiden ohella – arvioitu olevan asiallisesti ja kriminaalipoliittisesti hyväksyttävät perusteet.

Törkeän maksuvälinepetoksen yritykseen sovellettaisiin vastaavasti, mitä maksuvälinepetoksen yrityksestä sitä koskevassa 8 §:ssä säädetään.

4.1.3 Maksuvälinepetoksen valmistelu

Esityksessä ehdotetaan rikoslain 38 luvun 11 §:n maksuvälinepetoksen valmistelua koskevan säännöksen muuttamista. Pykälän 1 kohta koskee nykyään maksuvälinelomakkeen valmistamista, maahan tuontia, hankkimista, vastaanottamista tai hallussa pitämistä maksuvälinepetoksen tekemistä varten. Kohdan tekotapoihin lisättäisiin direktiivin 7 artiklan velvoitteiden täyttämiseksi uusina tekotapoina myyminen, kuljettaminen, levittäminen ja saatavilla pitäminen. Kohtaan siirretäisiin myös pykälän 2 kohdasta maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvaan välineeseen tai tarvikkeisiin liittyvät teot. Näin maksuvälinelomakkeen avulla tehtävät tai siihen liittyvät maksuvälinepetoksen valmisteluteot olisivat kaikki samassa kohdassa.

Pykälän 2 kohdassa säädetään nykyisin myös tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan tallenteeseen, ohjelmistoon, välineeseen tai tarvikkeeseen liittyvistä teoista maksuvälinerikoksen tekemistä varten. Kohdassa mainittuja termejä päivitetäisiin siten, että kohdassa säädettäisiin erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvasta välineestä, tarvikkeesta, laitteesta, tallenteesta, tietokoneohjelmasta tai ohjelmakäskeyjen sarjasta.

Kohtaan ehdotetaan myös lisättäväksi direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi maininnat maksuvälineen väärentämisen soveltuvasta välineestä tai tarvikkeesta. Maksuvälineiden väärentämiseen soveltuvien välineisiin ja tarvikkeisiin ei siten enää jatkossa sovellettaisi väärennysaineiston hallussapitoa koskevaa säännöstä, vaan nyt esitettyä maksuvälinepetoksen valmistelua koskevaa 2 kohdan muutettua säännöstä. Kohdan tekotapojen luetteloa täydennettäisiin direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi lisäämällä siihen kuljettaminen, levittäminen ja saatavilla pitäminen.

Direktiivin 7 artikla rikoksen tekemiseen käytettävistä välineistä edellyttää, että kyseisiä välineitä hankitaan itselle tai toiselle. Tämän vuoksi maksuvälinepetoksen valmistelua koskevaa säännöstä muutettaisiin niin, että kyseisillä teoilla valmistellaan joko omaa tulevaa rikosta (tehdäkseen maksuvälinepetoksen) tai jonkun toisen tekemää maksuvälinepetosta (tietäen, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen valmisteluun). Jälkimmäistä on rikoslaissa yleensä luonnehdittu toisen rikoksen edistämiseksi (esimerkiksi rikoslain 50 luvun 4 § huumausainerikoksen edistäminen tai rikoslain 34 a luvun 4 § terroristiryhmän toiminnan edistäminen). Kun rikoksen valmistelutoimet ovat kuitenkin samat, ei rikoslain systematiikan kannalta ole arvioitu olevan estettä sille, että ne kummassakin tarkoituksessa tehtyinä sisällytettäisiin valmistelusäännöksen.

Direktiivi (9 artikla 5 kohta) edellyttää rikoksen tekemiseen käytettävistä välineistä säädettäväksi vähintään kahden vuoden enimmäisrangaistus. Esityksessä ehdotetaan siten, että maksuvälinepetoksen valmistelun enimmäisrangaistusta ankaroitetaan nykyisestä yhdestä vuodesta vankeutta kahteen vuoteen vankeutta.

Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 16/2013 vp, s. 2/I).

Kahden vuoden enimmäisrangaistus on varsin ankara rangaistus rikoksen tekoon erityisesti soveltuviin välineisiin liittyvästä valmistelurikoksesta. Maksuvälinepetoksen valmisteluun voi syyllistyä myös kyseisten välineiden ja tarvikkeiden hallussa pitämisellä, josta harvoin säädetään näin ankaraa rangaistusta. Väärennysaineiston hallussapidosta on nykyään säädetty rangaistukseksi enintään kuusi kuukautta vankeutta.

Maksuvälinepetoksen valmistelun enimmäisrangaistuksen ankaroittamista ehdotetulla tavalla voidaan asiallisesti perustella sillä, että välineiden ja tarvikkeiden valmistus, väärentäminen ja muut niihin liittyvät teot edellyttävät säännöksessä tarkoitusta tehdä maksuvälinepetos tai edistää toisen maksuvälinepetosta. Maksuvälinepetoksen valmisteluun soveltuviin välineisiin, tarvikkeisiin tai tallenteisiin liittyvissä rikoksissa voi usein olla kyse varsin ammattimaisesta tai järjestäytyneesti organisoidusta toiminnasta. Käytännössä esimerkiksi pankkiautomaatteihin asennettavien tunnuslukuja kalastelevien välineiden valmistus, kuljetus ja maahan tuominen tapahtuu ammattimaisesti ja voi olla osa järjestäytyntä rikollisuutta. Myös jos henkilön hallussa on suuri määrä maksukortin valmistamiseen soveltuvia korttiaihiota, tallenteita tai ohjelmia, hallussa pidolle on vaikea löytää muuta syytä kuin laajamittainen oman tai toisen maksuvälinepetosten valmistelu. Ehdotettu rangaistusasteikko on myös varsin laaja sisältäen mahdollisuuden määrätä teosta myös sakkoa. Rangaistusta määrättäessä on siten mahdollista määrätä teosta sakkoa yksittäisen tekijän lievemmästä teosta ja vankeusrangaistus tulisi kyseeseen edellä kuvaillusta ammattimaisesta toiminnasta.

Oikeasuhtaisuuden kannalta merkityksellisiä ovat myös enimmäisrangaistusten korottamisen rikosprosessuaaliset ja muut seurannaisvaikutukset (PeVL 56/2014 vp). Rikoksen rangaistustaso tulee vakiintuneesti säätää teon moitittavuuden mukaan, kun taas pakkokeinoista voidaan ja tulee säätää erikseen. Tästä huolimatta rikoksen tutkintakeinot ovat kuitenkin lakiteknisesti varsin pitkälle sidottu niistä säädettyihin enimmäisrangaistuksiin. Maksuvälinepetoksen valmistelun enimmäisrangaistuksen ankaroittaminen kahteen vuoteen vankeutta mahdollistaisi jatkossa jaksossa 2.2. artiklan 13 yhteydessä mainitut, kyseisen rikoksen tutkinnassa osin uudet pakkokeinolain tutkintakeinot, jollei asiasta erikseen toisin säädettäisi. Myös tässä suhteessa painavana perusteena korotetusta enimmäisrangaistuksesta vakiintuneesti seuraavien tutkintavaltuuksien hyväksyttävyyteen suhteellisuusperiaatteen kannalta on maksuvälinepetoksen valmistelutoimien usein ammattimainen ja suunnitelmallinen luonne.

Ehdotetulle enimmäisrangaistukselle olisi siten teon moitittavuuteen perustuvia asiallisia ja kriminaalisointiperiaatteiden kannalta hyväksyttäviä syitä. Ehdotus pysyisi tältä osin lainsäätäjän harkintavallan puitteissa, erityisesti ottaen huomioon direktiivin asettamat EU-oikeudelliset velvoitteet.

Sakkomenettelyn käyttö on mahdollista teoista, joista on säädetty seuraamukseksi sakkoa tai kuusi kuukautta vankeutta. Väärennysaineiston hallussapidosta on nykyään säädetty rangaistukseksi sakko tai kuusi kuukautta vankeutta. Säännöksen nykyään kattamia, jatkossa maksuvälinepetoksen valmisteluna rangaistavia tekoja ei voitaisi enää käsitellä sakkomenettelyssä. Muutosta ei arvioida merkittäväksi. Sakkomenettelyssä määrätään sakkoja väärennysaineiston hallussapidosta noin 50 tapauksessa vuosittain, joista luonnollisesti vain osa koskee maksuvälineitä. Väärennysaineiston hallussapitoa koskeva säännös kattaa nykyisin lisäksi vain osan väärennän tai väärennetyn maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeen valmistamisen tarkoitettuihin välineisiin ja tarvikkeisiin liittyvistä teoista osan tullessa jo nykyään rangaistavaksi maksuvälinepetoksen valmisteluna (sen 2 kohdassa), johon liittyviä tekoja ei voida käsitellä sakkomenettelyssä nykyäänkään.

4.1.4 Maksuvälinerikos

Esityksessä ehdotetaan rikoslain 37 luvun 12 §:ää muutettavaksi niin, että siinä säädettäisiin uudesta maksuvälinerikoksesta direktiivin 4 ja 5 artiklojen velvoitteiden täyttämiseksi. Kuten jakson alussa todettiin, rikoslain 37 luvun systematiikka olisi siten se, että maksuvälineen käytöstä säädettäisiin jatkossa maksuvälinepetoksena ja muista maksuvälineisiin liittyvistä teoista maksuvälinerikoksena.

Muutetun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan maksuvälinerikoksena rangaistaisiin maksuvälineen anastaminen. Kyseessä olisi maksuvälineitä koskeva erityissäännös, joka lähtökohtaisesti syrjäyttäisi rikoslain 28 luvun 1 §:n varkaussäännöksen soveltamisen. Maksuvälineen anastamisen rangaistavuudelta ei edellytettäisi tarkoitusta käyttää sitä aivan kuten varkaussäännöskään ei edellytä varkauden kohteen käyttämistä.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan maksuvälinerikoksesta tuomittaisiin se, joka valmistaa vääran maksuvälineen tai väärentää sellaisen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Säännös olisi erityissäännös, joka syrjäyttäisi rikoslain 33 luvun väärennyssäännösten soveltamisen.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin, että se joka hankkii, ostaa, tuo maahan, pitää hallussa, myy, levittää, siirtää, kuljettaa, luovuttaa tai vie maasta laittomasti hankitun, vääran tai väärennetyn maksuvälineen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, tuomittaisiin maksuvälinerikoksesta.

Kyseinen kohta liittyy direktiivin 4 ja 5 artiklan c ja d alakohtien velvoitteiden toteuttamiseen. Vastaavat teot voivat nykyään tulla rangaistaviksi rikoslain 32 luvun mukaan kätkemisrikoksena (1–5 §), rahanpesuna (6–10 §) tai rikoslain 33 luvun 4 §:n 1 kohdan väärennysaineiston hallussapidona jaksossa 2.2 kuvaillulla tavalla. Tarve säätää näistä teoista maksuvälineitä koskeva erityissäännös, joka syrjäyttäisi edellä mainittujen rikoslain yleisten säännösten soveltamisen, liittyy jaksossa selostetulla tavalla velvoitteeseen säätää direktiivissä mainituista teoista ankaria rangaistuksia. Rahanpesurikoksista on säädetty direktiivin velvoitteita vastaavat enimmäisrangaistukset, mutta kätkemisrikoksesta ja väärennysaineiston hallussapidosta säädetyt nykyiset enimmäisrangaistukset ovat merkittävästi direktiivin velvoitteita alhaisempia.

Direktiivi rajaa kyseiset velvoitteet koskemaan tekoja, jotka tehdään petostarkoituksessa. Rahanpesu edellyttää nykyisin hyötymistarkoitusta tai omaisuuden alkuperän häivyttämistarkoitusta tai rikoksen seuraamusten välttämistarkoitusta. Väärennysaineiston hallussapidon rangaistavuus edellyttää vääraan tai väärennettyyn todistuskappaleeseen liittyvien toimien tapahtuvan ilman hyväksyttävää syytä. Vain kätkemisrikoksen rangaistavuus ei edellytä minkäänlaista tarkoitusta teolle. Rikosten tekemistä koskevissa valmistelusäännöksissä rikolaisa edellytetäänkin yleensä tarkoitusta tehdä rikos tai tekijän muuta laittomuutta osoittavaa tarkoitusta, koska kyseisiä välineitä saatetaan yleensä käyttää myös laillisessa tarkoituksessa. Jotta rangaistavuuden ala säilyisi ennallaan, ehdotetussa 1 momentin 3 kohdassa edellytettäisiin tarkoitusta tehdä maksuvälinepetos (joko itse tai toisen tekemänä).

Pykälän 1 momentin 3 kohdan tekotapoina toistettaisiin mahdollisimman täsmällisesti direktiivin 4 ja 5 artiklassa c ja d alakohdissa mainitut tekotavat.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että maksuvälinerikoksesta tuomitaan myös se, joka hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Säännöksellä on tarkoitus varmistaa, että maksuvälinepetosta koskevassa rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2

kohdassa nykyisin mainitut maksuvälineen luovutustilanteet tulisivat kaikilta osin katetuiksi myös uudessa sääntelyssä.

Ehdotetun maksuvälinerikoksen osalta on ratkaistava kysymys siitä, mikä on sen suhde maksuvälinepetokseen nähden. Lainkonkurrenssilla tarkoitetaan oikeuskirjallisuudessa esitettyjen kannanottojen mukaan tyypillisesti tilannetta, jossa yhdellä tai useammalla teolla toteutetaan usea rikostunnusmerkistö, mutta siitä huolimatta tekijä tuomitaan vain yhden rangaistussäännöksen mukaan yhdestä rikoksesta. Lainkonkurrenssille ominaista on siis rangaistussäännösten soveltamatta jääminen tai tunnusmerkistöjen syrjäytyminen.

Kriminalisoinnin luonne erityissäännöksenä, erityinen tekotapa, kriminalisoinnissa tarkoitetun teon valmisteluluonteisuus suhteessa mahdollisesti muuhun sovellettavaksi tulevaan kriminalisointiin ja kriminalisoinnilla suojattava oikeushyvä yleensä ratkaisevat sen, mikä rikosnimike kulloinkin tulee sovellettavaksi. Nämä ovat perusteita, joihin myös oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota lainkonkurrenssitilanteiden ratkaisemisessa.

Maksuvälinepetoksen säätämistä koskevissa esitöissä todetaan, että maksuvälinepetos sen 1 momentissa tarkoitettuna oikeudettomana käyttönä tai luovuttamisena ilmeni usein joko varkaus-, kavallus-, kätkemis- tai väärennysrikoksen yhteydessä. Tällöin sovellettaisiin yleensä rikosten yhtymistä koskevia sääntöjä. Rikoksenteikijä tulisi tuomita kummankin tunnusmerkistön toteutuessa rikosten yhtymistä koskevien sääntöjen mukaan sekä maksuvälinepetoksesta että esimerkiksi väärennysrikoksesta. Niissä tapauksissa, joissa anastetun tai kätketyn maksuvälineen rahaksi vaihtaminen tai muu hyväksi käyttäminen kävisi päinsä ilman mitään petosluonteisia lisätoimia, maksuvälineen käyttämisen voitiin kuitenkin lain esitöiden mukaan usein katsoa sisältyvän rankaisemattomana jälkitekona itse anastus- tai kätkemisrikokseen (HE 66/1988 vp, s. 152/I).

Oikeuskäytännössä maksuvälinepetoksen suhdetta muihin rikoslain säännöksiin nähden on tullut päinvastoin. Useat edellä mainitut teot on voitu katsoa sisältyvän maksuvälinepetokseen eikä toisin päin maksuvälinepetoksen niihin. Tähän on viitattu myös puitepäätöstä täytäntöön pantaessa (HE 2/2003 vp, s. 5). Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 1999:110 henkilö tuomittiin anastamansa pankkikortin käyttöyrityksestä maksuvälinepetoksena, eikä erikseen anastuksesta.

Tämä tulkinta saa vahvistusta siitä, että myös maksuvälineen luovutus toiselle käytettäväksi on nimenomaisesti säädetty nykyään rangaistavaksi maksuvälinepetoksena rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa. Aikaisemmin vastaava teko katsottiin yleensä avunannoiksi luovutusketjun viimeisen tapahtumaan eli petokseen (HE 66/1988 vp, s. 150).

Käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien viimeaikaisissa ratkaisuissa on oikeuskirjallisuuden mukaan kuitenkin poikettu aikaisemmasta linjasta. Mikäli maksuväline on saatu haltuun anastusluontoisella toimenpiteellä ja maksuvälinettä on sen jälkeen käytetty rikoslain 37 luvun maksuvälinepetossäännösten mukaisesti, tekijää on voitu syyttää ja myös tuomita anastuksesta sekä maksuvälinepetoksesta (Aarne Ervasti: Maksuvälinepetokset -sääntelyn kehitys ja tunnusmerkistö oikeuskäytännön valossa. Pro gradu-tutkielma. Huhtikuu 2014. Lapin yliopisto, Oikeustieteellinen tiedekunta; rikosoikeus Julkaistu Edilexissä 29.5.2015 www.edilex.fi/opinnayte-tyot/15194, s. 60 ja siinä viitattut hovioikeuden ratkaisut Helsingin HO 22.11.2013, nro 3084, Helsingin HO 24.1.2011, nro 470).

Toisaalta oikeuskäytännössä on voitu katsoa, että kun maksuväline verkkopankkitunnuksineen on ollut sinänsä luvallisesti rikosenteikijän käytössä, ja sekä kavalluksen että maksuvälinepe-

toksen tunnusmerkistöt ovat täyttyneet samaan henkilöön kohdistuvalla ja yhtenäiseen tahtotilaan perustuvalla tekokokonaisuudella, vastaajan menettely on tullut rikosoikeudellisesti riittävästi arvioiduksi soveltamalla pelkästään kavallusta koskevaa säännöstä. Syyte maksuvälinepetoksesta on hylätty (Rovaniemen hovioikeus 26.8.2020, Tuomio 20/129096, Asianro R 20/148).

Syynä tulkinnan vaihteluihin saattaa olla se, että säännösten suojelemien oikeushyvien samantilaisuus tai erilaisuus on arvioitu entistä merkityksellisemmäksi useissa eri rikoslajeissa. Tällaista arviointitapaa on noudatettu esimerkiksi ennakkopäätöksissä KKO 2015:88, KKO 2014:7, KKO 2010:52 ja sitä vastaava KKO 2015:50, KKO 2009:73, KKO 2006:76, KKO 2006:24, KKO 2004:122, KKO 2002:91 ja KKO 1997:108. Varkauden suojelukohde on omaisuuden suoja ja maksuvälinepetoksen suojaama oikeushyvä maksujärjestelmän luotettavuus ja turvallisuus. Eräissä tapauksissa on kuitenkin korostettu muitakin kriteerejä, kuten edellä mainittua yhteistä tahtotilaa teon kokonaisuudessa.

Maksuvälineen anastamista saattaa olla vaikea nähdä puhtaana omaisuusrikoksena, koska maksuvälineellä ei arvioida olevan haltijalleen itsenäistä arvoa, ellei sitä käytetä tai luovuteta käytettäväksi. Tähän perustunee näkemys, että maksuvälineen käyttämisen moitittavuus tulee huomioiduksi eräissä tilanteissa osana sitä edeltävien tekojen rangaistuksia niiden jälkitekona taikka että anastamisen on maksuvälinepetoksen valmistelutoimi. Varkauden kohteena voi muissakin tilanteissa luonnollisesti olla esineitä, joiden arvo syntyy vasta vaihdannan kautta. Maksuvälineen anastamisessa tämä on kuitenkin erityisen korostunutta, koska maksuväline fyysisenä esineenä voi olla pelkkä muovikortti tai aineeton tietoverkossa käytettävä numerosarjan käsittävä tunnusluku.

Eri säännösten suhdetta arvioitaessa on oikeushyvän lisäksi voitu arvioida sitä, peittävätkö tunnusmerkistöt toisensa (KKO 2015:88, KKO 2004:122 ja KKO 1997:108). Väärennystä koskevan rikoslain säännöksen suhdetta maksuvälinepetokseen on ollut hankalaa arvioida, koska väärennysrikos voi toteutua sekä väärentämällä että väärennyksen kohteen käyttämisellä. Myös maksuvälinepetoksen 1 momentin 1 kohta kattaa nykyisin väärennetyn maksuvälineen käyttämisen. Säännökset ovat siten peittäneet toisensa maksuvälineen käyttämisen osalta. Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2019:44 väärennysrikoksen tunnusmerkistön täyttävällä tavalla väärennettyä maksuvälinettä käyttänyt tuomittiin maksuvälinepetoksesta, ei väärennyksestä. Tapauksessa ei tullut arvioitavaksi molempien säännösten soveltaminen.

Esityksessä ehdotetaan, että ehdotettua uutta maksuvälinerikossäännöstä sovellettaisiin, jollei teko olisi rangaistava 8 §:ssä (maksuvälinepetos) tai 9 §:ssä (törkeä maksuvälinepetos) tarkoitettuun rikokseen tai osallisuutena sellaiseen. Yleisten lainkonkurrensia koskevien periaatteiden ja ehdotetun toissijaisuuslausekkeen tukemana maksuvälinerikossäännös voi väistyä, mikäli teko täyttää maksuvälinepetoksen tai törkeän maksuvälinepetoksen tunnusmerkistön. Maksuvälinerikos voi tilanteesta riippuen olla maksuvälinepetoksen suhteen valmisteluluonteinen teko. Toimien luonteeseen ja eri toimien ajalliseen yhteyteen tai erillisyyteen voidaan säännösten soveltumisessa oikeuskäytännön mukaisesti kiinnittää huomiota. Rikosten keskinäisestä yhteydestä riippuen vaikutus rangaistuksen mittaamiseen voi tapauskohtaisesti vaihdella.

Jos maksuvälineen anastanut puolestaan katsottaisiin osalliseksi toisen tekemään maksuvälinepetokseen, hänet tuomittaisiin vain osallisuudesta maksuvälinepetokseen tai törkeään maksuvälinepetokseen. Osallisen rooli voi olla tekijäkumppanuus tai avunantaja. Erityisesti ehdotetun maksuvälinerikossäännöksen 12 §:n 2 momentin tilanteissa, joissa henkilö hyödyn tavoittelemiseksi luovuttaisi oman maksuvälineensä toiselle käytettäväksi maksuvälinepetoksen tekemiseen, voisi tilanteesta riippuen kyseeseen tulla osallisuus maksuvälinepetokseen maksuvälinerikoksen soveltumisen sijasta.

Maksuvälineriikossäännöksen 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettujen tekojen yritys säädetäisiin rangaistavaksi.

Luvun muutetussa 13 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi myös törkeästä maksuvälineriikoksesta. Jos maksuvälineriikoksessa rikos tehtäisiin erityisen suunnitelmallisesti tai se tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja maksuvälineriikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä olisi tuomittava törkeästä maksuvälineriikoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Direktiivin 9 artiklan 6 kohta velvoittaa säätämään säännöksessä mainituista teoista vähintään viiden vuoden enimmäisrangaistuksen, kun teko on tehty osana puitepäätöksessä 2008/841/YOS määritellyn rikollisryhmän toimintaa.

Mainittuja teon ankaraksi tekeviä perusteita – suunnitelmallisuus ja rikoksen tekeminen osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa - käytetään useissa muissakin rikoslain rikosten törkeissä tekemuodoissa ja ne ovat pääosin samoja kuin nykyisessä törkeää maksuvälinepetosta koskevassa säännöksessä. Edellytys teon erityisestä suunnitelmallisuudesta lisättäisiin säännöksen kuitenkin kansallisen harkinnan pohjalta, koska sitä ei direktiivissä mainita. Suunnitelmallisuus on katsottu perustelluksi säätää ankaroittamisperusteeksi, koska kyseeseen tulevat teot voivat olla laajamittaisia tai ammattimaisia. Kummatkin voivat osoittaa teon erityistä suunnitelmallisuutta.

Törkeässä maksuvälinepetossäännöksessä on nykyisin säädetty ankaroittamisperusteeksi myös se, että maksuvälinepetoksella aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa (rikoslain 37 luvun 9 §:n 1 kohta) Tätä ei esityksessä kuitenkaan ehdoteta törkeän maksuvälineriikokseen ankaroittamisperusteeksi. Törkeän maksuvälinepetoksen ja ehdotetun törkeän maksuvälineriikoksen ei ole tarpeen olla identtisiä, koska ne ovat eri tyyppisiä rikoksia. Maksuvälineeriikoksella voidaan tavoitella ja saadakin taloudellista hyötyä jo itsenäisenä tekona. Toiselle aiheutettu vahinko syntyy kuitenkin vasta maksuvälineen käytöllä eli maksuvälinepetoksessa. Maksuvälineriikos on siten maksuvälinepetokseen nähden luonteltaan ”valmistelutyypinen” rikos, koska varojen siirto ja mahdollinen vahinko tapahtuu vasta petosvaiheessa.

Törkeän maksuvälineriikoksen yritykseen sovellettaisiin vastaavasti, mitä 12 §:ssä säädetään yrityksestä.

Rikoslain 37 luvun 14 §:ää ehdotetaan muutettavaksi niin, että siinä säädettäisiin lievästä maksuvälineriikoksesta.

Perustuslain 8 §:ssä vahvistettu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa (PeVL 56/2014 vp, s.2/II, PeVL 6/2014 vp, s. 2/I, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I). Esityksen ehdotusten uusiksi maksuvälineriikoksiksi arvioidaan täytävän rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen edellyttämän täsmällisyysvaatimuksen.

Perustuslakivaliokunnan käytännön mukaan rangaistusseuraamuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Rangaistusseuraamuksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen, ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 16/2013 vp, s. 2/I).

Ehdotetun uuden maksuvälineriikossäännöksen 1 momentin 3 kohdan kattamista teoista direktiivi edellyttää säädettäväksi yksi vuotta vankeutta, kun esityksessä ehdotetaan enimmäisran-

gaistukseksi kaksi vuotta vankeutta. Ehdotettua kahden vuoden enimmäisrangaistusta on tekojen moitittavuuden suhteen perusteltua arvioida rahanpesusta säädetyn kahden vuoden enimmäisrangaistuksen valossa. Kohdan 3 tekoja voi luonnehtia rahanpesun tapaan edeltävän rikoksen (anastuksen tai väärennyksen) jälkiteoksi, jotka tähtäävät maksuvälinepetoksen tekemiseen. Kyseisestä teosta ehdotetaan lisäksi kansallisesti säädettäväksi myös lievä tekomuoto, josta seuraamus olisi sakkoa. Rangaistukset olisi siten porrastettu kansallisesti direktiivin velvoitteisiin nähden laajemmin. Ne käsittäisivät myös lievemmin rangaistavan tekemuodon, jota voitaisiin soveltaa vähäisiin tekoihin. Vaikka esityksessä on siten kansallisesti menty direktiivin velvoitteita pidemmälle, tähän on sääntelyn selkeyteen ja teon moitittavuuteen perustuvia asiallisia ja kriminaalisointiperiaatteiden kannalta hyväksyttäviä syitä.

Rangaistussäännökset muodostavat oikeudellisen perustan myös poliisiviranomaisten valtuuksille puuttua rikoksesta epäillyn ja osin myös sivullisten perusoikeuksiin. Kriminalisointiin voi näin ollen kytkeytyä viranomaisten toimivallan vastaava laajentuminen, millä seikalla on merkitystä valtiosääntöoikeudellisen suhteellisuusvaatimuksen kannalta (PeVL 48/2017 vp, s.7, PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Esityksen vaikutuksia esitutkinta- ja pakkokeinolain mukaisiin esitutkintaviranomaisten tutkintavaltuuksiin on käsitelty artiklan 13 yhteydessä jaksossa 2.2. Esityksen direktiivistä johtuvat ehdotukset ja erityisesti niistä säädettävät rangaistukset mahdollistaisivat maksuvälineisiin kohdistuvissa rikoksissa eräin kohdin nykyistä laajemmat pakkokeinojen käyttömahdollisuudet. Maksuvälineen anastamisen säätäminen rangaistavaksi maksuvälinerikoksena mahdollistaisi kahden vuoden enimmäisrangaistuksen vuoksi laajemmat pakkokeinolain tutkintakeinot kuin mikä nykyisin on mahdollista, kun vastaavat teot tulisivat rangaistaviksi varkautena. Samoin väärennysaineiston hallussapidon sijasta vastaisuudessa maksuvälinepetoksen valmisteluna rangaistaviin tekoihin soveltuisivat kahden vuoden enimmäisrangaistuksen vuoksi nykyistä laajemmat jaksossa 2.2 luetellut tutkintakeinot.

Pakkokeinojen käytön laajentumista voidaan kuitenkin perustella asiallisesti samoin kuin edellä kyseisten rikosten rangaistusasteikkojen ankaroitamista. Maksuvälineen anastaminen sekä maksuvälinepetoksen valmisteluun soveltuviin välineisiin, tarvikkeisiin tai tallenteisiin liittyvissä rikoksissa voi usein olla kyse varsin ammattimaisesta tai järjestäytyneesti organisoidusta toiminnasta, joka tähtää maksuvälinepetoksen tekemiseen. Asteikkojen mahdollistamien uusien tutkintakeinojen voidaan näistä syistä katsoa olevan perusteltuja ja niiden arvioidaan täyttävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Maksuvälinerikossäännöksen ja lievän maksuvälinerikossäännöksen säätämisellä olisi vaikutuksia myös varkausrikosten syyteoikeuteen. Näpistys on nykyään rikoslain 28 luvun 15 §:n 1 momentin mukaisesti asianomistajarikos, ellei erittäin tärkeä yleinen etu vaadi syytteen nostamista. Saman pykälän 2 momentin mukaan myös varkaus on asianomistajarikos, jos rikoksen tekijä asuu yhteistaloudessa asianomistajan kanssa ja rikoksen kohteena on tässä yhteistaloudessa oleva omaisuus, rikoksen kohteena on rikosentekijän puolison, sisaruksen tai suoraan ylenevässä tai alenevässä polvessa olevan sukulaisen omaisuus tai rikosentekijä on kuolinpesän osakas ja rikoksen kohteena on pesän omaisuus.

Esityksessä ei ehdoteta lievää maksuvälinerikosta tai maksuvälinerikosta edellä mainituissa tilanteissa säädettäväksi asianomistajarikokseksi. Maksuvälinerikosten suojelukohde on maksujärjestelmän luotettavuus, jonka suojeluun on tavanomaiseen näpistykseen verrattuna voimakkaampi julkinen intressi. Rikoslain 37 luvun maksuvälineisiin kohdistuvat rikokset on siten kielletty osin perusteltua säätää virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi.

4.1.5 Määritelmä

Esityksessä ehdotetaan, että nykyisin rikoslain 37 luvun 12 §:ssä säädetty määritelmää koskeva säännös siirtyisi luvun uudeksi 15 §:ksi. Pykälän 1 momentin 2 kohdassa säädettyä maksuvälineen määritelmä muutettaisiin pääosaltaan vastaamaan direktiivin 2 artiklan 1 alakohdan määritelmää erin kielellisin ja teknisiin termeihin liittyvin täsmennyksin. Maksuvälineellä tarkoitettaisiin pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan aineetonta tai aineellista suojattua välinettä, tietoteknistä ohjelmaa tai tunnistamistietoa tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa taikka niiden yhdistelmää, joka ei ole rahaa ja jotka yksin tai yhdessä mahdollistavat sen, että haltija tai käyttäjä voi siirtää rahaa tai rahallista arvoa.

Maksuvälinelomakkeen määritelmä uuden 15 §:n 1 momentin 3 kohdassa säilyisi ennallaan. Pykälän 2 momentissa ulotettaisiin nykyiseen tapaan maksuvälinettä koskevat säännökset koskemaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaa vastakirjaa ja muuta saamistodistetta.

Maksuvälineen määritelmän voidaan jo nykyisin lähtökohtaisesti arvioida kattavan myös sähköisen rahan ja virtuaalivaluutan; jälkimmäisen siltä osin kuin sitä käytetään maksuliikenteessä. Selvyyden vuoksi ja direktiivin velvoitteiden täyttämiseksi määritelmään ehdotetaan kuitenkin niitä koskeva erillinen maininta. Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että mitä (tässä) luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös maksulaitoslain (297/2010) 5 §:n 1 momentin 6 a kohdassa tarkoitettuun sähköiseen rahaan ja virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain (572/2019) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun virtuaalivaluuttaan.

4.1.6 Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös ehdotetaan siirrettäväksi rikoslain 37 luvun uudeksi 16 §:ksi. Säännökseen lisättäisiin maininta siitä, että siinä jo nykyään lueteltujen rikosten lisäksi myös ehdotettavaan maksuvälinerikokseen ja törkeään maksuvälinerikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Direktiivin tavoitteena on Euroopan unionin jäsenvaltioiden rikoslainsäädännön lähentäminen, mikä olisi tärkeää etenkin niiden jäsenvaltioiden osalta, joiden rikoslainsäädäntö ei ole Suomen tapaan tekniikkaneutraalia. Esityksen arvioidaan siten tehostavan maksuvälinepetosten torjuntaa kansallisesti ja kansainvälisesti. Esitys vahvistaa rikosoikeudellista suojaa lailliselle taloudelle ja lisää rahoitus- ja maksujärjestelmien luotettavuutta.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Euroopan unionin jäsenvaltioiden rikoslainsäädännön lähentäminen edistää rajat ylittävää viranomaisyhteistyötä.

Kansallisesti esityksellä ei olisi rangaistavuuden alan suhteen merkittäviä vaikutuksia, koska kansallisesti maksuvälinepetossäännökset ovat jo nykyisin kattaneet varsin kattavasti aineettomat maksuvälineet ja tietoverkkojen kautta tapahtuvat petokset. Esityksen vaikutus rangaistavuuden alaan olisi siten etupäässä nykyistä sääntelyä selkeyttävää, mikä osaltaan helpottaisi viranomaistoimintaa ja valvontaa.

Eräiden enimmäisrangaistusten korottaminen laajentaisi esitutkintaviranomaisten tutkintavaltuuksia. Tämä tehostaisi maksuvälinerikosten tutkintaa ja rangaistusvastuun toteutumista.

Esityksellä ei olisi vaikutuksia viranomaisten keskinäisiin suhteisiin, henkilöstöön tai organisaatioon.

4.2.3 Taloudelliset vaikutukset

Viranomaisten tietoon tulee vuosittain noin 6 000 maksuvälinepetosta. Esityksen ei arvioida merkittävästi lisäävän käsiteltävien tapausten määrää eikä sillä siten olisi vaikutuksia viranomaisten työmäärään eikä rikosprosessin kustannuksiin.

Esitykseen sisältyy eräitä direktiivistä johtuvia rangaistusasteikkojen korotuksia. Ehdottomia vankeusrangaistuksia tuomitaan pääasiassa törkeästä maksuvälinepetoksesta. Törkeästä maksuvälinepetoksesta annetaan vuosittain tuomioita noin 60–70 ja ehdottomat vankeusrangaistukset on tuomittu lähempänä teosta säädettyä vähimmäisrangaistusta kuin nykyistä enimmäisrangaistusta. Törkeän maksuvälinepetoksen enimmäisrangaistus ankaroitettaisiin nykyisestä neljästä vuodesta viiteen vuoteen vankeutta ja vastaava enimmäisrangaistus säädettäisiin törkeästä maksuvälinerikoksesta. Rikoksista mahdollisesti tuomittavien vankeusrangaistusten enimmäistason nosto saattaa aiheuttaa lisääntyviä täytäntöönpanokuluja rangaistusten täytäntöönpanossa. Koska kyseessä ovat kuitenkin teoreettiset enimmäisrangaistukset, ei ole oletettavaa, että kulujen lisäys olisi merkittävää.

Kustannukset voidaan kattaa valtiontalouden kehyspäätöksen ja valtion talousarvion mukaisten määrärahojen puitteissa.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot ja Ruotsin hallituksen esitys

5.1 Vaihtoehtoinen sääntelytapa

Maksuvälinerikosten torjunnassa on erityisesti syytä korostaa muiden kuin rikosoikeudellisten keinojen ensisijaisuutta. Ensisijainen keino tulisi olla rikostilanteiden vähentäminen. Maksuvälinerikoksia voidaan tehokkaasti ehkäistä ennakolta kehittämällä edelleen teknisiä järjestelyjä esimerkiksi asiakkaiden tunnistamiseksi ja maksuliikenteen tiedonsiirron turvaamiseksi.

Tammikuun alussa 2021 päättyy toisen maksupalveludirektiivin eli niin sanotun PSD2 -direktiivin (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2366 maksupalveluista sisämarkkinoilla, direktiivien 2002/65/EY, 2009/1001/EY ja 2013/36/EU ja asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta sekä direktiivin 2007/64/EY kumoamisesta) siirtymäaika. Vahvan tunnistautumisen vaatimus koskee sen jälkeen kaikkea sähköisesti tapahtuvaa maksamista.

Osa nykyisistä – erityisesti vähäisistä - maksuvälinerikoksista on myös hoidettavissa siviilioikeudellisin järjestelyin ja -korvauksin eri osapuolten välillä.

Teknologian kehitys on toisaalta myös lisännyt rikosentekomahdollisuuksia ja luonut uusia rikoksen tekotapoja. Tätä taustaa vasten myös rikosoikeudellisen sääntelykehityksen on oltava ajanmukainen. Tämä puoltaa rikosoikeudellisten säännösten kehittämistä ja niiden lähentämistä EU-jäsenvaltioissa yhteisillä säännöksillä (direktiivin johdanto-osan 6 kappale).

5.2 Ruotsi

Ruotsissa on 17.12.2020 annettu hallituksen esitys 2020/21:73 direktiivin täytäntöön panosta (Regeringens proposition 2020/21:73 En ny straffbestämmelse som skyddar betalningsverktyg). Esityksessä ehdotetaan rikoslain 9 lukuun lisättäväksi uusi säännös laittomasta maksuvälineen hallussa pitämisestä.

Rikoslain 9 luku koskee petosta ja muuta epärehellisyyttä. Ruotsissa ei ole aikaisemmin ollut maksuvälinepetoksia koskevia erityisiä rikoslain säännöksiä.

Rangaistavaa olisi luvattomasti hankkia (införskaffa) maksuväline, väärentää (förvanska) maksuväline petostarkoituksessa tai samassa tarkoituksessa esittää (framställa) sellainen maksuväline, taikka luvattomasti käyttää (använda) laittomasti hankittua tai vääriä tai väärennettyä maksuvälinettä tai muulla tavalla hankkia (ta annan befatning) tällainen maksuväline. Rangaistus olisi sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rikoksen arvioimisessa törkeäksi tulisi erityisesti ottaa huomioon, jos teko on koskenut huomattavaa arvoa (har avsett betydande värde) tai olisi voinut aiheuttaa erityisen tuntuva (synnerligen kännbar) vahinkoa, tai rikos olisi tehty rikollisjärjestön puitteissa tai systemaattisesti taikka muutoin ollut erityisen vaarallisen luonteista. Törkeästä teosta ehdotetaan rangaistukseksi vähintään kuusi kuukautta ja enintään kuusi vuotta vankeutta.

Uutta rangaistussäännöstä sovellettaisiin tekoihin, joista ei ole säädetty samaa tai ankarampaa rangaistusta jossain muussa rikoslain säännöksessä. Rikoksen valmistelu tai sen yritys olisivat rangaistavia.

Uuteen säännökseen sisältyisi myös maksuvälineen määritelmä. Maksuvälineellä (betalningsverktyg) tarkoitettaisiin suojattuja välineitä, toimintoja tai tietoja, jotka mahdollistavat rahan tai raha-arvon siirron (avses skyddade verktyg, handlingar eller uppgifter som ger möjlighet att överföra pengar eller ett penning-värde).

<https://www.regeringen.se/4b034d/contentassets/6dab406007db4640ab62db286bcd60e7/prop-202021-73.pdf>

6 Lausuntopalautte

Valtaosa lausunnonantajista kannatti sitä, että eräiden nykyisin maksuvälineisiin sovellettavien rikoslain yleisten säännösten sijaan vastaavista teoista säädetään rikoslain 37 lukuun maksuvälineisiin sovellettavat erityissäännökset. Tämä on omiaan selkeyttämään maksuvälineisiin liittyviin rikoksiin sovellettavien rikoslain säännösten valintaa. Useat lausunnonantajat kiinnittivät kuitenkin huomiota näin syntyviin lainkonkurrenssitilanteiden aiheuttamiin ongelmiin, joita koskevia periaatteita on esityksen perusteluissa tavanomaista laajemmin selostettu.

Apulaisprofessori Tatu Hyttinen, Turun hovioikeus ja Suomen Asianajajaliitto ry pitivät yleisesti direktiiveihin ehdotettuja rangaistusasteikkoja huonosti sopivina suomalaiseen rangaistusjärjestelmään, minkä vuoksi niiden johdosta joudutaan tekemään keinotekoisia järjestelyjä. Suomen Asianajajaliitto ry kiinnittää huomiota myös siihen, että tunnusmerkistöjen osittainen päällekkäisyys saattaa johtaa käytännön ongelmiin esitutkintatoiminnassa ja erityisesti pakkokeinojen käytössä. Esityksen perusteluja on eräissä yksityiskohdissa selkeytetty lausuntopalautteen johdosta.

Finanssiala ry esitti harkittavaksi järjestäytyneessä rikollisuudessa yleisen niin sanotun muuliorganisaatioon rekrytoimisen lisättäväksi rangaistavaksi teoksi maksuvälinepetoksen valmistusäännökseen. Lausunnon antajan ehdotus laajentaisi merkittävästi valmistelun rangaistavuuden alaa kansallisesti ja esityksessä on yleisperusteluissa mainituin tavoin rajauduttu tekemään vain direktiivin edellyttämät muutokset rikoslainsäädäntöön.

Poliisihallitus kiinnitti huomiota maksuvälinepetosta koskevan 37 luvun 11 §:n 2 kohdassa käytettyyn sanaan ”laittomasti”. Maksuvälinepetoksen mahdollistavan laitteen tai tietokoneohjelman tai muun kohdassa mainitun rikoksen tekemistä edesauttavan menetelmän valmistaminen sinänsä voi olla laillista, vaikka sen käyttötarkoitus myöhemmässä vaiheessa voi olla maksuvälinepetoksen tekeminen. Mainitusta kohdasta on jatkovalmistelussa poistettu maininta ”laittomasti”, koska riittävää on, että kohdassa mainittuihin välineisiin tai menetelmiin liittyvät tekotavat on tehty nimenomaan maksuvälinepetoksen tekemiseksi.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia totesi, että ehdotetussa maksuvälinerikoksessa rikoksen tekijän subjektiivista suhtautumista kuvaava tunnusmerkki (”tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen”) ei olisi käytännön lainkäyttäjälle helppo. Esityksen perusteluja on selvennetty tältä osin.

Apulaisprofessori Tatu Hyttinen ehdotti harkittavaksi, että ehdotetun maksuvälinerikoksen anastamistunnusmerkistö erotettaisiin ”tavallisen varkauden” anastamistunnusmerkistöstä sisällyttämällä maksuvälinerikokseen erityinen maksuvälineen anastustarkoitus (anastaakseen maksuvälineen tms.). Esityksessä lähtökohtana on selkeyden vuoksi, että ehdotetut uudet maksuvälineitä koskevat säännökset olisivat erityissäännöksiä suhteessa rikoslain eräisiin yleisiin säännöksiin nähden, joiden soveltamisen ne syrjäyttäisivät. Jos maksuvälineen anastamista koskevaan säännökseen säädettäisiin varkaussäännöksen soveltamisesta poikkeava lisäedellytys, edellytyksen puuttuessa olisi sovellettava toissijaisesti yleistä varkaussäännöstä tai teko jäisi rankaisematta. Tämä olisi omiaan sekoittamaan, eikä selkeyttämään ehdotusta.

Syyttäjälaitos totesi, että ehdotetun maksuvälinerikossäännöksen rikoslain 37 luvun 12 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitetun teon yritys ei olisi rangaistavaa, vaikka direktiivi näin edellyttää. Vastaavien tekotapojen yritykset on esimerkiksi huumausaineiden kohdalla säädetty rangaistavaksi rikoslain 50 luvun 1 §:ssä niin, että yritys on rinnastettu täytettyyn tekoon. Kyseistä vaihtoehtoista yrityksen rangaistavaksi säätämisen mallia on arvioitu valmistelun aikana ja esityksessä arvioitu se tarpeettomaksi, koska rikoksen täyttymispiste voi olla mainituissa teoissa varsin varhainen. Direktiivin velvoite on esityksessä arvioitu näin riittävästi täyttämään panuksi kansallisen liikkumavaran puitteissa.

Suomen syyttäjähdistys ry katsoi tarpeelliseksi, että ehdotetun törkeän maksuvälinerikoksen kvalifointiperusteeksi tulisi säätää huomattavan hyödyn tavoittelu, jolloin törkeän maksuvälinerikoksen kvalifointiperusteet olisivat johdonmukaisia myös suhteessa törkeään maksuvälinepetokseen. Esityksen jatkovalmistelussa on arvioitu, että symmetria törkeään maksuvälinepetokseen nähden ei ole välttämätön tai tarpeen. Ehdotetussa maksuvälinerikoksessa varoja ei vielä siirretä, vaan se tapahtuu vasta maksuvälinepetoksen rikostunnusmerkistön täyttävällä teolla. Perusteluihin on kuitenkin lisätty asiasta maininta.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan törkeä maksuvälinepetos ja ehdotettu törkeä maksuvälinerikos tulisi lisätä pakkokeinolain 10 luvun 3 §:ssä säädetyn telekuuntelun perusrikokseksi. Oikeusministeriö on 10.7.2020 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on tarkastella pakkokeinolain muutostarpeita ja valmistella tarvittavat lainsäädäntömuutokset (OM058:00/2020). Pakkokeinolain muutostarpeita on perusteltua arvioida kyseisessä yhteydessä kootusti.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia kysyi, onko maksuvälineen määritelmässä välttämätöntä edellyttää maksuvälineen suojausta vai tulisiko rikosoikeudellisen suojan osalta edetä direktiivin vaatimuksia pidemmälle ja onko kaikissa kohdennetuissa maksuvälineissä uuden määritelmän mukaista suojausta (safeguard). Esityksen jatkovalmistelussa on pidetty tärkeänä edellyttää ehdotetussa määritelmässä maksuvälineen olevan direktiivin määräysten tavoitin suojattu, koska näin direktiivin tavoitteiden mukaisesti edistetään suojausten käyttöä. Esityksen perusteluihin on lisätty mainintoja eri suojaustavoista sekä lähimaksusta.

Syyttäjälaitos huomautti, että lausunnolla olleessa esityksessä ei oltu kiinnitetty huomiota siihen, että nykyisin asianomistajarikosten piiriin kuuluvat näpistyksen muuttuvat virallisen syytteen alaisiksi rikoksiksi silloin, kun teon kohteena on esityksessä tarkoitettu maksuväline. Esityksen perusteluihin on lisätty tätä koskeva maininta ja muutoksen perustelut.

Pirkanmaan kärjäoikeus totesi, että sen arvioimiseksi lisääntyisikö oikeuslaitoksen työmäärä sakkomenettelyn jäädessä rangaistusasteikkojen ankaroitumisen vuoksi käyttämättä, olisi tiedossa oltava sakkomenettelyn käytön laajuus voimassa olevan lain puitteissa. Esityksen perusteluihin on lisätty tieto väärennysaineiston hallussapidosta sakkomenettelyssä annettujen sakkojen vuosittaisesta lukumäärästä.

7 Säännöskohtaiset perustelut

8 §. Maksuvälinepetos. Pykälän 1 momentin 2 kohta muutettaisiin. Muutetussa 2 kohdassa säädettäisiin väärän tai väärennetyn maksuvälineen käyttäminen maksuvälinepetoksena rangaistavaksi. Ehdotetun 2 kohdan mukaan se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä käyttää väärää tai väärennettyä maksuvälinettä, on tuomittava maksuvälinepetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Muutetulla säännöksellä selkeytettäisiin oikeustilaa siten, että kyseinen teko olisi selkeästi maksuvälinepetoksena rangaistava (ks. KKO 2019:44 (Ään.)). Säännös ei muuttaisi rangaistavuuden alaa tai edellytyksiä nykyiseen verrattuna.

Pykälän 1 momenttiin säädettäisiin uusi 3 kohta. Sen mukaan maksuvälinepetoksesta tuomittaisiin se, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, vahingoittamalla, siirtämällä tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan rahan tai rahan arvonn siirron lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Nykyisin vastaaviin tekoihin sovelletaan rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin niin sanottua tietojärjestelmäpetossäännöstä, jonka sanamuotoa ehdotettu 1 momentin 3 kohta pääasiallisesti vastaisi. Tarkoitus on, että rangaistavuuden ala ja edellytykset eivät maksuvälineisiin kohdistetuissa tietojärjestelmien avulla tehtävissä petoksissa pääosin muuttuisi nykyiseen verrattuna.

Säännöksessä todettaisiin selkeyttävästi, että kyse tulisi olla maksuvälineisiin liittyvästä datan käsittelystä tai tietojärjestelmään puuttumisesta. Datan käsittelyn tai tietojärjestelmään puuttumisen tulisi tapahtua tarkoituksessa hankkia itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä. Vastaava tarkoitus on nykyisessä rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin petossäännöksessä.

Sen sijaan säännöksessä ei edellytettäisi petossäännöksessä mainittua vahingoittamistarkoitusta. Petossäännöksen esitöissä todettiin, että petoksen yhteydessä vahingoittamistarkoitus on oikeuskäytännössä hyvin harvinaista ja joskus saattaa olla vaikeata vetää rajaa hyötymis- ja vahingoittamistarkoituksen välille (HE 66/1988 vp, s. 131/II). Tietojärjestelmäpetossäännöksen

säättämisen jälkeen on säädetty rikoslain 38 luvun säännökset tieto- ja viestintärikoksista. Vahingoittamistarkoituksessa tehtyihin tekoihin soveltuisivat nykyisin rikoslain 38 luvun säännökset tietojärjestelmän häirinnästä (7 a–7 b §) ja identiteettivarkaudesta (9 a §), jotka tehdään toisen henkilön haittaamiseksi tai vahingoittamiseksi.

Teolla tulisi kuitenkin nykyisten petossäännösten tapaan aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa. Teon tahallisuuden tulisi ulottua myös vahinkoseuraamukseen. Myös direktiivin 6 artikla mainitsee, että teon tulee aiheuttaa toiselle henkilölle laiton omaisuuden menetys. Vahingonkäräjien piiriä ei olisi kuitenkaan etukäteen rajattu. Nykyisen rikoslain 36 luvun 1 §:n 2 momentin perusteluissa todettiin, että monet yritykset ovat ulkoistaneet maksuliikenteensä hoidon (varastointi-, palkkaus- ja kirjanpitorutiininsa). Teknitaloudellinen kehitys maksupalveluiden alalla on niin nopeaa, että olisi vaikea ennakoida kaikkia kysymyksen tulevia järjestelyjä. Sen vuoksi olisi vaikea rajata vahingonkäräjien piiriä sen mukaan, miten kiinteä yhteys heillä on itse tietojenkäsittelyjärjestelmään. Vahingonkäräjien ei siis tarvitsisi ehdotuksen mukaan nykyiseen tapaan olla tietojenkäsittelyjärjestelmään tai sen hyväksikäyttöön suoranaudessa yhteydessä, kunhan itse vahinko olisi välittömässä syy-yhteydessä tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristämiseen (HE 66/1988 vp, s. 134/I).

Tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristyminen vastaa petokselle ominaista erehtymistapahtumaa.

Nykytilaan verrattuna rangaistavuus ulotettaisiin direktiivin 6 artiklan velvoitteiden vuoksi koskemaan myös datan vahingoittamista. Nykyisessä petossäännöksessä mainittu tuhoaminen voi tarkoittaa datan saattamista kokonaisuudessaan käyttökelvottomaksi, kun taas vahingoittaminen voisi kohdistua vain osaan datan käyttöominaisuuksista. Direktiivi edellyttää rangaistavuuden kattavan myös datan estämisen, minkä edellä mainitut tekotavat kattaisivat.

Tietojärjestelmään sisältyvää dataa voidaan myös siirtää hyödyn tavoittelemiseksi, mikä myös lisättäisiin säännöksen teko tapoihin. Rahan, rahallisen arvon tai virtuaalivaluutan siirtäminen tai siirron aiheuttaminen dataa syöttämällä voi esimerkiksi tapahtua käyttämällä oikeudettomasti toiselle kuuluvaa PIN-koodia, asiakasnumeroa, tunnuslukua tai salasanaa (HE 2/2003 vp, s. 7). Nämä rinnastetaan luvun määritelmäsäännöksessä nykyisin ja ehdotuksen mukaan maksuvälineeseen, joten niiden luvaton käyttö siirron yhteydessä voi jo nykyään tulla rangaistavaksi pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaisesti maksuvälineen käyttönä (HE 2/2003 vp, s. 7, HE 38/1997 vp). Ehdotettu 1 momentin 3 kohta kattaisi muunlaisen datan siirtämisen, jota pykälän 1 momentin 1 kohta ei nykyään kattaisi.

Pykälän 2 momentti säilyisi ennallaan ja siinä säädettäisiin tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittämisestä.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti yrityksestä. Sen mukaan edellä 1 momentin 3 kohdan yritys olisi rangaistavaa. Nykyisin tietojärjestelmän kautta tehty petos on rikoslain 36 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan nykyisin yrityksenä rangaistava. Esitys säilyttäisi siten tietojärjestelmän kautta tapahtuvan maksuvälinepetoksen yrityksen osalta nykytilan. Yrityksenä tulisi rangaistavaksi kaikki tavat, joilla yritetään saada aikaan laiton rahan tai rahan arvon siirtyminen, vaikka 1 momentin 3 kohdassa mainittuja seurauksia ei syntyisi.

9 §. Törkeä maksuvälinepetos. Pykälän 2 kohdasta ehdotetaan poistettavaksi maininta siitä, että rikoksentehtäjä on rikoksen tekemistä varten tehnyt tai teettänyt maksuvälinelomakkeita, joista rikoksessa käytetty maksuväline on valmistettu. Säännös on menettänyt merkitystään maksuvälineiden kehityksen myötä. Kohdassa säädettäisiin edelleen nykyiseen tapaan, että maksuvälinepetoksen tekeminen erityisen suunnitelmallisesti voi johtaa teon arvioimiseen törkeäksi.

Pykälään lisättäisiin uusi 3 kohta, jonka mukaan jos maksuvälinerikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja maksuvälinepetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekeijä on tuomittava törkeästä maksuvälinepetoksesta. Maksuvälinerikollisuus on enenevästi osa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa jaksossa 2.2. kuvaillulla tavalla. Ehdotuksella täytettäisiin myös direktiivin 9 artiklan 6 kohdan velvoite.

Pykälään säädettäisiin uusi 2 momentti yrityksestä. Yritykseen sovellettaisiin vastaavasti, mitä 8 §:ssä säädetään yrityksestä. Törkeän maksuvälinepetoksen yritys olisi siten rangaistava samassa laajuudessa kuin perustekomuotokin.

Törkeästä maksuvälinepetoksesta ehdotetaan säädettäväksi enintään viiden vuoden vankeusrangaistus nykyisen neljän vuoden enimmäisrangaistuksen sijaan jaksossa 2.2 mainitusta direktiivin velvoitteeseen liittyvistä syistä.

11 §. Maksuvälinepetoksen valmistelu. Pykälän 1 kohtaa muutettaisiin niin, että siihen siirrettäisiin pykälän 2 kohdasta maininta erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvaan välineeseen tai tarvikkeeseen liittyvistä teoista. Kohdassa mainittuihin tekotapoihin lisättäisiin maininta myynnistä, kuljettamisesta, levittämisestä ja saatavilla pitämisestä. Osin kyseiset tekotavat siirrettäisiin nykyisestä 2 kohdasta, kun taas viennin, levittämisen, kuljettamisen ja saataville asettamisen lisääminen johtuisi direktiivin 7 artiklan velvoitteesta. Hallussa pitäminen tekee tarpeettomaksi nykyisen maininnan vastaanottamisesta ja levittäminen kattaisi nykyisen luovuttamisen.

Pykälän muutetussa 2 kohdassa säädettäisiin rangaistus sille, joka valmistaa, hankkii, tuo maahan, pitää hallussaan, myy, kuljettaa, levittää, luovuttaa, vie maasta tai pitää saatavilla erityisesti maksuvälineen väärentämiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen. Maksuvälinepetoksen mahdollistavan laitteen tai tietokoneohjelman tai muun niihin liittyvä toiminta sinänsä voi olla laillista, vaikka kohteen käyttötarkoitus myöhemmässä vaiheessa voi olla maksuvälinepetoksen tekeminen.

Säännös olisi maksuvälineen väärennysaineistoa koskeva erityissäännös, joka korvaisi ja syrjäyttäisi nykyisin vastaaviin tekoihin sovellettavan väärennysaineiston hallussa pitämistä koskevan rikoslain 33 luvun 4 §:n 2 kohdan säännöksen jaksossa 2.2 ja 4.1 selostetuista syistä.

Kohdassa säädettäisiin nykyiseen tapaan myös erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvista tarvikkeista ja välineistä. Väline tai tarvike voi olla periaatteessa mikä tahansa kyseiseen tarkoitukseen käytettävä tarvike sen laadusta tai teknisestä muodosta riippumatta. Välineen on vanhastaan katsottu olevan yleinen käsite, joka on kattanut muun muassa tietokoneohjelman (HE 2/2003 vp, s. 8). Tietokoneohjelman mainitseminen säännöksessä erikseen kuitenkin selkeyttäisi oikeustilaa.

Kohdasta poistettaisiin maininta ohjelmistosta ja sen sijaan mainittaisiin tietokoneohjelma ja ohjelmakäskyjen sarja. Ohjelmisto voi koostua useammasta kuin yhdestä ohjelmasta ja on arvioitu riittäväksi, että kohdassa mainintaan vain tietokoneohjelma. Tietokoneohjelmalla tarkoitetaan ohjelmaa, jonka avulla tietojärjestelmä pystyy suorittamaan jonkin toiminnon (vrt. rikoslain 38 luvun 13 §:n 2 momentin 2 kohdan määritelmä tietokoneohjelmasta). Sovellus on lopputekijälle suunniteltu ohjelma tai ohjelmaryhmä. Sovellukset ovat säännöksen tarkoittamia tietokoneohjelmia.

Tietokoneohjelma ja ohjelmakäskeyjen sarja mainitaan termeinä jo nykyisin rikoslain 34 luvun 9 a §:n 2 kohdassa vaaran aiheuttamisesta tietojenkäsittelylle, 9 b §:ssä tietoverkkorikosvälineen hallussapito sekä törkeää tietojärjestelmän häirintää koskevassa rikoslain 38 luvun 7 b §:n 1 momentin 3 kohdassa.

Maahantuonnin, maastaviennin ja kuljettamisen mainitseminen itsenäisenä tekotapana on tarpeellista erityisesti (fyysisten) tarvikkeiden osalta. Saatavilla pitämällä voidaan tarkoittaa tietokoneohjelman laittamista esimerkiksi internetsivulle halukkaiden vapaasti kopioitavaksi. Se voi tarkoittaa myös linkittämistä internetsivulta sellaiselle sivulle, jolta ohjelma on haettavissa. Levittäminen voi tapahtua välineen tai ohjelman luovuttamisella esimerkiksi sähköpostin välityksellä toiselle henkilölle tai henkilöille (vrt. HE 153/2006 vp, s. 56).

Ehdotetussa pykälässä tarkoitettu hallussapito ei välttämättä edellytä välitöntä fyysistä hallintaa (KKO 2001:91). Tunnusmerkistö voi täytyä jo sillä, että väline tai ohjelma on selvästi henkilön käytettävissä ja määräysvallassa, vaikka se fyysisesti sijaitsisikin aivan muualla. Säännös koski siten esimerkiksi tilannetta, jossa rikollinen säilyttää maksuvälinepetosvälineeksi katsottavia ohjelmia kenenkään tietämättä esimerkiksi virastojen ja yritysten keskustietokoneiden ja palvelimien muistialueella (vrt. HE 153/2006 vp, s. 62).

Säännöksessä mainituilla värentämiseen soveltuvalla välineellä tai tarvikkeella tai erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan välineen, tarvikkeen, laitteen, tallenteen, tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjalla voi olla myös laillinen käyttötarkoitus. Säännöksen soveltaminen ei edellytä, että mainittujen tarvikkeiden pääasiallinen käyttötarkoitus olisi laitton.

Käyttötarkoituksen osalta säännöksellä ei ole tarkoitus muuttaa oikeustilaa. Nykyisin maksuvälinepetoksen valmistelu edellyttää, että säännöksessä mainitut teot tehdään maksuvälinepetoksen tekemistä varten. Nyt ehdotetaan, että tekijän tulee syyllistyä säännöksessä mainittuihin tekoihin tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että säännöksessä mainittuja kohteita käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Direktiivin 7 artikla edellyttää, että rikoksen tekemiseen käytettävät välineet hankitaan (mukaan lukien muut artiklassa mainitut teot) itselle tai toiselle. Tämän vuoksi säännöksessä mainittaisiin sekä oman rikoksen että toisen tekemän maksuvälinepetoksen valmistelu (jälkimmäisen edistäminen). Ehdotettu sanamuoto vastaisi myös rikoslain muissa valmistelusäännöksissä vakiintunutta kirjoitustapaa.

Maksuvälinepetoksen valmistelun enimmäisrangaistus ehdotetaan jaksossa 2.2. ja 4.1 mainituista syistä korotettavaksi yhdestä vuodesta vankeutta enintään kahdeksi vuodeksi vankeutta.

12 §. Maksuvälinerikos. Lukuun lisättäisiin uusi 12 § maksuvälinerikoksesta, jolloin nykyinen määritelmää koskeva säännös siirtyisi luvussa sen uudeksi 15 §:ksi.

Maksuvälinerikokseen syyllistyisi pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan se, joka anastaa maksuvälineen. Ehdotettu säännös olisi maksuvälineisiin sovellettava erityissäännös, joka lähtökohdaisesti syrjäyttäisi maksuvälineen osalta rikoslain 28 luvun 1–3 §:n varkaussäännöksen soveltamisen. Rangaistavuus ei edellyttäisi maksuvälineen käyttöä, pelkkä anastaminen riittäisi. Laittomasti hankitun maksuvälineen käyttäminen olisi rangaistavaa maksuvälinepetoksena.

Pykälän 1 momentin 2 kohdan mukaan maksuvälinerikoksesta tuomittaisiin se, joka valmistaa väärän maksuvälineen tai värentää sellaisen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Värennyksen rangaistavuus rikoslain 33 luvun 1 §:ssä edellyttää nykyisin sitä, että väärää tai värennettyä asiakirjaa tai muuta

todistuskappaletta käytetään tai että sitä tarkoitetaan käytettävän. Vastaavalla tavalla maksuvälinerikos edellyttäisi sen käyttämisen tarkoitusta eli tarkoitusta tehdä maksuvälinepetos tai tietoisuutta siitä, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Ehdotus ei muuttaisi tältä osin nykyistä oikeustilaa.

Pykälän 1 momentin 3 kohdassa ehdotetaan, että maksuvälinerikoksesta tuomittaisiin se, joka hankkii, ostaa, tuo maahan, pitää hallussa, myy, levittää, siirtää, kuljettaa, luovuttaa tai vie maasta laittomasti hankitun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, Kohdassa puhuttaisiin direktiivin mukaisesti laittomasti hankittuun maksuvälineeseen liittyvistä teoista, jolloin kyseeseen tulisi maksuvälineen laittomina hankintatapoina sekä varkaus että muutkin hankkimistavat kuten ryöstö tai kavallus.

Uudessa säännöksessä mainittujen tekotapojen osalta viitataan edellä aikaisempien pykälien perusteluihin.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että maksuvälinerikoksesta tuomitaan myös se, joka hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen.

Ehdotetulla 2 momentissa on tarkoitus varmistaa, että maksuvälinepetosta koskevassa rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohdassa nykyisin mainitut, käytännössä yleiset maksuvälineen luovutustilanteet tulisivat kaikilta osin katetuiksi myös uudessa sääntelyssä. Vaikka säännöksen sanamuotoa on nykyaikaistettu, tarkoitus ei ole muuttaa vallitsevaa oikeuskäytäntöä säännöksen soveltamisessa.

Verrattuna 1 momentin 3 kohdassa mainittuun luovuttamiseen nähden momentissa olisi kyse lähtökohtaisesti laillisesti hallussa pidetyn tai hankitun maksuvälineen luovuttamisesta maksuvälinepetoksen tekemistä varten. Henkilö voi esimerkiksi luovuttaa oikean haltijan maksuvälineen kolmannelle ilman laillista oikeutta käytettäväksi vastoin haltijan tietämystä tai lupaa. Eli A:lla on jostain sinänsä laillisesta syystä B:n (esimerkiksi vanhan äitinsä) maksuväline, mutta huumevelkainen A luovuttaa B:n maksuvälineen C:lle B:n tietämättä. Jos maksuvälineen luvaton haltuun ottaminen katsottaisiin kavallukseksi, tekoon voisi soveltua pykälän 1 momentin 3 kohta. Muissa tilanteissa voitaisiin soveltaa ehdotettua 2 momenttia. Ehdotettu 2 momentti soveltuisi myös tilanteeseen, jossa maksuvälineen oikea haltija tahallisesti luovuttaa toiselle oman maksuvälineensä (maksukortin ja/tai tunnusluvun) hyötymistarkoituksessa käytettäväksi maksuvälinepetokseen eli A luovuttaisi esimerkiksi huumevelkojensa vuoksi oman maksuvälineensä B:lle käytettäväksi esimerkiksi sähköisessä kaupankäynnissä petostarkoituksessa.

Ehdotetussa 2 momentissa säädettäisiin, että maksuvälineen luovuttamisen tulisi tapahtua siten, että luovuttaja tietää (tietäen), että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen. Rikoslain 37 luvun 8 §:n 1 momentin 2 kohta edellyttää nykyisin maksuvälineen luovuttamisen tapahtuvan ”saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi”. Maksuvälineen käyttäminen ilman laillista oikeutta on kuitenkin aina maksuvälinepetos. Nykyinen ilmaisu on laillisuusperiaatteen kannalta varsin epätarkka ja vanhahtava. Siinä ja siihen rinnasteisissa tietämiseen tai tarkoitukseen liittyvissä ilmaisuissa kyse on yleensä kvalifioidusta tiedosta maksuvälineen tulevasta käytöstä (Heli Korkka-Knuts – Dan Helenius – Dan Frände: Yleinen rikosoikeus. Keuruu 2020, s. 210, ks myös KKO 2016:92 kohdat 15–16), jossa tekijällä tulee olla normaalia todennäköisyystahallisuutta parempi tieto rikostunnusmerkistön olosuhteista. Sekä nykyistä että ehdotettua ilmaisua käytettäessä on myös mahdollista, että henkilö, jolle tekijä

maksuvälineen luovuttaa, luovuttaakin sen edelleen. Alkuperäisen luovuttajan tahallisuuden tulee ulottua siihen, että hän tietää, että maksuvälinettä jossain vaiheessa rikosketjua käytettäisiin. Sanamuodon muutoksella ei muutettaisi rangaistavuuden alaa tai kynnystä.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, että maksuvälinerikospykälää sovelletaan, jollei teko ole rangaistava 8:ssä tai 9 §:ssä tarkoitettuna rikoksena eli maksuvälinepetoksena tai törkeänä maksuvälinepetoksena tai osallisuutena kyseisiin rikoksiin.

Lainkonkurrenssitilanteissa (ks. jakso 4.1.3) merkitystä on sillä, onko säännös erityissäännös yleissäännökseen nähden. Tämä olisi esityksen mukaan maksuvälinerikoksen suhde anastamista koskevan tekotavan osalta varkaudesta koskevaan rikoslain säännökseen nähden. Säännökset myös peittävät toisensa lainkonkurrenssitilanteita koskevien arviointiperiaatteiden kannalta merkityksellisellä tavalla. Rikoslain 28 luvun varkaussäännöksen soveltaminen voi kuitenkin tulla sovellettavaksi maksuvälinerikoksen ohella tilanteessa, jossa samalla teolla anastetaan maksuväline ja muuta omaisuutta. Näin voi käydä esimerkiksi käsilaukun anastamisessa. Teko voisi silloin tulla arvioitavaksi yleisten lainkonkurrenssia koskevien arviointiperiaatteiden nojalla, joiden mukaan teosta voitaisiin tuomita sekä maksuvälinerikoksena että varkauteen. Vastaavasti menetellään nykyisin myös huumausainerikosten osalta. Jos anastuksen kohteena on huumausainetta sekä sen lisäksi muuta omaisuutta, anastaja voidaan tuomita sekä huumausainerikoksesta että varkaudesta.

Molempien säännösten soveltaminen merkitsisi edellä mainitussa tilanteessa rangaistuksen ankaroitumista nykytilanteeseen verrattuna. Käytännössä molempien säännösten soveltamisen arvioidaan kuitenkin tuovan rangaistuksen määrään vain pienen korotuksen. Arviossa olisi myös syytä ottaa huomioon teon tahallisuus. Käsilaukun anastamisessa on nykyisin erittäin todennäköistä, että laukussa on käteisen rahan tai muun omaisuuden ohella myös maksuväline, jolloin molempien säännösten soveltamisen lisämoite voi olla perusteltua. Jos taas maksuväline osuisi anastuksen kohteeksi sattumalta, esimerkiksi anastetun arvokkaan takin taskussa, tämän olisi perusteltua vaikuttaa säännösten soveltamisen arviointiin lieventävästi.

Erityisesti edellä 2 momentissa mainituissa tilanteissa maksuvälineen luovuttajan vastuu saattaa tilanteesta riippuen tulla arvioitavaksi osallisuutena maksuvälinepetokseen. Tarkoituksena aikanaan luovuttajan teon säätämiseen erikseen rangaistavaksi on tosin ollut poistaa tarve erotella maksuvälineiden ja maksuvälinelomakkeiden käyttäjät ja levittäjät toisaalta tekijöihin ja toisaalta avunantajiin (HE 66/1988 vp, s. 150/II). Tästä huolimatta voi esiintyä tilanteita, joissa luovuttajan ja käyttäjän toiminta muodostaisi esimerkiksi ajallisesti läheisen, samaan henkilöön kohdistuvan yhtenäiseen tahtotilaan perustuvan tekokokonaisuuden siten, että luovuttaja voitaisiin katsoa osalliseksi maksuvälinepetokseen.

Lisäksi ehdotetaan pykälän 4 momentissa, että 1 momentin 1 ja 2 kohdan yritys on rangaistava. Ehdotus säilyttäisi yrityksen rangaistavuuden osalta nykytilanteen, koska myös nykyisin vastaaviin tekoihin soveltuvien rikoslain säännösten yritys on säädetty rangaistavaksi.

Yrityksen rangaistavuutta ei sen sijaan ulotettaisi koskemaan 1 momentin 3 kohdan tekoja, joiden joukossa on muun muassa hallussa pitäminen. Direktiivin 8 artikla ei velvoita säätämään 4 artiklan c alakohdassa mainitun aineellisen maksuvälineen hallussapitoa ja 5 artiklan c alakohdassa mainitun aineettoman maksuvälineen hallussa pitämistä yritysasteella rangaistavaksi. Hallussa pitämisen yritystä ei kansallisesti ole yleensä säädetty rangaistavaksi.

Artiklojen d alakohtien muiden tekojen (hankkimisen, luovuttamisen yms) osalta direktiivi on epäjohdonmukainen. Direktiivin 4 artiklan d alakohdan aineellisten maksuvälineiden osalta

yritys tulisi kyseisistä teoista säätää rangaistavaksi, 5 artiklan d alakohdan aineettomien maksuvälineiden osalta yritys tulisi säätää rajoitetusti ainakin petostarkoituksessa tehtynä rangaistavaksi. Direktiivin osittaisen epäjohtamukaisuuden valossa yrityksen rangaistavuuden arvioinnissa on 3 kohdan tekotapojen osalta käytettävä kansallista harkintavaltaa.

Kohdan 3 teot kattaa nykyisin osin väärennysaineiston hallussapitoa ja kätkemisrikosta koskevat säännökset, joiden yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi, toisaalta rahanpesun yritys on säädetty rangaistavaksi. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2013:65 on otettu kantaa väärennysaineiston hallussapidon täyttymisen hetkeen. Korkein oikeus katsoi, että A oli rikoslain 33 luvun 4 §:ssä tarkoitettu tavoin hankkinut passin ja että säännöksen tunnusmerkistö tältä osin täyttyi, vaikka A ei vielä ollut saanut passia tosiasiallisesti haltuunsa. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan väärennysaineiston hallussapitoa koskevan säännöksen lisäksi useissa muissa rikoslain säännöksissä tunnusmerkistön täyttävänä tekotapoina mainitaan erikseen hankkiminen ja hallussa pitäminen. Hankkimisen ja hallussa pitämisen säätäminen mainituissa säännöksissä rikosten eri tekotavoiksi jo sinällään osoittaa, että hankkimisen on katsottu tarkoittavan sellaisiakin tekoja, joiden kattamiseen hallussapidon säätäminen rangaistavaksi ei riitä.

Päätöksessä (kohta 13) todetaan myös, että yleiskielen merkityksessä hankkimisena voidaan pitää jo aineiston tilaamista koskevia toimia, jos aineisto niiden seurauksena on tilaajan saatavissa. Edellä todetuista tavoin huumausaineiden hallussapidon osalta on katsottu, että rikos voi täytyä, vaikka aine ei ole vielä ollut tosiasiallisesti tekijän hallussa. Näihin seikkoihin nähden myös väärennysaineiston hallussapidon osalta on perusteltua katsoa, että rikos voi täytyä jo ennen kuin tekijä on tosiasiallisesti saanut aineiston haltuunsa.

Maksuvälinerikoksen 1 momentin 3 kohdassa rikoksen tunnusmerkistön voidaan siis katsoa täytyvän jo siinä vaiheessa, kun tekijä hankkii, tuo maahan tai ostaa laittomasti hankitun, väärennetyt maksuvälineen maksuvälinepetoksen tekemistä varten. Merkitystä ei tarvitse näin ollen antaa sille, että tekijä ei olisi saanut maksuvälineitä lopullisesti haltuunsa esimerkiksi tullin väliintulon vuoksi. Myös myyminen voi täytyä jo tarjolle asettamisella ilman, että itse vaihdantatoimi lopullisesti toteutuu. Koska rikoksen täyttymispiste voi siten olla 3 kohdan teoissa varsin varhainen, yrityksen säätämiseen erikseen rangaistavaksi ei ole arvioitu olevan tarvetta.

Maksuvälinerikoksesta ehdotetaan säädettäväksi rangaistukseksi sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta jaksossa 4.1.3 selostetuista perusteluista.

13 §. Törkeä maksuvälinerikos. Luvun kumotun 13 §:n tilalla ehdotetaan säädettäväksi törkeästä maksuvälinerikoksesta. Maksuvälineen anastamiseen ja väärentämiseen nykyisin sovellettavista säännöksistä on säädetty törkeä tekemuoto (törkeä varkaus, törkeä väärennys), joten näiden tekojen osalta törkeän maksuvälinerikoksen säätäminen vastaisi nykytilaa. Ehdotettujen ankaroittamisperusteiden on arvioitu erityisesti soveltuvan maksuvälinerikoksen tekotapoihin, jossa ei ole vielä edetty esimerkiksi vahingon aiheutumiseen.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan mukaan törkeästä maksuvälinerikoksesta voidaan tuomita, jos maksuvälinerikoksessa rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti. Direktiivi ei edellytä vastaavaa rikoksen ankaroittamisperustetta. Törkeän maksuvälinepetoksen ankaroittamisperusteena on kuitenkin nykyään teon suunnitelmallisuus. Maksuvälineen anastamisessa ja väärentämisessä suunnitelmallisuus voi ilmetä teon laajamittaisuutena tai ammattimaisuutena.

Lakiehdotuksen 1 momentin 2 kohdan mukaan jos rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, ja maksuvälinerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä maksuvälinerikoksesta. Kohdalla pantaisiin täytäntöön direktiivin 9 artikla 6 kohdan velvoite.

Rikoslain vakiintuneen sääntelytavan mukaisesti rikoksen arvioiminen törkeäksi edellyttäisi myös sitä, että maksuvälinerikos olisi myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Yritykseen sovelletaan vastaavasti, mitä 12 §:ssä säädetään yrityksestä. Maksuvälineen anastamiseen tai väärentämiseen nykyisin sovellettavista säännöksistä on törkeiden tekemuotojen (törkeä varkaus, törkeä väärennys) yritys nykyisin rangaistavaa, joten törkeän maksuvälinerikoksen yrityksen säätäminen rangaistavaksi ehdotetulla tavalla vastaisi näiltä osin nykytilaa.

14 §. *Lievä maksuvälinerikos.* Luvun 14 §:ssä ehdotetaan säädettäväksi lievästä maksuvälinerikoksesta. Pykälässä nykyinen oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös siirtyisi luvun uudeksi 16 §:ksi.

Pykälässä säädettäisiin, että jos maksuvälinerikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava lievästä maksuvälinerikoksesta sakkoon. Säännöksessä nimenomaisesti mainitun tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon vähäisyyden ohella huomioon voitaisiin muuna rikokseen liittyvä seikkana ottaa huomioon kaikki erilaiset teon vähäisyyteen liittyvät seikat.

Maksuvälinepetoksen vähäisyyden arvioinnissa on oikeuskäytännössä käyty rajaa perustekomuodon ja lievän tekemuodon kohdalla tilanteissa, joissa yksittäiset teot ovat olleet vähäisiä, mutta aiheutettu kokonaisvahinko on ollut suurempi (KKO 1996:41) tai vaaraa vahingosta ei ole syntynyt eikä tavoitellusta hyödystä ole ollut varmuutta (KKO 1999:110). Maksuvälinerikoksessa vahingon syntyminen ei useinkaan ole olennaista, vaan tavoiteltu hyöty, koska vahinko tai sen vaara yleensä syntyy vasta maksuvälinepetosvaiheessa eli silloin, kun maksuvälinettä käytetään tai yritetään käyttää. Ratkaisu on uuden lievän maksuvälinerikoksen osaltakin tehtävä yksittäistapauksellisten olosuhteiden perusteella.

15 §. *Määritelmät.* Luvun uuteen 15 §:ään siirrettäisiin luvun 12 §:stä määritelmäsäännös hie-man muutettuna direktiivin velvoitteiden vuoksi.

Määritelmäsäännöksen 1 momentin 1 kohdassa säädettävä rahan määritelmä säilyisi ennallaan. Rahalla tarkoitettaisiin seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä;

Pykälän 1 momentin 2 kohdan maksuvälineen määritelmää ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan direktiivin määritelmää. Sen mukaan maksuvälineellä tarkoitettaisiin aineetonta tai aineellista suojattua välinettä, tietoteknistä ohjelmaa tai tunnistamistietoa tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa taikka niiden yhdistelmää, joka ei ole rahaa ja jotka yksin tai yhdessä mahdollistavat sen, että haltija tai käyttäjä voi siirtää rahaa tai rahallista arvoa.

Väline voi olla fyysinen maksuväline kuten lounasseteli. Pankki-, maksu- tai luottokortti ovat olemassa fyysisinä esineinä ja niitä voi siten luonnehtia aineellisiksi maksuvälineiksi, vaikka teknistä ratkaisua, joka välittää maksutapahtumaan tarvittavaa kortin yksilöivää datasisältöä, voidaan luonnehtia myös aineettomaksi. Suojaominaisuus voi olla maksuvälineessä esimerkiksi lain esitöissä mainittu malli, hologrammi, koodi, allekirjoitus, magneettijuova, siru tai muu vastaava (HE 2/2003 vp, s. 4). Muu vastaava suojaus perinteisissä fyysisissä maksuvälineissä voi

olla esimerkiksi numerosarja tai suojauksena voidaan käyttää myös erilaisia kopioinnin estäviä vesileimoja ja/tai paperilaatuja. Tietotekninen ohjelma kattaisi myös sovelluksen. Tietoteknisen ohjelman ja –järjestelmän tulisi olla suojattu teknisin turvajärjestelyin, jolloin varojen siirto edellyttäisi käyttäjän tunnistautumista tai jotain muuta tekijän nimenomaista tointa (vrt. tietomurto HE 153/2006 vp, s. 14). Tunnistamistiedolla tai muulla vastaavalla yksilöivällä tiedolla tarkoitetaan esimerkiksi PIN-koodeja, salasanoja tai tunnuslukuja tai niihin rinnastettavia tietoja, joita yksin tai yhdessä tarvitaan varojen siirtoon. Ehdotetulla määritelmällä on tarkoitus selventää ja täsmentää lain nykyistä määritelmää.

Lähimaksaminen perustuu lyhyen kantaman langattoman yhteyden standardoituun Near Field Communication- eli NFC-teknologiaan. Sen avulla maksutiedot siirtyvät turvallisesti lähimaksamiseen tarkoitettun kortin ja maksupäätteen välillä ostoksia tehtäessä. Kun lähimaksamiseen tarkoitettulla kortilla maksetaan ensimmäisen kerran, syötetään maksupäätteeseen tunnusluku normaalisti. Sen jälkeen kortti on aktivoitu ja sillä voi maksaa lähilukuominaisuutta käyttäen. Tunnuslukua kysytään satunnaisesti myös myöhemmin sen varmistamiseksi, että kortti on oikean kortinhaltijan hallussa. Vaikka lähimaksuominaisuus mahdollistaa maksamisen ilman tunnistautumista tiettyyn euromäärään asti, itse maksuväline on perusominaisuuksiltaan suojattu väline.

Pykälän 1 momentin 3 kohta säilyisi ennallaan eli maksuvälinelomakkeella tarkoitettaisiin nykyiseen tapaan painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen (HE 66/1988 vp, s. 154/I). Myös pykälän 2 momentti olisi ennallaan eli siinä säädettäisiin, että mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodistukseen.

Pykälän 3 momentti olisi uusi. Siinä ulotettaisiin maksuvälineitä koskevat säännökset selvyiden vuoksi koskemaan myös virtuaalivaluuttaa ja sähköistä rahaa. Tämä tapahtuisi viittaamalla näitä koskevaan kansalliseen lainsäädäntöön. Momentissa säädettäisiin, että mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös maksulaitoslain (297/2010) 5 §:n 6 a kohdassa tarkoitettuun sähköiseen rahaan ja virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain (572/2019) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun virtuaalivaluuttaan.

Maksulaitoslailla on pantu täytäntöön direktiivin 2 artiklan c alakohdassa viitattu sähkörahadiirektiivi 2009/110/EY (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/110/EY sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalaitosten liiketoiminnan aloittamisesta, harjoittamisesta ja toiminnan vakauden valvonnasta, direktiivien 2005/60/EY ja 2006/48/EY muuttamisesta sekä direktiivin 2000/46/EY kumoamisesta). Rikoslain viittaus maksulaitoslain sähköisen rahan määritelmään täyttäisi siten maksuvälinepetosdirektiivin velvoitteen sähköisestä rahasta.

Viitatussa maksulaitoslain määritelmäsäännöksessä sähköisellä rahalla tarkoitetaan raha-arvoa, joka on tallennettu sähköisesti tai magneettisesti sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalle suoritetua rahamäärää vastaan maksutapahtumien tekemistä varten ja jonka yksi tai useampi henkilö on sitoutunut hyväksymään maksuksi. Sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalla tarkoitetaan puolestaan laissa sähkörahayhteisöä ja muuta luonnollista tai oikeushenkilöä, joka laskee liikkeeseen sähköistä rahaa (5 §:n 2 b kohta).

Sähköisen rahan määritelmä maksulaitoslaissa on välineneutraali. Sähköistä rahaa voidaan tallentaa siten joko sähköisen rahan haltijan hallussa olevalle erilliselle siru- tai magneettijuovakortille taikka erilaisten laitteiden kuten matkapuhelimen tai tietokoneen muistiin taikka sähköisen rahan liikkeeseenlaskijan tietojärjestelmään. Sähköiseltä rahalta ei siten edellytetä, että

tietoväline, jolle sähköinen raha on tallennettu, olisi oltava sähköisen rahan haltijan hallussa. Sähköisenä rahana pidetään maksulaitoslain esitöiden mukaan muun ohessa teleyritysten tarjoamia prepaid-kortteja. Lain soveltamisalan piiriin kuuluvat siten esimerkiksi sellaiset matkapuhelinten prepaid-kortit, joilla voidaan käyttää esimerkiksi makeis- ja virvoitusjuoma-automaatteja taikka maksaa joukkoliikenne-, elokuva- tai muita sellaisia lippuja tai maksaa muita ostoksia. (HE 2/2011 vp, s. 8). Rikoslain 37 luvun säännöksiä maksuvälineistä sovellettaisiin siis myös näihin.

Luvun säännöksiä sovellettaisiin myös virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun virtuaalivaluuttaan. Mainitussa laissa virtuaalivaluutalla tarkoitetaan digitaalisessa muodossa olevaa arvoa a) jota keskuspankki tai muu viranomainen ei ole laskenut liikkeeseen ja joka ei ole laillinen maksuväline b) jota henkilö voi käyttää maksuvälineenä ja c) joka voidaan siirtää, tallentaa ja vaihtaa sähköisesti. Jaksossa 2.2. on direktiivin 1 artiklan yhteydessä on kuvailtu virtuaalivaluutta ja siihen liittyviä toimintoja.

Korkeimman oikeuden tapauksessa KKO 2020:64 oikeus totesi virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain esitöiden perusteella (HE 167/2018 vp s. 84), että Bitcoin-virtuaalivaluutta on sopimukseen perustuva maksuväline, ja sen ulosmittauksessa palveluntarjoajan ylläpitämältä tililtä voidaan soveltaa niitä periaatteita, jotka koskevat pankkitilillä olevien varojen ulosmittaamista (18 ja 19 kohdat).

Tällä hetkellä Bitcoin on maailmanlaajuisesti yleisin virtuaalivaluutta, joten ohessa selostetaan virtuaalivaluutan rikosoikeudellisesti merkityksellisiä ominaisuuksia käyttämällä esimerkkinä Bitcoinia. Bitcoinien omistamiseen kuuluu olennaisesti niin kutsuttu julkinen avain (Bitcoin-osoite), joka voidaan mieltää normaalia maksuliikennettä vastaavaksi pankkitilinumeroksi. Yksityinen avain puolestaan vastaisi henkilökohtaista tunnuslukua. Julkisen avaimen avulla kuka tahansa voi tallettaa Bitcoinia toisen tilille. Yksityisen avaimen avulla henkilö voi itse siirtää ja hallinnoida Bitcoin omaisuutta. Siirrot ovat julkisia ja peruuttamattomia. Vaikka transaktio on julkinen, osoitteiden haltijoiden identiteetit ovat tuntemattomia. Bitcoin-osoitteiden monimutkaisuuden ja hankalan käytettävyyden vuoksi niistä tehdään yleensä QR-koodeja siirtojen helpottamiseksi.

Virtuaalivaluuttoja ostetaan ja/tai myydään normaaliin valuuttaan virtuaalivaluutan vaihtopalvelussa taikka valuutta kulkee asiakkaiden välillä. Bitcoinia voidaan myös vaihtaa Bitcoin-automaatilla antamalla automaatille henkilön Bitcoin-osoite. Valuuttaa voi myös käyttää prepaid-korteilla, jolloin käytetään lompakkopalvelun korttipalveluun talletettua virtuaalivaluutaa. Korttia voi käyttää normaalin maksukortin tavoin, esimerkiksi nostaa rahaa automaatista. Kortit fyysisinä esineinä voidaan anastaa ehdotetun maksuvälinerikoksen tunnusmerkistön täytävällä tavalla.

Virtuaalivaluutan lompakon avulla virtuaalivaluutaa voidaan vastaanottaa, lähettää ja säilyttää. Käytännössä lompakot ovat ainoa tapa käyttää virtuaalivaluuttoja. Lompakko perustaa käyttäjälleen virtuaalivaluuttaosoitteen ja siihen liittyvän yksityisen avaimen. Lompakon hankkiminen on helppoa ja niitä on useita maksuttomia ja maksullisia vaihtoehtoja. Erityyppisiä lompakoita on useita ja niiden tietoturvan taso sekä käytettävyyden vaihtelevat.

Lompakko voi olla vaihtopalvelun tarjoama asiakaslompakko, jossa palvelu on vastuussa asiakkaan varoista ja johon käyttäjä pääsee käyttäjätunnuksen tai salasanan avulla. Vaihtopalvelut voivat kuitenkin joutua verkkohyökkäysten kohteiksi, jolloin asiakkaiden varoja voidaan varastaa. Lompakko voi olla myös sovellus, jonka käyttäjä lataa internetistä tai sovelluskaupasta. Ne mahdollistavat usein monen virtuaalivaluutan käyttämisen. Sovelluksella luodut virtuaalivaluuttaosoitteet ja niihin liittyvät yksityiset avaimet tallentuvat sovelluksen muistiin. Sovelluksen

käyttö vaatii yleensä käyttäjätunnuksen tai salasanan. Rautalompakot toimivat kuten lompakosovellukset, mutta niitä käytetään erillisen fyysisen laitteen avulla, joka kytketään tietokoneeseen tai äylaitteeseen. Varsinaista lompakkoa käytetään sovelluksella, mutta sovellus vaatii toimiakseen yhteyden rautalompakkolaitteeseen. Käyttäjän lompakon avaimet tallentuvat rautalompakkoon, jolloin laite tarjoaa lisäsuojan siinä tapauksessa, että käyttäjän puhelin varastetaan tai hakkeroidaan. Paperilompakolla viitataan siihen, että lompakon tekijä ei tallenna lompakon osoitetta (julkinen avain) eikä yksityistä avainta millekään laitteelle vaan säilyttää ne fyysisessä muodossa paperilla. Näin vältetään kaikki mahdolliset tietoturva- ja hakkerointirisikit, mutta koska paperin haltijalla on pääsy lompakon varoihin, paperin menettäminen laittomasti voi tarkoittaa myös varojen menetystä.

Sovellukseen liittyy palautusavain (sanalista, joka koostuu 12 tai 24 englanninkielisestä sanasta), jonka avulla lompakko voidaan "palauttaa" mikäli käyttäjä hukkaa tai unohtaa käyttäjätunnuksen, PIN-koodin tai salasanan. Palautusavaimen anastamisella lompakko voidaan teoriassa varastaa kokonaan. Myös virtuaalivaluutan käyttäjätunnusten, PIN-koodien tai salasanojen anastaminen voisi tulla rangaistavaksi maksuvälinerikoksena tai niiden laitton käyttö rinnastuu tavanomaisen maksuvälineen väärinkäyttöön rikoslain 37 luvun säännösten soveltamisessa.

Virtuaalivaluuttarikollisuus voi esiintyä virtuaalivaluuttapörssin hakkerointina eli rikoksenteikijä hyväksikäyttää haavoittuvuutta vaihtopalvelun tietoturvassa tai maksujärjestelmässä ja siirtää asiakasvaroja itselleen. Myös yksittäisen käyttäjän virtuaalivaluuttatili tai sovellus voidaan hakkeroida ja varoja siirtää maksuvälinepetoksen tunnusmerkistön edellyttämällä tavalla. Maksuvälinepetos ja maksuvälinerikos liittyvät eri virtuaalivaluuttoihin niiden maksuvälineominaisuudessa. Valuuttojen sijoitustoimintoihin kohdistuvat rikokset voivat sen sijaan tulla arvioitavaksi esimerkiksi petossäännöksen nojalla ja muunlainen rikollisen toiminnan edistäminen olla rahanpesua.

Pykälän nykyinen 3 momentti siirtyisi uudeksi 4 momentiksi. Siinä säädettäisiin nykyiseen tapaan, että mitä tässä luvussa säädetään rahasta, sovelletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

16 §. Oikeushenkilön rangaistusvastuu. Luvun uuteen 16 §:ään siirtyisi nykyisestä 14 §:stä oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskeva säännös.

Pykälään lisättäisiin maininta siitä, että ehdotettavaan maksuvälinerikokseen ja törkeään maksuvälinerikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään. Direktiivin 10 ja 11 artiklat edellyttävät oikeushenkilön vastuun ja niihin kohdistuvien seuraamusten ulottamista ehdotettavien säännösten kattamiin tekoihin.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että laki tulee voimaan 31.5.2021, joka on direktiivissä säädetty kansallisen voimaansaattamisen määräaika.

9 Toimeenpano ja seuranta

Direktiivin 21 artikla 1 kohdan mukaan komissio antaa viimeistään 31.5.2023 Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomuksen, jossa arvioidaan, missä määrin jäsenvaltiot ovat toteuttaneet tarvittavat toimenpiteet tämän direktiivin noudattamiseksi. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle kaikki kyseisen kertomuksen laatimista varten tarvittavat tiedot.

Artiklan 2 kohdan mukaan komissio laatii viimeistään 31.5.2026 arvion tämän direktiivin vaikutuksista muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennysten torjuntaan sekä perusoikeuksiin ja esittää siitä kertomuksen Euroopan parlamentille ja neuvostolle. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle kyseisen kertomuksen laatimista varten tarvittavat tiedot.

Artiklan 3 kohdan mukaan komissio raportoi tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun arvioinnin yhteydessä myös sellaisten turvallisten kansallisten sähköisten järjestelmien luomisen, joiden avulla uhrin voitaisiin ilmoittaa 3–8 artiklassa tarkoitetuista rikoksista, ja jäsenvaltioille pohjaksi tarkoitetun, unionin vakiomuotoisen ilmoittamismallin vahvistamisen tarpeellisuudesta, toteuttamiskelpoisuudesta ja tehokkuudesta.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

10.1 Perusoikeuksien rajoittamisedellytykset

Direktiivin velvoitteiden täytäntöön panemiseksi ehdotetut muutokset rikoslakiin koskevat maksuvälineen määritelmän täsmentämistä, maksuvälinepetossäännöksen muuttamista ja uuden maksuvälinerikossäännöksen säätämistä, ja oikeushenkilön rangaistusvastuun laajentamista maksuvälinerikoksissa. Ehdotukset perustuvat Suomea sitoviin kansainvälisiin velvoitteisiin. Tällaisen yhteyden perustuslakivaliokunta on todennut sääntelyn hyväksyttävyyttä tukevaksi seikaksi (esimerkiksi PeVL 38/2012 vp, s. 3/I). Toisaalta myös kansainväliset velvoitteet on toteutettava perus- ja ihmisoikeuksien mukaisesti.

Perustuslaista rangaistussäännöksille seuraavat rajoitukset liittyvät ennen kaikkea perusoikeuksiin. Ne asettavat valtiosääntöiset rajat paitsi sille, mitä tekoja voidaan säätää rangaistavaksi, myös sille millaisia rangaistuksia rikoksiin voidaan liittää. Rangaistussäännösten tulee täyttää perusoikeuksien rajoittamista koskevat yleiset edellytykset ja kulloisestakin perusoikeussäännöksestä mahdollisesti johtuvat erityiset edellytykset. Vaikka rangaistavaksi säädettävä teko itessään ei koskisi perusoikeuksia, joita perustuslaki nimenomaisesti suojaa, merkitsee sakkorangaistus joka tapauksessa kajoamista tuomitun omaisuuteen ja vankeusrangaistus henkilökohtaiseen vapauteen. Kaiken kaikkiaan perustuslakivaliokunnan perusoikeuksien rajoittamisedellytyksiin palautuva käytäntö koskee rikoslainsäädäntöä yleisesti (Ks. esimerkiksi PeVL 20/2018 vp, s. 2–4, PeVL 48/2017 vp, s. 7–8, PeVL 15/2010 vp, PeVL 17/2006 vp, s. 2/II, PeVL 20/2002 vp, s. 6/I, PeVL 23/1997 vp, s. 2–3).

10.2 Hyväksyttävyyss- ja suhteellisuusvaatimus

Perusteen, jolla perusoikeutta rajoitetaan, tulee ensinnäkin olla perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta hyväksyttävä. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä hyväksyttävänä rajoitusperusteena voi olla esimerkiksi pyrkimys suojata jonkin muun kuin rajoituksen kohteena olevan perusoikeuden toteutumista tai saavuttaa jokin muu sellainen päämäärä, joka on perusoikeusjärjestelmän kokonaisuuden kannalta objektiivisin perustein arvioituna normatiivisessa mielessä hyväksyttävä (PeVL 9/2016 vp ja PeVL 61/2014 vp, s. 3/I).

Rajoitussääntelyn tulee lisäksi olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa. Perusoikeuksia ei siten pidä rajoittaa tarpeettomasti tai vain varmuuden vuoksi, vaikka käsillä olisikin sinänsä hyväksyttävä rajoitusperuste. Perustuslakivaliokunta on esimerkiksi katsonut, ettei tekoja pidä säätää rangaistaviksi, jos rangaistussäännöksellä on lähinnä symbolinen merkitys (ks. PeVL 5/2009 vp, s. 3/II ja PeVL 29/2001 vp, s. 4/I). Perusoikeuksien yleisiin rajoitusedellytyksiin sisältyvä hyväksyttävyyssvaatimus koskee myös rikosoikeudellista seuraamusjärjestelmää

ja voi olla käytännössä merkittävä rangaistuksia koskevan sääntelyn kannalta (ks. esim. PeVL 9/2016 vp, s. 4–6).

Rikoslain tunnusmerkkien ja rangaistusasteikkojen ankaruuden osalta merkityksellinen on myös oikeasuhtaisuutta koskeva vaatimus. Tämä suhteellisuusvaatimus edellyttää sen arvioimista, onko vastaava tavoite saavutettavissa muulla perusoikeuteen vähemmän puuttuvalla tavalla kuin rangaistussäännöksellä. Myös rangaistuksen ankaruus on yhteydessä suhteellisuusvaatimukseen (ks. esim. PeVL 20/2002 vp, s. 6/I, PeVL 23/1997 vp, s. 2/II). Rangaistusseurauksen ankaruuden tulee olla oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmän kokonaisuudessaan tulee täyttää suhteellisuuden vaatimukset (PeVL 9/2016 vp, s. 2, PeVL 56/2014 vp, s. 2–3, PeVL 16/2013 vp, s. 2/I, PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Maksuvälineriikollisuus muodostaa uhan lailliselle taloudelle ja maksujärjestelmälle, jota kriminalisoinnilla pyritään suojaamaan. Maksuvälinepetossäännösten selkeyttämisellä ja niihin liittyvien rikosten kokoamisella systemaattisesti yhteen niitä koskevaan rikoslain 37 lukuun pyritään vahvistamaan tätä suojaa. Maksuvälinepetosten ja –rikosten rangaistavuutta koskevat säännökset on laadittu siten, että ne yhtäältä täyttäisivät direktiivin vähimmäisvelvoitteet, mutta eivät toisaalta laajentaisi rangaistavuuden alaa perusteettomasti.

Rangaistussäännökset muodostavat oikeudellisen perustan myös poliisiviranomaisten valtuuksille puuttua rikoksesta epäillyn ja osin myös sivullisten perusoikeuksiin. Kriminalisointiin voi näin ollen kytkeytyä viranomaisten toimivallan vastaava laajentuminen, millä seikalla on merkitystä valtiosääntöoikeudellisen suhteellisuusvaatimuksen kannalta (PeVL 48/2017 vp, PeVL 23/1997 vp, s. 2/II).

Esityksen vaikutuksia pakkokeinolain mukaisiin esitutkintaviranomaisten tutkintavaltuuksiin on käsitelty artiklan 13 yhteydessä jaksossa 2.2. Esityksen direktiivistä johtuvat ehdotukset ja erityisesti niistä säädettyvät rangaistukset mahdollistaisivat maksuvälineisiin kohdistuvissa rikoksissa eräin kohdin nykyistä laajemmat pakkokeinojen käyttömahdollisuudet. Maksuvälineen anastamisen säätäminen rangaistavaksi maksuvälineriikoksena mahdollistaisi kahden vuoden enimmäisrangaistuksen vuoksi laajemmat pakkokeinolain tutkintakeinot kuin mikä nykyisin on mahdollista, kun vastaavat teot tulevat rangaistaviksi varkautena. Samoin väärennysaineiston hallussapidon sijasta vastaisuudessa maksuvälinepetoksen valmisteluna rangaistaviin teoihin soveltuisivat kahden vuoden enimmäisrangaistuksen vuoksi nykyistä laajemmat jaksossa 2.2 luetellut tutkintakeinot.

Pakkokeinojen käytön laajentumista voidaan kuitenkin perustella asiallisesti samoin kuin edellä kyseisten rikosten rangaistusasteikkojen ankaroitamista. Maksuvälineen anastaminen ja maksuvälinepetoksen valmisteluun soveltuviin välineisiin, tarvikkeisiin tai tallenteisiin liittyvissä rikoksissa voi usein olla kyse varsin ammattimaisesta tai järjestäytyneesti organisoidusta toiminnasta, joka tähtää maksuvälinepetoksen tekemiseen. Asteikkojen mahdollistamat uudet tutkintakeinot ovat näistä syistä perusteltuja ja niiden voidaan arvioida täyttävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Ehdotettuja säännöksiä voidaan näin ollen pitää hyväksyttävänä ja oikeasuhtaisena.

10.3 Laillisuusperiaate

Perustuslain 8 §:n mukaan ketään ei saa pitää syyllisenä rikokseen eikä tuomita rangaistukseen sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Säännöksessä turvattu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate sisältää vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä

siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa rangaistava (esim. PeVL 20/2018 vp, s. 2 viitteinen).

Myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7 artiklan 1 kappaleen 1 virkkeen mukaan ketään ei ole pidettävä syypäänä rikokseen sellaisen teon tai laiminlyönnin perusteella, joka ei ollut teko-
hetkellä kansallisen lainsäädännön tai kansainvälisen oikeuden mukaan rikos. Vastaava sääntö sisältyy EU:n perusoikeuskirjan 49 artiklaan. Myös nämä säännökset edellyttävät rangaistus-
säännöksiltä ennustettavuuden takaavaa yksityiskohtaisuutta ja täsmällisyyttä.

Maksuvälinepetossäännöksen muutosehdotukset olisivat täsmennyksiä, joilla selkeytettäisiin laillisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla nykyistä säännöstä. Uudessa maksuvälinerikossäännöksessä ja sen törkeässä tekemuodossa rangaistavuus määriteltäisiin tyhjentävästi rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttujen periaatteiden mukaisesti. Lievän maksuvälinerikoksen tunnusmerkistö on sen sijaan avoimempi lainsoveltajan kannalta. Molemmat kirjoitustavat noudattavat rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksuttuja rikoslain rikostunnusmerkistöjen vakiintunutta kirjoitustapaa. Säännökset on laadittu sanamuodoiltaan kattamaan kaikki ne teot, joiden tulee direktiivin mukaan olla rangaistavia. Direktiivin velvoitteet eivät koske jäsenvaltioiden rikosoikeuden yleisiä periaatteita tai rikosprosessia, jotka vaikuttavat säännösten soveltamiseen yksittäistapauksissa.

Koska rikoslaissa ei ole lainkonkurrensia koskevaa yleissäännöstä, niiden soveltamista lainkonkurrenssisääntöjen mukaisesti selostetaan lakiehdotuksen perusteluissa. Esitys ei tässä mielessä poikkeaisi muusta rikoslainsäädännöstä, jossa eri rikostunnusmerkistöjen keskinäisen suhteen arviointi yksittäistapauksessa on esitöiden, lainkonkurrensia koskevien sääntöjen ja oikeuskäytännön varassa.

Laillisuusperiaate ja siihen liittyvä, rikoslain 3 luvun 2 §:n rikoslainsäädännön ajallista sovellettavuutta koskeva sääntely edellyttävät, että uutta, ankarampaa säännöstä sovelletaan vain lain voimaan tulon jälkeen tehtyihin tekoihin.

Mainituilla perusteilla lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Koska direktiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

rikoslain 37 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 37 luvun 8, 9, 11, 12 ja 14 §,
sellaisina kuin ne ovat, 8 § laeissa 769/1990 ja 602/1997, 9 § laissa 769/1990, 11 ja 14 § laissa
514/2003 sekä 12 § laeissa 602/1997 ja 298/2000, sekä
lisätään 37 lukuun siitä lailla 875/2001 kumotun 13 §:n tilalle uusi 13 § sekä uusi 15 ja 16 §
seuraavasti:

37 luku

Maksuvälinerikoksista

8 §

Maksuvälinepetos

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä

1) käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta,

2) käyttää väärää tai väärennettyä maksuvälinettä tai

3) maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, vahingoittamalla, siirtämällä tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa,

on tuomittava *maksuvälinepetoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinepetoksesta tuomitaan myös se, joka tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäen väärinkäyttää 1 momentissa tarkoitettua maksuvälinettä ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa, jollei hänellä maksuvälinettä käyttäessään ollut aikomus viipymättä korvata vahinko.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

9 §

Törkeä maksuvälinepetos

Jos maksuvälinepetoksessa

1) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tuntuva vahinkoa,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja maksuvälinepetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä maksuvälinepetoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Yritykseen sovelletaan vastaavasti, mitä 8 §:ssä säädetään yrityksestä.

11 §

Maksuvälinepetoksen valmistelu

Joka

1) valmistaa, hankkii, tuo maahan, pitää hallussaan, myy, kuljettaa, levittää tai pitää saatavilla maksuvälinelomakkeen tai erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen tai

2) valmistaa, hankkii, tuo maahan, pitää hallussaan, myy, kuljettaa, levittää, luovuttaa, vie maasta tai pitää saatavilla erityisesti maksuvälineen väärentämiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen taikka erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan välineen, tarvikkeen, laitteen, tallenteen, tietokoneohjelman tai ohjelmakäskeyjen sarjan,

tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, on tuomittava *maksuvälinepetoksen valmistelusta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

12 §

Maksuvälinerikos

Joka

1) anastaa maksuvälineen,

2) valmistaa väärän maksuvälineen tai väärentää sellaisen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, tai

3) hankkii, ostaa, tuo maahan, pitää hallussa, myy, levittää, siirtää, kuljettaa, luovuttaa tai vie maasta laittomasti hankitun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen,

on tuomittava *maksuvälinerikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinerikoksesta tuomitaan myös se, joka hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen.

Tätä pykälää sovelletaan, jollei teko ole rangaistava 8 tai 9 §:ssä tarkoitettuna rikoksena tai osallisuutena sellaiseen.

Edellä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

13 §

Törkeä maksuvälinerikos

Jos maksuvälinerikoksessa

1) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

2) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja maksuvälinerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava *törkeästä maksuvälinerikoksesta* vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Yritykseen sovelletaan vastaavasti, mitä 12 §:ssä säädetään yrityksestä.

14 §

Lievä maksuvälinerikos

HE 52/2021 vp

Jos maksuvälinerikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtyjä on tuomittava *lievästä maksuvälinerikoksesta* sakkoon.

15 §

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *rahalla* seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä;

2) *maksuvälineellä* aineetonta tai aineellista suojattua välinettä, tietoteknistä ohjelmaa tai tunnistamistietoa tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa taikka niiden yhdistelmää, joka ei ole rahaa ja jotka yksin tai yhdessä mahdollistavat sen, että haltija tai käyttäjä voi siirtää rahaa tai rahallista arvoa;

3) *maksuvälinelomakkeella* painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiahiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodistukseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös maksulaitoslain (297/2010) 5 §:n 6 a kohdassa tarkoitettuun sähköiseen rahaan ja virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain (572/2019) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun virtuaalivaluuttaan.

Mitä tässä luvussa säädetään rahasta, sovelletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

16 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Rahanväärennykseen, törkeään rahanväärennykseen, lievään rahanväärennykseen, rahanväärennyksen valmisteluun, väärän rahan käyttöön, maksuvälinepetokseen, törkeään maksuvälinepetokseen, maksuvälinepetoksen valmisteluun, maksuvälinerikokseen ja törkeään maksuvälinerikokseen sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 15.4.2021

Pääministeri

Sanna Marin

HE 52/2021 vp

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

Laki

rikoslain 37 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 37 luvun 8, 9, 11, 12 ja 14 §,
sellaisina kuin ne ovat, 8 § laeissa 769/1990 ja 602/1997, 9 § laissa 769/1990, 11 ja 14 § laissa
514/2003 sekä 12 § laeissa 602/1997 ja 298/2000, sekä
lisätään 37 lukuun siitä lailla 875/2001 kumotun 13 §:n tilalle uusi 13 § sekä uusi 15 ja 16 §
seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

37 luku

37 luku

Maksuvälineriikoksista

Maksuvälineriikoksista

8 §

8 §

Maksuvälinepetos

Maksuvälinepetos

Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä,

1) käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta tai

2) luovuttaa maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeen toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi,

on tuomittava maksuvälinepetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinepetoksesta tuomitaan myös se, joka tilin katteen tai sovitun enimmäisluotto-
rajan ylittäen väärinkäyttää 1 momentissa tarkoitettua maksuvälinettä ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa, jollei hänellä

Joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä

1) käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta,

2) käyttää väärää tai väärennettyä maksuvälinettä tai

3) maksuvälineeseen liittyvää dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla, vahingoittamalla, siirtämällä tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttumalla saa aikaan rahan tai rahan arvon siirron lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa,

on tuomittava maksuvälinepetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinepetoksesta tuomitaan myös se, joka tilin katteen tai sovitun enimmäisluotto-
rajan ylittäen väärinkäyttää 1 momentissa tarkoitettua maksuvälinettä ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa, jollei hänellä

Voimassa oleva laki

maksuvälinettä käyttäessään ollut aikomus viipymättä korvata vahinko.

9 §

Törkeä maksuvälinepetos

Jos maksuvälinepetoksessa

1) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tunnettua vahinkoa tai

2) rikoksentehtäjä on rikoksen tekemistä varten tehnyt tai teettänyt maksuvälinelomakkeita, joista rikoksessa käytetty maksuväline on valmistettu, taikka rikos muuten tehdään erityisen suunnitelmallisesti

ja maksuvälinepetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä maksuvälinepetoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi.

11 §

Maksuvälinepetoksen valmistelu

Joka maksuvälinepetosrikoksen tekemistä varten

1) valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa tai pitää hallussaan maksuvälinelomakkeen tai

2) valmistaa, tuo maahan, hankkii, vastaanottaa, pitää hallussaan, myy tai luovuttaa erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen taikka erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan tallenteen, ohjelmiston, välineen tai tarvikkeen,

on tuomittava maksuvälinepetoksen valmistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Ehdotus

maksuvälinettä käyttäessään ollut aikomus viipymättä korvata vahinko.

Edellä 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

9 §

Törkeä maksuvälinepetos

Jos maksuvälinepetoksessa

1) aiheutetaan huomattavaa tai erityisen tunnettua vahinkoa,

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

3) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitettun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

ja maksuvälinepetos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä maksuvälinepetoksesta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.

Yritykseen sovelletaan vastaavasti, mitä 8 §:ssä säädetään yrityksestä.

11 §

Maksuvälinepetoksen valmistelu

Joka

1) valmistaa, hankkii, tuo maahan, pitää hallussaan, myy, kuljettaa, levittää tai pitää saatavilla maksuvälinelomakkeen tai erityisesti maksuvälinelomakkeen valmistamiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen tai

2) valmistaa, hankkii, tuo maahan, pitää hallussaan, myy, kuljettaa, levittää, luovuttaa, vie maasta tai pitää saatavilla erityisesti maksuvälineen väärentämiseen soveltuvan välineen tai tarvikkeen taikka erityisesti tietoverkoissa tapahtuvaan maksuliikenteeseen soveltuvan välineen, tarvikkeen, laitteen, tallenteen, tietokoneohjelman tai ohjelmakäskyjen sarjan,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että sitä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, on tuomittava maksuvälinepetoksen valmistelusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

(lisätään)

12 §

Maksuvälinerikos

Joka

1) anastaa maksuvälineen,

2) valmistaa väärän maksuvälineen tai väärentää sellaisen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen, tai

3) hankkii, ostaa, tuo maahan, pitää hallussa, myy, levittää, siirtää, kuljettaa, luovuttaa tai vie maasta laittomasti hankitun, väärän tai väärennetyn maksuvälineen tehdäkseen maksuvälinepetoksen tai tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen,

on tuomittava **maksuvälinerikoksesta** sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Maksuvälinerikoksesta tuomitaan myös se, joka hankkiakseen itselle tai toiselle oikeudonta taloudellista hyötyä luovuttaa maksuvälineen toiselle tietäen, että maksuvälinettä käytettäisiin maksuvälinepetoksen tekemiseen.

Tätä pykälää sovelletaan, jollei teko ole rangaistava 8 tai 9 §:ssä tarkoitettuna rikoksena tai osallisuutena sellaiseen.

Edellä 1 momentin 1 ja 2 kohdassa tarkoitettun rikoksen yritys on rangaistava.

(lisätään)

13 §

Törkeä maksuvälinerikos

Jos maksuvälinerikoksessa

1) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti tai

2) rikos tehdään osana 6 luvun 5 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa,

Voimassa oleva laki

Ehdotus

*ja maksuvälinerikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava **törkeästä maksuvälinerikoksesta** vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään viideksi vuodeksi.*

Yritykseen sovelletaan vastaavasti, mitä 12 §:ssä säädetään yrityksestä.

(lisätään)

14 §

Lievä maksuvälinerikos

*Jos maksuvälinerikos, huomioon ottaen tavoitellun hyödyn tai aiheutetun vahingon määrä taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava **lievästä maksuvälinerikoksesta** sakkoon.*

12 §

15 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *rahalla* seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä;

2) *maksuvälineellä* pankki-, maksu- tai luotokorttia, shekkiä tai muuta välinettä taikka tallennetta, jolla voidaan suorittaa maksuja, tiliinostoja tai tilisiirtoja tai jonka käyttäminen on välttämätön edellytys mainittujen suorituksen tekemiseksi; sekä

3) *maksuvälinelomakkeella* painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteeseen.

Tässä luvussa tarkoitetaan:

1) *rahalla* seteleitä ja metallirahoja, jotka Suomessa tai muussa maassa ovat virallisesti käypiä maksuvälineitä;

2) *maksuvälineellä* aineetonta tai aineellista suojattua välinettä, tietoteknistä ohjelmaa tai tunnistamistietoa tai muuta vastaavaa yksilöivää tietoa taikka niiden yhdistelmää, joka ei ole rahaa ja jotka yksin tai yhdessä mahdollistavat sen, että haltija tai käyttäjä voi siirtää rahaa tai rahallista arvoa;

3) *maksuvälinelomakkeella* painettua maksuvälineeksi täydennettävää lomaketta, jota ei pidetä yleisön vapaasti saatavissa, taikka sellaista korttia tai korttiaihiota, joka erityisesti soveltuu maksuvälineen valmistamiseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös julkisen valvonnan alaisen luottolaitoksen talletuksesta antamaan vastakirjaan ja muuhun saamistodisteeseen.

Mitä tässä luvussa säädetään maksuvälineestä, sovelletaan myös maksulaitoslain (297/2010) 5 §:n 6 a kohdassa tarkoitettuun sähköiseen rahaan ja virtuaalivaluutan tarjo-

Voimassa oleva laki

Mitä tässä luvussa säädetään rahasta, sovelletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

14 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Rahanväärennykseen, törkeään rahanväärennykseen, lievään rahanväärennykseen, rahanväärennyksen valmisteluun, väärän rahan käyttöön, maksuvälinepetokseen, törkeään maksuvälinepetokseen ja maksuvälinepetoksen valmisteluun sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

Ehdotus

ajista annetun lain (572/2019) 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuun virtuaalivaluuttaan.

Mitä tässä luvussa säädetään rahasta, sovelletaan seteleihin ja metallirahoihin myös ennen niiden liikkeelle laskua.

16 §

Oikeushenkilön rangaistusvastuu

Rahanväärennykseen, törkeään rahanväärennykseen, lievään rahanväärennykseen, rahanväärennyksen valmisteluun, väärän rahan käyttöön, maksuvälinepetokseen, törkeään maksuvälinepetokseen, maksuvälinepetoksen valmisteluun, *maksuvälinerikokseen ja törkeään maksuvälinerikokseen* sovelletaan, mitä oikeushenkilön rangaistusvastuusta säädetään.

—————
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20
—————